

MILITAIRE SPECTATOR

'Hearts, minds and markets' in Afrika

- Militair adviseur in Congo
- MONUC, een complexe missie
- Kruitvat Azië
- Swarming: militair toekomstconcept?

Op woensdag 6 februari 2008 spreekt ambassadeur Daan Everts over:

‘De stand van zaken in Afghanistan’

Ambassadeur Everts was van augustus 2006 tot en met december 2007 NATO Senior Civilian Representative in Afghanistan. In deze functie vertegenwoordigde hij het politieke deel van de NAVO binnen ISAF. Hij rapporteerde direct aan de Secretaris-Generaal van de Noord-Atlantische Raad. In zijn lezing gaat hij in op zijn ervaringen.

Leden van de KVBK en belangstellenden zijn van harte welkom.

Locatie:

Nieuwspoort, Lange Poten 22, Den Haag

Zaal open: 17.00 uur

Aanvang lezing: 17.30 uur

Einde lezing: 19.00 uur

Einde borrel: 20.00 uur

Daan Everts (rechts) bij zijn aantreden als NATO SCR in Afghanistan in 2006

De lezing is georganiseerd door de KVBK in samenwerking met de Atlantische Commissie.

Alle artikelen uit de Militaire Spectator op DVD

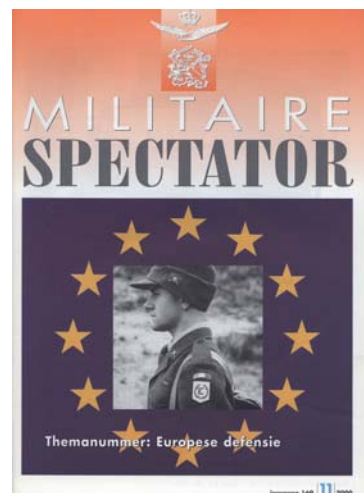
Ter gelegenheid van het 175-jarig bestaan van de Militaire Spectator zijn alle jaargangen van het militair-wetenschappelijk tijdschrift gedigitaliseerd. Alle artikelen, editorials, boekrecensies en columns zijn bijeengebracht op zes DVD's.

De printbare PDF-bestanden

op de DVD's zijn te doorzoeken met trefwoorden.

Bij de DVD's hoort een boekje met zoektips.

Lezers van de Militaire Spectator kunnen de DVD-box bestellen door € 17,50 over te maken naar bankrekeningnummer 514338997 ten name van Militaire Spectator in Den Haag. Graag vermelden 'bestelling DVD-box' en uw naam en adres.

UITGAVE

Koninklijke Vereniging ter Beoefening
van de Krijgswetenschap
www.kvbk.nl
info@kvbk.nl

Secretaris en ledenadministratie

Luitenant-kolonel KLu E.M. Wijers
T 0164 - 69 51 90

Nederlandse Defensieacademie (NLDA)
Sectie MOW
Ledenadministratie KVBK
Postbus 90002, 4800 PA Breda
ledenadministratie@kvbk.nl

REDACTIE

brigade-generaal cav b.d. prof. em.
J.M.J. Bosch (hoofdredacteur)
T 071 - 542 18 30
E jmjbosch@xs4all.nl
kolonel cav drs. P.J.E.J. van den Aker
luitenant-kolonel KLu S.M. Babusch bc
kapitein ter zee P. van den Berg
commodore KLu drs. G.M. Bergsma
drs. P. Donker
luitenant-kolonel MJD mr. drs.
P.A.L. Duchéine
drs. P.H. Kamphuis
luitenant-kolonel KMar drs. J.A.J. Leijters
kolonel MPSD drs. F. Matser
brigade-generaal TS ir. R.G. Tieskens
luitenant-kolonel Marns drs.
A.J.E. Wagemaker MA
kapitein-luitenant ter zee mr.
N.A. Woudstra

BUREAU REDACTIE

mw. drs. A. Kool
drs. F.J.C.M. van Nijnatten
NIMH
Postbus 90701
2509 LS Den Haag
T 070 - 316 51 20 of
070 - 316 51 95
F 070 - 316 51 99
E redactiemilitairespectator@mindef.nl

LIDMAATSCHAP

binnenland € 22,50
studenten € 15,00
buitenland € 27,50

OPMAAK EN DRUK

Drukkerij Giethoorn Ten Brink

ISSN 0026-3869

Nadruk verboden

Coverfoto: Aankomst van met de
Hr.Ms. Rotterdam vervoerde VN-militairen
in Greenville, Liberia, 2004
(Foto AVDD, P. van Bastelaar)

MILITAIRE SPECTATOR

64 MONUC, een complexe VN-missie

A.Th. Polet

Ruim 18.000 VN-blauwhelmen zijn in de Democratische Republiek Congo om daar veiligheid en stabiliteit te creëren. Wapenhandel, corruptie en de aanwezigheid van olie en mineralen bemoeilijken de missie.

78 Militair adviseur in Congo

J.R. Mulder

Nederland leverde in 2005 een bijdrage aan het opbouwen van een nieuw Congolees leger. Een militair adviseur zag toe op de besteding van de middelen en de coördinatie.

83 'Winning hearts, minds and markets' in Afrika

A.J.A. Beukering

China wordt een steeds belangrijker speler in Afrika, waar het zijn diplomatieke, economische en militaire belangen veilig wil stellen. Het Westen heeft hierop geen passend antwoord.

93 Kruitvat Azië

J. Holslag

In Azië nemen de militaire uitgaven sneller toe dan waar ook ter wereld. In combinatie met politieke onzekerheid zal deze bewapening mogelijk een wissel trekken op samenwerking en stabiliteit.

99 Swarming – Een militair toekomstconcept?

F. van der Molen en M. Pot

Swarming, een concept dat uitgaat van een militaire netwerkorganisatie met kleine en relatief onafhankelijke eenheden, kan ook voor de Nederlandse krijgsmacht betekenis hebben.

En verder:

Editoriaal	62
Meningen van anderen	109
Andere ogen	110
Tegenwicht	112
Boeken	114
Summaries	

Afrika

Afrika is het minst ontwikkelde continent en helaas is Europa daar mede debet aan. Het bezit van koloniën was *bon ton* bij de Europese machthebbers in de 19de eeuw. Zij verdeelden Afrika onder elkaar, vaak willekeurig langs parallellen en meridianen. Met de belangen van inheemse volken hielden zij geen rekening. In de 20ste eeuw trokken de kolonisatoren zich in hoog tempo terug, zonder dat zij de nieuwe staten op volwassenheid hadden voorbereid. Het is dan ook niet verwonderlijk dat zeven Afrikaanse staten een weinig eervolle vermelding hebben in de top-tien van de *Failed States Index 2007* van het onderzoeksinstituut *The Fund for Peace*.

Het Westfaalse statensysteem, waarbij de hoogste soevereiniteit bij de staat berust, is overigens vreemd aan de Afrikaanse cultuur, waar men decentraal in stamverbanden en koninkrijken had geleefd. De jonge Afrikaanse staten kregen bovendien alleen een karikatuur van de westerse staat overgeleverd: de Europeanen hadden immers hun gezag gevestigd om Afrika economisch uit te buiten. Voor huidige Afrikaanse machthebbers is koloniale roofofbouw de referentie.

Etnische spanningen en economische belangen hebben tot oorlogen en genocide geleid. Er zijn miljoenen doden gevallen bij de oorlogen in het Grote Merengebied en de slachtingen in Rwanda en Darfur. Zelfs in tijden van relatieve vrede zijn er op grote schaal grove schendingen van mensenrechten. Daarnaast worstelen Afrikanen met nieuwe fenomenen zoals urbanisatie en milieuvervuiling, die een centrale aanpak vereisen. Afrika heeft een uitheemse politieke cultuur

opgedrongen gekregen, maar er is geen weg meer terug. Er is nu waarschijnlijk geen alternatief meer voorhanden en het zal nog lang duren voordat centraal gezag er een effectief middel van bestuur zal worden. Het Afrikaanse continent kan de onvermijdelijke eigenschappen van de dominante westerse cultuur, die vele eeuwen nodig heeft gehad om zich te ontwikkelen, echter niet binnen enkele jaren overnemen. Daar is veel tijd voor nodig.

De bereidheid om Afrika daarin bij te staan is aanwezig bij de internationale gemeenschap. Zowel internationale als non-gouvernementele organisaties zijn in groten getale aanwezig om het continent te helpen. Voor de (weder)opbouw van het continent is het creëren van veiligheid een harde voorwaarde. Het heeft immers geen zin om een ontwikkelingsproject, bijvoorbeeld de bouw van een ziekenhuis, tot een goed einde te brengen als het een week later door rebellen wordt vernietigd. Veiligheid moet voorafgaan aan (weder)opbouw.

Security Sector Reform (SSR) is het overkoepelende begrip waarmee dit veiligheidsdenken wordt geduid. Het is de basis voor ministeries van Buitenlandse Zaken, Ontwikkelingssamenwerking en Defensie van donorlanden om de overheidsdiensten en in het bijzonder de veiligheidsdiensten van een staat op orde te krijgen. De gedachte is dat als de overheid van een land adequaat functioneert, ook de ontwikkelingsamenwerking kans van slagen heeft. Dit brengt dilemma's met zich mee. Zo kunnen donorlanden wel overtuigd zijn van de noodzaak om de veiligheidssector te hervormen, de betrokken staat blijft daarvan toch de 'probleemeigenaar'. Als de donoren zich omdraaien en alles vervalt

in de oude toestand, heeft het dan allemaal wel zin? Creëren de donorlanden hun eigen Tantaluskwelling? Leidt alle energie die in de vaak door-en-door corrupte staten wordt gestoken niet tot nóg meer zakkenvullen door de corrupte elites, die geen belang hebben bij veranderingen? Leidt alle buitenlandse hulp niet tot nog meer inertie bij de lokale leiders die het voortouw zouden moeten nemen?

Een land waar de internationale gemeenschap een grote inspanning levert is de Democratische Republiek Congo. Zowel via de VN als de EU draagt ook Nederland sinds een aantal jaren bij aan de veiligheid in Congo. Donorlanden en

wekken om *failed states* als VN-mandaatgebied aan te merken. Staatssoevereiniteit is weliswaar een hoog goed, maar niet als het slechts dient als vehikel voor een kleine corrupte elite om een hele natie te gijzelen in armoede en geweld. Betrokken machthebbers zullen deze gedachte afwijzen en afdoen als neokolonialisme, maar dat is een drogreden. Neokolonialisme suggereert hernieuwde uitbuiting door buitenlandse overheersers, maar daarvan is bij een VN-mandaatgebied geen sprake. Bevoogdend is het misschien wel, maar wat weegt zwaarder: soevereiniteit van een staat of ongebreidelde zelfverrijking en mensenrechtenschendingen op grote schaal?

Voor de wederopbouw van het continent is het creëren van veiligheid een harde voorwaarde

de Wereldbank hebben bijvoorbeeld honderden miljoenen dollars beschikbaar gesteld om er vrije presidentsverkiezingen te organiseren. Daarbij is de zittende president Joseph Kabila in 2006 democratisch verkozen. Sindsdien is er echter weinig veranderd, behalve dat de klik rondom de president zich verder heeft kunnen verrijken. De kiezers constateren cynisch dat die klik nu gelegitimeerd is door een democratisch mandaat. De macht van de president brokkelt af en een staatsgreep ligt op de loer. Intervenieren in de politiek door de VN lijkt geen optie omdat Congo's staatssoevereiniteit gerespecteerd moet worden. De internationale gemeenschap kijkt machteloos toe hoe alle moeite wellicht vergeefs is geweest. De vraag dringt zich op of de Verenigde Naties de Trustschapsraad weer tot leven zou moeten

Met voortschrijdend inzicht zou men kunnen zeggen dat Afrika te snel aan zijn lot is overgelaten door de voormalige kolonistoren.

Jonge Afrikaanse staten kunnen daardoor vaak niet op eigen benen staan. Staatssoevereiniteit en de daarbij behorende instituties moeten het embryonale stadium voorbij zijn om duurzaam te kunnen functioneren.

Dat vergt meer dan een sterke leider en betrouwbare bestuurders. Dat vergt een inbedding van tientallen jaren van de instituties die samengaan met een rechtsstaat en de emancipatie van een ontwikkelde middenklasse die deze kan ondersteunen.

Niets doen is geen optie. Over het alternatief leest u meer in dit accentnummer over Afrika. ■

MONUC, VN-missie in de Democratische Republiek Congo

Facetten van een complexe missie

De Democratische Republiek Congo (DRC) is een groot land, getekend door oorlogen en conflicten. De recente geschiedenis van het land, in samenhang met de 'Mission de l'Organisation des Nations Unies en République Démocratique du Congo' (MONUC) komt aan de orde. Tevens komen de verkiezingen van 2006, de ondersteunende rol van MONUC en die van het Congolese leger aan bod. Verschillende interne en externe factoren bedreigen de missie, zoals wapenhandel, olie en gewapende groeperingen. Congo is bovendien een 'falende staat'. Er is nog een lange weg te gaan naar veiligheid en stabiliteit in het land.

*A.Th. Polet – luitenant ter zee der eerste klasse**

De Democratische Republiek Congo is een groot land, dat in vergelijking met Europa een oppervlakte bestrijkt van de zuidkust van Noorwegen tot aan het uiterste zuiden van Italië, en van de westkust van Frankrijk tot aan Roemenië. De rijkdom aan bodemschatten is zo groot dat het land in potentie tot het rijkste van het Afrikaanse continent gerekend kan worden. Na de Belgische koloniale periode nam dictator Mobutu de macht over en verarmde de bevolking door uitbuiting en corruptie. De infrastructuur verdween vrijwel helemaal en het land werd beroofd van zijn minerale rijkdommen. Vooral het oostelijk deel van de Congo verviel daardoor in anarchie.

In Rwanda voltrok zich in 1994 het gruwelijke drama tussen Hutu's en Tutsi's, waarna zowel vluchtelingen als daders een veilig heenkomen zochten in Congo. Er volgden oorlogen en ern-

stige conflicten. De geallieerde troepen onder leiding van Laurent Kabila verjoegen Mobutu in 1997. De Verenigde Naties besloten in 1999 tot het inzetten van Mission de l'Organisation des Nations Unies en République Démocratique du Congo (MONUC). Na de moord op zijn vader nam Joseph Kabila in 2001 de macht over en volgden er hernieuwde vredesonderhandelingen op basis van de *Lusaka Ceasefire Agreement* van 1999. In 2006 vonden democratische verkiezingen plaats. Het land bleef sindsdien echter instabiel.

Dit artikel geeft een korte beschrijving van Congo met zijn recente geschiedenis, in samenhang met de uitvoering van de VN-missie. De verkiezingen in 2006, het Congolese leger en de faciliterende rol van MONUC in datzelfde jaar komen aan de orde. Daarna beschrijf ik enkele interne en buitenlandse invloeden die de missie serieus bemoeilijken en bedreigen.

Uit de ogenschijnlijk op zichzelf staande incidenten en conflicten blijkt de complexiteit van de missie. De vaak tegenstrijdige belangen

* De auteur werd in 2006 aangesteld als stafofficier in de G2 Branch bij de *Eastern Division Head Quarters* van de VN-missie *MONUC in de Democratic Republic of Congo (DRC)*. Zijn *Area of Responsibility (AOR)* strekte zich uit van het noordoosten van de provincie *Orientale*, de provincie *Ituri* en het noordelijk deel van de provincie *Kivu*.

Onderlinge strijd tussen Hutu's en Tutsi's vindt nog altijd plaats, ook in Congo. Vaak gaat het om het herwinnen van de oorspronkelijk bewoonde gebieden en de minerale rijkdom in die gebieden. Problemen ontstaan nadat bevolkingsgroepen terugkeren naar de oorspronkelijke gebieden, na vele jaren verdreven te zijn geweest door oorlogen en ander geweld. Wegtrekkende en terugkerende stromen van vluchtelingen en *Internal Displaced Persons* (IDP's) zijn regelmatig de oorzaken van geweld.

Natuurlijke rijkdom

De aantrekkingskracht van minerale en andere natuurlijke rijkdommen maakt gewapende groepen zeer gewelddadig. Het delven en verhandelen van onder meer goud, diamant, coltan, edelmetalen en uranium levert relatief veel geld op. Uiteindelijk worden deze stoffen en zaken legaal, maar ook illegaal verkocht aan buitenlandse bedrijven.

Westerse en Aziatische mogendheden met hun grote bedrijven zijn (bewust en onbewust) de drijvende krachten achter het ontstaan en voortduren van de conflicten. Coltan, een vrij zeldzame delfstof, wordt bijvoorbeeld gebruikt in laptops en mobiele telefoons. Wie gebruikt ze niet!? Elektronica producenten, de goud- en de diamanthandelaren zijn (in-)direct verantwoordelijk voor conflicten omdat bekend is waar deze stoffen oorspronkelijk vandaan komen. Wapens worden hoogstwaarschijnlijk gefinancierd uit de opbrengsten van de handel in deze kostbare mineralen. Wapenhandelaren zijn daarom ook medeplichtig aan de conflicten. Conflict- of bloeddiamanten spreken het meest tot de verbeelding maar ook andere mineralen hebben soms, zij het minder bekend, een bloedige oorsprong.

De exploitatie en export van de rijkdommen levert echter te weinig op voor de lokale bevolking. Enerzijds wordt 'legaal' geëxporteerd door de machtshebbers in Kinshasa (door de generaals, ook door middel van uitgifte van concessies en door deelname in buitenlandse bedrijven en syndicaten) en anderzijds door smokkel naar de buurlanden. Om exploratie en exploitatie in mineraalrijke gebieden veilig te

FOTO ÖSTERREICHS BUNDESHEER

Kinshasa

stellen wordt gebruik gemaakt van gewapende 'beveiliging', ingehuurd door officiële en illegale organisaties. Niet zelden worden wapens en munitie illegaal ingevoerd om het eigen gebied of de concessies te beveiligen. Diamanten en goud in ruil voor wapens en munitie is zeker in Oost-Congo aan de orde.

Voor de *Mission de l'Organisation des Nations Unies en République Démocratique du Congo* (MONUC) betekende dit vooral bij aanvang van de missie, in 1999, dat er ten eerste obstakels moesten worden overwonnen op het gebied van taal en logistiek. De *deployment* van troepen plus benodigd materieel vergden een enorme inspanning omdat vervoer over de weg vrijwel niet mogelijk is. De logistieke lijnen zijn lang en vinden vrijwel uitsluitend door de lucht en over de Congorivier plaats. Medewerking van de Congolese machtshebbers was en is gebrekkig door de dubbele politieke en economische agenda's van vooral de generaals in Kinshasa.

MONUC begon aan een voortdurende strijd tegen illegale wapentransporten en smokkel van diamant en goud, waarbij tegelijkertijd rekening gehouden moet worden met enorme vluchtelingstromen en schendingen van mensenrechten op vrijwel alle niveaus.

Politieke ontwikkeling en democratische verkiezingen

Buitenlandse troepen uit Uganda en Rwanda marcheerden in 1997 samen met de Congolese opstandelingen onder leiding van Laurent

Kabila van Katanga naar Kinshasa om het bevel van dictator Mobutu Sese Seko omver te werpen. Na het einde van de macht van Mobutu ontstond een machtsvacuüm in het oosten van het land en braken er verschillende oorlogen uit. Buitenlandse militaire eenheden hielden de oostelijke provincies bezet en zij konden op die manier de mineraalrijke gebieden in Oost-Congo exploiteren.

Onder internationale druk heeft Kabila de buitenlandse troepen terug moeten sturen naar de landen van herkomst. Het grootste deel van de buitenlandse troepen zijn uiteindelijk uit Oost-Congo verdwenen, echter met achterlating van grote hoeveelheden wapens en munitie in de provincies Ituri, Noord-Kivu, Zuid-Kivu en Katanga. Het ligt voor de hand dat de Ugandezen en de Rwandezen met tegenzin uit Congo zijn vertrokken. Zij verloren immers de controle op een lucratieve handel in mineralen.

Nog altijd bevinden zich gewapende buitenlandse groepen op Congolees grondgebied. Uganda en Rwanda hebben tot op de dag van vandaag belang bij de minerale rijkdommen van Congo. Uganda is bijvoorbeeld een goud exporterend land, hoewel dat land zelf vrijwel geen bodemschatten van dien aard heeft. Het geëxporteerde goud wordt voor een groot deel illegaal Uganda binnengebracht vanuit Congo. Onderlinge strijd tussen rivaliserende groepen, buitenlandse (para-)militaire troepen en het Congolese leger barstte los. Oost-Congo werd in anarchie gestort.

De instabiliteit door oorlogen en crimineel geweld maakte het noodzakelijk om de VN-missie MONUC² met een Hoofdstuk 7 mandaat (*peace enforcing*) in te zetten met uiteindelijk ruim 16.875 man internationale troepen, waarvan ongeveer 14.000 in Oost-Congo. Na de moord op Laurent Kabila in 2001, werd zijn zoon Joseph Kabila benoemd als hoofd van de *transitional government* en werden democratische verkiezingen uitgeschreven. Een van de belangrijkste taken van de VN-missie was het creëren van een zekere mate van stabiliteit om de verkiezingen in oktober 2006 zo goed mogelijk te laten verlopen. Mede dankzij een behoorlijke

krachtsinspanning van MONUC zijn de verkiezingen redelijk tot goed verlopen.

De twee grootste partijleiders, Joseph Kabila en Jean Pierre Bemba, hebben de verkiezingsstrijd gestreden, die in het voordeel van Joseph Kabila met zijn partij *Parti du Peuple pour la Reconstruction et la Démocratie* (PPRD) is uitgevallen. Volgens het partijprogramma zet de PPRD zich in voor democratie en wederopbouw van het verpauperde land. Kabila is echter zeer afhankelijk van de grillen van de legerleiding, de strijdmakkers van zijn vader. Het gezag van de centrale overheid in Ituri, Noord-Kivu, Zuid-Kivu en het noorden van Katanga blijft echter zeer zwak.³ De tweede belangrijke taak van MONUC is om na de verkiezingen de stabiliteit te bestendigen totdat de Congolese overheid is staat is die taak over te nemen. Het blijkt dat de overheid nog lang niet zo ver is.

MONUC heeft een grote rol gespeeld bij het faciliteren van de verkiezingen. Op een enkel incident in Kinshasa na is het vrijwel in het hele land rustig gebleven. Bemba kon gebruik maken van zijn politieke onschendbaarheid zolang hij als 'volksvertegenwoordiger' kon optreden. Hij verloor van Kabila. Bemba loopt nu kans alsnog ter verantwoording te worden geroepen voor zijn vermeende misdaden tegen de mensheid ten tijde van het Mobutu-regime. Nadat hij is uitgeweken naar Congo Brazzaville en Portugal maakt hij aanstalten om terug te keren naar zijn niet onaanzienlijke groep illegaal gewapende aanhangers in Congo. Zijn terugkeer kan een bedreiging vormen voor de veiligheid als hij zijn troepen opnieuw weet te mobiliseren. Bemba geniet steun van (-uit) Uganda. Tegelijkertijd blijft het instabiel in het oosten van Congo.

Het Congolese leger

De samenstelling van het Congolese leger, de *Forces Armées de la République Démocratique du Congo* (FARDC) veroorzaakt een ernstig veilig-

2 MONUC: *Mission des Nations Unies au Congo – United Nations Mission to the DRC*.
3 U.S. Department of State, Congo, Democratic Republic of the, *Country Reports on Human Rights Practices – 2005*, 8 maart 2006.

Spaanse, 'geïntegreerde' EUFOR-militairen in Kinshasa

heidsprobleem. Het Congolese leger is opgebouwd uit elementen van het voormalige leger, *Forces Armées Congolaises* (FAC) aangevuld met nieuwe rekruten. Deze nieuwe rekruten zijn meestal afkomstig van toetredende *Illegal Armed Groups* (IAG) via de demobilisatieprogramma's.⁴ Zo zijn er thans illegaal gewapende groepen waarvan de leider officieel een hoge officier in het Congolese leger is terwijl hij met zijn groep nog actief is met illegale gewapende activiteiten. Congolese legereenheden gedragen zich niet veel beter ten opzichte van de rebellerende groepen omdat zij de bevolking ook regelmatig terroriseren.

Schending van mensenrechten

In februari 2006 stelde de plaatsvervangende bevelvoerder van MONUC dat de FARDC niet langer ondersteund zou worden als de schending van mensenrechten zou blijven voortduren.⁵ Een van de bronnen van instabiliteit binnen de FARDC is het gebrek aan betaling van soldij. De Europese Unie probeert met inzet van de EU-missie EUSEC *Financial* de betalingen van soldij in goede banen te lijden. Bovendien zijn de legerleiding met hun commandanten in het veld regelmatig de oorzaak van ernstige

problemen van veiligheid en stabiliteit.

Corruptie en betrokkenheid bij een mengeling van illegale economische, militaire en persoonlijke belangen heeft er meer dan eens voor gezorgd dat hooggeplaatste officieren het landsbelang volledig uit het oog verloren.

De bevolking ervaart in een aantal gevallen dat 'bescherming' door IAG's beter is dan bescherming door het officiële leger. De uitvoering van de VN-missie heeft daardoor vertraging opgelopen en in sommige gevallen werden VN-operaties zelfs door FARDC-officieren gedwarsboemd. Desondanks zijn een aantal gezamenlijke FARDC-MONUC-operaties succesvol verlopen dankzij MONUC's niet aflatende druk tot presseren op FARDC-commandanten. En dat met een grote nadruk op het naleven van mensenrechten. Het succes van de VN-missie is af te meten aan de teruggekeerde relatieve rust in de voormalige gevechtszones.

Corrupte Congolese legerleiding

Het schenden van mensenrechten door FARDC trekt een zware wissel op de bereidheid van MONUC om het Congolese leger te faciliteren. Daar tegenover staat dat de FARDC, samen met de politiediensten, een machtsfactor moet worden om veiligheid en stabiliteit te waarborgen. Opleiden en trainen zijn minimale vereisten om een gedisciplineerde legermacht te creëren die in staat is burgers te beschermen. Regelmatige uitbetaling van soldij is daarbij cruciaal.

MONUC is door deze problemen meer dan eens voor het dilemma geplaatst om al dan niet samen te werken met de FARDC. De corrupte Congolese legerleiding blijft echter een struikelblok voor het creëren en organiseren van een gedisciplineerd leger. Een van de programma's om een geïntegreerd en goed functionerend leger te bewerkstelligen is het 'brassageproces', bedoeld om (etnisch) verschillende eenheden te integreren binnen de FARDC. Nederland is hoofdsponsor van het Congolese integratieprogramma voor de opbouw van het leger.

Brassage: het integreren van militairen

Na het brassageproces dienen deze FARDC-eenheden elders ingezet te worden dan de ge-

4 DDR: *Désarmement, Démobilisation et Réinsertion*;

DDRRR: *Disarmament, Demobilization, Repatriation, Resettlement and Reintegration*.

5 Reuters, *UN says won't support Congo army if abuses continue*, 8 February 2006.

bieden waar deze militairen oorspronkelijk vandaan komen. Zo wordt voorkómen dat legereenheden terugkeren naar hun voormalig machtsgebied en dan vervallen in 'oude gebruiken'. De gevormde geïntegreerde brigades kunnen worden ingezet in die gebieden waar ze geen of nauwelijks (etnische) banden met de bevolking hebben. Problemen ontstaan onder meer bij zo'n plaatsing naar een ander gebied in Congo. De familie, vrouw, kinderen, veestapel en hele hebben en houden moeten de vaak lange reis aanvaarden om zich bij de militair in kwestie te voegen, die soms duizenden kilometers ver geplaatst is. Honderden families beginnen zich te voet door het land te verplaatsen, met alle problemen van dien.

Het brassage- of integratieproces verloopt thans moeizaam: militairen moeten soms maanden in speciaal ingerichte centra wachten voor opleiding en training omdat het minimumaantal militairen voor het starten van de opleiding en training in bepaalde centra niet gehaald wordt. Steeds vaker blijkt dat de integratie niet goed verloopt waardoor eenheden bij elkaar blijven. Die eenheden komen niet zelden toch in de gebieden van herkomst terecht, met alle gevolgen van dien.

Financiële wanorde en gebrek aan motivatie

Een herziening van het brassageconcept is noodzakelijk om te komen tot een geïntegreerd leger. Elf geïntegreerde brigades hadden in 2007 operationeel moeten zijn. Thans zijn slechts vier redelijk goed geïntegreerde brigades inzetbaar. Het Congolese ministerie van Defensie blijkt onvoldoende in staat het leger te hervormen. Financiële wanorde en gebrek aan motivatie bij de legerleiding zijn daarvan enkele oorzaken. Als de demobilisatiekampen vol zijn met ontwapende militieën komt het regelmatig voor dat de Congolese overheid geen geld beschikbaar stelt om deze potentiële militairen via brassage te laten integreren in de FARDC. Het gevolg is dat militieën gedesillusioneerd terugkeren naar de *bush* om daar mogelijk met grotere standvastigheid de FARDC te bestrijden. Helaas reageert Kinshasa herhaaldelijk niet op de afspraken die de ex-combattanten in de gelegenheid moeten stellen te demobiliseren en

te kiezen tussen integratie in het leger en het programma voor integratie in de burgermaatschappij. De internationaal verkregen gelden die speciaal voor die doelen bestemd zijn, worden zeer beperkt of in het geheel niet vrijgegeven door de verantwoordelijke organisaties.⁶

Mushake, centrum van het brassageproces

Het traag verlopende brassageproces heeft gevolgen voor de inzetbaarheid van geïntegreerde brigades. Voor MONUC heeft dat onder meer geleid tot zelfstandige gevechtshandelingen bij conflicten, zoals bij het zogenoemde Sake-incident. Ten westen van de stad Goma ligt het dorp Sake, waar eind 2006 ernstige gevechten ontstonden tussen FARDC-aanhangers van de dissidente generaal Nkunda en reguliere FARDC-troepen. Twee FARDC-brigades kozen de zijde van Nkunda in zijn strijd voor de bescherming van voornamelijk de Tutsi-bevolking in Noord-Kivu. Door de inzet van MONUC-troepen kon deze crisis toen bezworen worden, vrijwel zonder de vereiste medewerking van geïntegreerde FARDC-eenheden.

Laurent Nkunda, een Tutsi, daagt de Congolese regering voortdurend uit, door 'zijn' gebied met militaire middelen te bezetten en te verdedigen. In de tweede helft van 2007 zijn de gemoederen opnieuw opgelaaaid en zijn er aan beide zijden volgens een voorlopige schatting meer dan honderdvijftig slachtoffers gevallen tijdens gevechten tussen Nkunda en de FARDC. Ruim driehonderdduizend burgers zijn door de gevech-

6 Verantwoordelijke organisaties: *Structure Militaire d'Intégration* (SMI) en *Commission Nationale de Désarmement et Réinsertion – National Committee for Disarmament and Reintegration* (CONADER).

ten op de vlucht geslagen.⁷ Mede door gebrek aan (internationale) politieke wil is MONUC echter niet in staat om het opnieuw opgelaaide conflict te beugelen, al dan niet door middel van militair ingrijpen. Hierbij speelt de fragiele verhouding tussen Rwanda en Congo een belangrijke rol.

Belangenverstrengeling

Uit deze crisis blijkt opnieuw dat van eenheid binnen de FARDC geen sprake is. Belangenverstrengelingen aan de zijde van de FARDC-top in Kinshasa maakte deze kwestie voor MONUC zeer complex. Toch blijkt dat samenwerking van FARDC en MONUC ook succes kan hebben. De mate van succes is sterk afhankelijk van de vraag wie de tegenstanders zijn van de FARDC, FARDC-eenheden onderling en wie de tegenstanders zijn van MONUC. Etnische afkomst van de strijdende partijen is uiterst belangrijk als het gaat om de wil tot confrontatie.

'Joint Operations' MONUC-FARDC

Een belangrijke MONUC-taak is het bestendigen van een stabiel en veilig klimaat, waarbij de democratisch gekozen regering uiteindelijk in staat moet zijn om de stabiliteit en veiligheid voor de bevolking te waarborgen. MONUC doet dat door de democratisch gekozen regering zoveel mogelijk te steunen en te faciliteren. Zo worden het Congolese leger en politiediensten daar waar mogelijk door MONUC opgeleid en getraind. Tijdens *Joint Operations* verzorgde MONUC regelmatig logistieke ondersteuning aan de FARDC en verleende de *Eastern Division* behoorlijke operationele bijstand tijdens de gevechten met IAG's.

MONUC initieerde verschillende operaties, waarbij een faciliterende rol ten behoeve van de FARDC werd vervuld. De samenwerking verliep soms moeizaam door gebrek aan communicatie. De FARDC beschikt over een zeer beperkt aantal communicatiemiddelen, waardoor de reactiesnelheid laag is. Ook het gebrek aan discipline bij FARDC-eenheden is verontrustend. Het blijkt dat de militairen vaak niet goed of

zelfs in het geheel niet zijn uitgerust voor de taken die zij moeten uitvoeren. Er heerst ook gebrek aan uniformen, schoeisel, bewapening, munitie en in sommige gevallen was er zelfs onvoldoende voedsel beschikbaar.

MONUC heeft in die gevallen zo goed mogelijk het FARDC geholpen met vrijwel alle beschikbare middelen. MONUC nam regelmatig de logistieke taken van het Congolese leger voor haar rekening, zoals verplaatsing van troepen en de voorzieningen van noodzakelijke middelen in voorbereiding van nieuwe *deployment* en operaties. De gevechtskracht van de FARDC is beperkt. Gevechten tegen IAG's verlopen regelmatig chaotisch. Door slechte vuurdiscipline ontstond regelmatig en vrijwel direct een gebrek aan munitie. Het gevolg was dat de FARDC-militairen zich uit de voeten maakten, waarbij de commandant het overzicht en de controle over de troepen volledig verloor. Op cruciale momenten heeft MONUC voor aanvoer van schoeisel, munitie en voedsel gezorgd ten behoeve van de strijdende FARDC-troepen te velde.

De leefomstandigheden van FARDC-eenheden zijn soms schrijnend. De kampementen en vooral de sanitaire omstandigheden zijn slecht door gebrek aan materiaal en onderhoud. Als gevolg daarvan wordt de plaatselijke bevolking gedwongen 'faciliteiten' te leveren. Illegale tolheffing op de wegen, ter compensatie van niet ontvangen of onvoldoende soldij, is geen uitzondering. Meer dan eens werden soldaten voorzien van voedselrantsoenen en water van MONUC omdat er domweg onvoldoende voedsel aanwezig was. Hiermee werd ook voorkomen dat de lokale bevolking beroofd werd van voedsel en meer.

De FARDC is niet in staat haar aanvankelijk goede kampementen adequaat te onderhouden. Afgezien van de gebrekkige discipline en motivatie waren de uitkomsten van operaties alleen daarom al onvoorspelbaar. De militaire bijstand van MONUC aan FARDC is doorslaggevend geweest voor het welslagen van verschillende operaties. Operatie *Ituri Explorer* is een van die succesvolle operaties.

⁷ IRIN, *Nkunda's call for ceasefire*, 11 October 2008.

Operatie 'Ituri Explorer'

Begin mei 2006 lanceerden rond 2.000 soldaten van het Congolese regeringsleger, ondersteund door MONUC-troepen, een offensief tegen de overgebleven rebellengroepen in de provincie Ituri. Doel van het offensief was de rebellen vóór de verkiezingen te ontwapenen en het staatsgezag in de regio te herstellen. Als gevolg van de gevechten sloegen minimaal 10.000 Congolese burgers op de vlucht.⁸ Tijdens acties waarbij MONUC de achterhoede vormde bleek regelmatig dat FARDC-militairen zich al bij de eerste vuurwisseling terugtrokken. Een probleem voor MONUC was hierbij dat de passerende FARDC-militairen vaak niet herkenbaar waren door hun soms wonderlijke uitdossing (geen uniformen). FARDC-militairen zijn vaak niet te onderscheiden van de milities. Dat leidde tot verwarrende en levensgevaarlijke situaties.

Vooraf door luchtsteun van MONUC is de operatie desondanks een succes geworden. De Russische MI25-gevechtshelikopters zijn een van de meest effectieve wapens gebleken. De MI25's zijn vooral berucht om hun snelheid en vuurkracht. Maar de gevechtshelikopters van MONUC konden niet altijd gericht vuur uitbrengen omdat het doel niet geïdentificeerd kon worden. Het onderscheid tussen troepen van de FARDC en die van de milities was vanuit de helikopter gezien soms niet duidelijk. Bij door MONUC ingezette luchtsteun ontbrak het aan goed opgeleide *Forward Air Controllers* waardoor de MI25-gevechtshelikopters vrijwel niets anders konden doen dan voor afschrikking in de lucht te vuren. *Collateral damage* werd zodoende voorkomen.

Ook eenvoudige communicatievormen zoals radiogebruik plus het gebruik van rookpotten om richting te geven aan de helischutter werden niet of onvoldoende benut. Bovendien werd er alleen tijdens daglicht gevlogen afgezien van de nachtvluchten die uitsluitend uitgevoerd werden om en nabij het vliegveld. Slecht weer, beperkte navigatieapparatuur en beschietingen vanaf de grond werden (soms onterecht) als redenen aangevoerd om niet 's nachts en/of niet laag te vliegen. *Recce* vluch-

FOTO: VN

VN-militair in Congo, 2006

ten werden vaak boven de 3.000 meter uitgevoerd waardoor foto- en filmopnamen vrijwel onbruikbaar waren voor intell-doeleinden.

Toch waren de helikopters van doorslaggevend belang bij menig operatie. Rebellen waren bekend met de enorme vuurkracht van de heli's. De afschrikkende werking die daarvan uitging was vaak al voldoende om controle over de situatie te krijgen. Ondanks de vele problemen was operatie *Ituri Explorer* succesvol en hebben de rebellenleiders Justin Wanaloki, alias 'Cobra Matata' (FRPI)⁹, Matthieu Ngudjolo (MRC)¹⁰ en later Piter Karim (FNI)¹¹ de handdoek in de ring gegooid door de gevechtshandelingen te staken. Deze groepen vormen op dit moment geen ernstige bedreiging meer. De vluchtelingen keren onder begeleiding van de UNHCR langzaam maar zeker terug naar hun dorpen.

MONUC moet ook rekening houden met strijdende groepen van buitenlandse afkomst. Deze *Illegal Armed Groups* (IAG) opereren vooral in de grensgebieden zonder rekening te houden met de officiële grenzen. MONUC moet daarom in contact blijven met de strijdkrachten van Sudan, Uganda en Rwanda om conflicten te voorkomen en de situatie in Congo beheersbaar te houden.

8 Ambtsbericht MinBuza, juli 2006, MONUC News web, en persoonlijk archief auteur.

9 FRPI: *Forces de Résistance Patriotique et Ituri* (Ngiti Ituri Armed Group).

10 MRC: *Mouvement Révolutionnaire du Congo*.

11 FNI: *Front des Nationalistes et Intégrationnistes; Nationalist and Integrationist Front*.

Liaison tussen de strijdkrachten van Congo, Uganda en Sudan

Eind 2006 en begin 2007 zijn op initiatief van MONUC drie bijeenkomsten georganiseerd waarbij onder andere de commandant van het Ugandese leger (UPDF¹²) en stafofficieren van het Congolese leger aanwezig waren. Bij de laatste ontmoeting waren ook vertegenwoordigers van het Sudanese leger, de SPLA¹³ aanwezig. De ontmoetingen vonden plaats in de plaatsen Kasese en Arua, in Uganda. Het doel van die bijeenkomsten was het verbeteren van samenwerking tegen IAG's in het grensgebied van Congo, Uganda en Sudan. Volgens de Ugandese delegatie ging het daarbij vooral om de activiteiten van zogeheten *Lord's Resistance Army* in het uiterste noordoosten van Congo en de rebellengroepen in de Congoprovincies Kivu en Ituri (ADF¹⁴, FRPI en MRC).

Een belangrijk doel van de bijeenkomsten was het vestigen van liaisonkantoren in Fort Portal (Uganda), Bunia en Aru (Congo). Het is de bedoeling om teams van officieren uit beide legers te vormen en deze op genoemde locaties te plaatsen. Speciaal voor controlerende taken moeten deze teams in de gelegenheid gesteld worden om de aanwezigheid en de acties van genoemde rebellen groepen te verifiëren. Tijdens de vergaderingen bleek dat vooral Uganda druk zette op het vestigen van de liaisonkantoren, waarmee de indruk gewekt werd dat het vooral ging om het vergaren van inlichtingen ten behoeve van het Ugandese leger.

Dit artikel gaat later in op de vermoedelijke beweegredenen van Uganda. Ondanks de Ugandese *SigInt* bleek de *intell* van de Ugandezers tijdens de sessies verrassend mager. MONUC faciliteerde de bijeenkomsten. De uitkomst van de drie bijeenkomsten werd vastgelegd in een samenwerkingsovereenkomst. Tot op heden

zijn niet veel van de afspraken gerealiseerd. Onderliggende politieke, militaire en economische belangen zijn mogelijk van invloed geweest op het niet uitvoeren van wat was overeengekomen.

Voor MONUC waren deze bijeenkomsten van belang om kennis te nemen van de militaire intenties en ideeën van de buurlanden Uganda en Sudan. Overbodig om te zeggen dat die informatie noodzakelijk is om 'spanningen' vroegtijdig te signaleren en daar eventueel op in te spelen. De internationale wapenhandel en smokkel zijn slechts enkele redenen om de contacten met de buurlanden te onderhouden. Congo blijft last hebben van illegaal geïmporteerde wapens en munitie, hoogstwaarschijnlijk aangevoerd vanuit Uganda.

Wapenhandel

Vijftig tot zestig procent van de wapens gebruikt in Congo zijn AK-47s, of replica's daarvan, en andere wapens komen onder meer uit Duitsland, Frankrijk, België, Groot-Brittannië en andere landen. Gedurende het demobilisatie- en ontwapeningsproces worden wapens ingenomen als mortieren plus munitie, machinegeweren, *Rocket Propelled Grenades* (RPG), antipersoneelmijnen, antitankmijnen en verschillende soorten granaten. Vrijwel al deze wapens zijn buiten Afrika geproduceerd.

In de Ugandese plaats Noyanyola staat echter een wapenfabriek waar zogenaamde 'kleine' wapens en munitie geproduceerd worden. Vermoedelijk speelt ook deze fabriek een rol bij de leveranties van wapens aan rebellengroepen in naburige landen. In november 2005 onderzochten onderzoekers van *Control Arms* in de DRC de herkomst van de 1100 wapens, door MONUC verzameld in Bunia, in het Ituri-district. Zeventien procent van de onderzochte wapens waren Chinese kopieën van de AK47, bekend als type 56. Na een analyse van de serienummers bleek dat de AK's gefabriceerd waren in Egypte, Roemenië, Bulgarije, Servië en Rusland. Het aantal van de in circulatie zijnde wapens is onbekend.

12 UPDF: *Ugandan People's Defence Force – Forces de Défense du Peuple Ougandais (National army of Uganda)*.

13 *Sudan People's Liberation Army – Armée de Libération du Peuple Soudanais (Sudanese rebel Group. The SPLA operated from bases in Northern DRC and Uganda in its efforts to overthrow Khartoum. It was assisted by Uganda, Ethiopia, and the United States)*.

14 *Alliance des Forces Démocratiques (Ugandan rebel group. Also known as the Ugandan Allied Democratic Army, includes anti-Museveni forces fighting from bases inside DRC)*.

Hoogstwaarschijnlijk is slechts een fractie van de wapens ingenomen. Voorzichtige schattingen spreken over aantallen van 40.000 tot 70.000 AK's die in het gebied aanwezig zijn. In ieder geval blijkt dat het relatief eenvoudig is om aan wapens te komen. In Noordoost-Congo worden wapens verhandeld tegen diamanten en waardevolle mineralen, zoals goud en coltan.¹⁵ De invoer van wapens vindt plaats via de omringende landen, waaronder de Centraal-Afrikaanse Republiek (CAR), Sudan, Uganda en Rwanda. De handel en wandel van wapensmokkelaars als Victor Bout (ex-KGB, Tadjik) en handelaar Leonid Menin (een Israëlische zakenman) duiken op in de geschiedenis van wapenhandel in Congo.¹⁶ Deze heren zijn medeverantwoordelijk voor de bloedige conflicten in voornamelijk West-Afrika (Sierra Leone, Liberia) en Centraal-Afrika.

FOTO COLLECTIE AUTEUR

In beslaggenomen wapens en munitie

Door het gebrek aan centrale controle op grondstofwinning kunnen inkomsten uit de exploitatie van natuurlijke rijkdommen door verschillende groepen vrij eenvoudig gebruikt worden om de wapenhandel te financieren. Het gebrek aan mogelijkheden om de herkomst van wapens vast te stellen, bijvoorbeeld door het ontbreken van serienummers¹⁷, bemoeilijkt het tegengaan van de handel. De autoriteiten van Rwanda, Uganda en Congo zelf werken niet optimaal mee aan het toezicht van het *Panel of Experts* op de wapenhandel. Meldingen van illegale grensoverschrijdingen van wapens en munitie kunnen niet altijd tijdig door MONUC opgevolgd worden zonder de medewerking van

het Congolese leger en politie. Het gaat bij die meldingen om wapenleveranties die per boot via de meren of door middel van helikopters en kleine vliegtuigen het land binnenkomen.

De Congolese controle op de meren ontbreekt terwijl de controle op het luchtruim gebrekkig is. Het luchtruim in het noordoosten van Congo wordt gecontroleerd door de luchthaven Entebbe (Uganda), niet door Congolese autoriteiten. Laagvliegende toestellen en snelboten worden niet waargenomen, althans niet of niet tijdig doorgegeven aan MONUC. Het gebrek aan adequate radarsystemen maakt het ook voor MONUC vrijwel onmogelijk om illegale smokkel en wapenhandel effectief te bestrijden.

Uganda, mineralen en de 'Lord's Resistance Army'

In verband met economische belangen in Congo maakt Uganda er een internationale zaak van om het grondgebied van Congo te kunnen betreden onder de dekmantel van het verdrijven van de zeer beruchte *Lord's Resistance Army* (LRA) van Joseph Kony. Het is min of meer bevestigd dat LRA-elementen zich vermoedelijk bevinden in de noordoostelijk gelegen *Province Orientale*, geconcentreerd in het *Garamba National Park*.¹⁸

De president van Uganda, Yoweri Museveni, heeft er meerdere malen bij Kabila op aangedrongen het Ugandese leger toe te laten op Congolees grondgebied om de LRA uit te schakelen. Uganda gebruikt dit argument (ook) om de smokkelroutes vanuit Congo naar Uganda open te houden en beter te beheersen dan nu het geval is. De vredesonderhandelingen tussen Uganda en de LRA zijn begonnen nadat de LRA in een zwakke positie is gekomen. Het is duidel-

15 *Control Arms, The call for touch arms controls*, januari 2006.

16 'Blood Diamonds' by Greg Cambell, ISBN 978-0-8133-4220-7.

17 *Amnesty International, Democratic Republic of Congo: Arming the east, AI Index AFR62/006/2005, 5 July 2005; Global Witness, Under-Mining Peace – The Explosive Trade in Cassiterite in Eastern DRC, July 2005 and Letter dated 26 January 2006 from the Chairman of the Security Council Committee established pursuant to resolution 1533 (2004) concerning the Democratic Republic of the Congo addressed to the President of the Security Council, S/2006/53, 27 January 2005.*

18 *63 IRIN, Disarm LRA rebels, Museveni tells Kinshasa and MONUC*, 30 september 2005.

lijk dat de *Peace Talks* tussen Uganda en de LRA in Juba (Sudan) geen of onvoldoende effect hebben gehad. Daarnaast is het opvallend dat op de momenten dat er een belangrijke stap in het vredesproces genomen kan worden, er van Museveni harde publieke verklaringen tegen Kony (en de LRA) volgen, met als resultaat dat de onderhandelingen keer op keer worden afgebroken.

Museveni heeft er kennelijk belang bij om militaire controle in het noordelijk deel van Uganda te verstevigen en tegelijkertijd te kunnen opereren in Zuid-Sudan en Noordoost-Congo. Museveni heeft er klaarblijkelijk geen belang bij om het 'LRA-probleem' definitief op te lossen, ook omdat de LRA de internationale aandacht afleidt van zijn werkelijke problemen met het noorden van Uganda. Museveni is van de stam Banyakole, uit de zuidelijke provincie in Uganda. Omdat de politieke en militaire tegenstanders van Museveni uit het noorden van Uganda komen heeft hij belang bij een stevige militaire greep op het aanzienlijk minder ontwikkelde deel van Noord-Uganda. (Voormalig president Idi Amin Dada en ook huidige politieke tegenstanders komen uit de noordelijke en noord-noordwestelijke provincies van Uganda.) Uganda heeft een driedelig belang: toegang tot Congo, verstevigde controle op Noordwest-Uganda en bestrijden van de LRA.

Het kat-en-muisspel tussen Museveni en Kony betekent een nachtmerrie voor het *International Criminal Court* (ICC) in Den Haag. Het Internationaal Strafhof stelde de leiders van de LRA in oktober 2005 in staat van beschuldiging wegens schendingen van de mensenrechten.¹⁹ De kwestie van Joseph Kony en consorten heeft Museveni onder de aandacht van het ICC gebracht, op grond waarvan arrestatiebevelen zijn uitgeschreven tegen Kony en tegen zijn topcommandanten. ICC bevindt zich echter in een uitermate moeilijke positie waarbij enerzijds vredesonderhandelingen met LRA worden gevoerd terwijl er anderzijds arrestatiebevelen tegen de LRA-top uitgevaardigd zijn. ICC staat onder internationale druk om de vredesonder-

handelingen niet te verstoren (door middel van arrestaties) en wordt zelfs verzocht de arrestatiebevelen in te trekken ter voorkoming van meer slachtoffers.

Het intrekken van die zogeheten *arrest warrants* is echter onmogelijk omdat de zaak tegen Kony cs volgens Ugandees en volgens het internationale recht hard is. Kony wil gegarandeerde amnestie en dreigt tegelijkertijd nieuwe (kind-)slachtoffers te maken, zoals LRA onder zijn leiding dat al jarenlang doet. De onderhandelaars in Juba vrezen dat als Kony geen amnestie krijgt, er meer slachtoffers zullen vallen door nieuwe gewelddadigheden die de LRA eigen zijn. Museveni speelt met de in stand gehouden impasse door Kony in het nauw te drijven en tegelijkertijd het LRA-fenomeen voor de wereld in stand te houden. Hij hoopt zodoende zijn controle op zijn politieke opposanten in het noorden te verbeteren met verhoogde militaire aanwezigheid en tegelijkertijd de toegang tot de rijkdommen in Congo te forceren.

'Militair gezien is de kwestie oplosbaar...'

Door gebrek aan ondersteuning en middelen kan het ICC niet daadkrachtig tegen Kony cs optreden en het ICC heeft daardoor een min of meer passieve houding aan moeten nemen. Militair gezien is de kwestie oplosbaar indien de drie landen Sudan, Uganda en Congo gezamenlijk overeen komen de kwestie op te (laten)

¹⁹ BBC News, *Ugandan top rebel leader indicted*, 7 oktober 2005

lossen door Kony met zijn LRA voorgoed uit te schakelen. De VN heeft de druk op MONUC opgevoerd om in samenwerking met de FARDC tenminste de LRA van het Congolese grondgebied te verdrijven. Een gezamenlijk verzoek van de drie landen aan de VN is vooralsnog niet te verwachten: Sudan laat thans slechts schoorvoetend VN-troepen toe om de crisis in Darfur te stabiliseren, niet voor een in de ogen van de Sudanese regering *minor* LRA-probleem in het zuiden van het land. Recent heeft Sudan bovendien verklaard het ICC niet te erkennen en zich te weren tegen (de activiteiten van) het ICC. De wrede LRA wacht zijn kansen af. In 2006 zijn langs de grens tussen Uganda en Congo UPDF troepenconcentraties onder licht pantser waargenomen.

MONUC heeft het mandaat om de LRA effectief in de DRC aan te pakken maar het ontbreekt aan de juiste middelen om dat effectief te doen. De nationale en internationale politiek heeft kennelijk een andere prioriteit: een felle militaire actie komt niet ten goede aan het beeld van stabiliteit en veiligheid dat de wereld thans van Congo heeft. In de regio spelen bovendien andere belangen die de betrekkingen tussen Congo en Uganda beïnvloeden. Er is olie.

Olie, het zwarte goud

Er zijn grote hoeveelheden olie gevonden in en om het Lake Albert. In Congo en Uganda zijn de concessies al uitgegeven terwijl groot-schalige olieboringen gepland zijn ten zuiden en midden in het meer. Een Canadees mijnbouwbedrijf, Heritage Oil, heeft in beide landen de exploitatierechten gekregen. De geschatte olieproductie bedraagt 6.000 vaten per dag.²⁰ Heritage Oil, althans een directielid daarvan, heeft in het verleden met succes zaken gedaan (diamant) met medewerking van een Zuid-Afrikaanse *Private Military Army* in Sierra Leone. De ingehuurde *Private Military Army, Executive Outcomes*²¹, bracht in de jaren negentig korte tijd stabiliteit in Sierra Leone in ruil voor mijnbouwconcessies. De bewaking van olieconcessiegebieden in Uganda en Congo brengt meer wapens, en daarmee instabiliteit, in de regio.

Ondanks het feit dat MONUC kosten noch moeite spaart om de illegale wapenhandel tegen te gaan blijkt toch dat er vrij moderne wapens met bijbehorende munitie het land in gesmokkeld worden.²² Congo is echter nog niet in staat gebleken om de exploitatie van olie en andere kostbare mineralen in maatschappelijk goede banen te leiden, laat staan om de beoogde revenuen ten goede te laten komen aan de lokale bevolking. De lokale bevolking gaat onvermijdelijk hinder ondervinden van de olie-exploitatie door onder meer bodemerosie, vervuiling (visserij) en mogelijk opnieuw gewapend conflict. Er ontstaat een potentieel gevaar dat lokale stammen zullen opstaan tegen de nieuwe vorm van exploitatie van bodemschatten waar de 'coalitie Kinshasa-Kampala', en niet de bevolking, de vruchten van zal plukken.

De oliehandel in Uganda wordt vooral beheerd door de broer van Yoweri Museveni, generaal Salim Saleh. In een politiek instabiel klimaat zal Kabila echter geen grote oppositie tegen Museveni, de 'medestrijder' van zijn vader, willen voeren. In het kader van het LRA-probleem worden er door Congo en Uganda onderhandelingen gevoerd om Ugandese militairen toe te laten op Congolees grondgebied. Vooralsnog heeft dat niet geleid tot grote onrust bij de bevolking ondanks dat Kabila neigt naar beperkt toelaten. De spanning tussen beide landen wordt voorlopig geneutraliseerd door op hoog niveau politieke, 'economische' en militaire zaken onderling te regelen. MONUC kan binnen haar mandaat slechts waarnemen en rapporteren. Ingrijpen bij dreigende instabiliteit moet MONUC aan de politiek en de VN overlaten.

Van Congo via Sudan en Uganda komen we bij Rwanda, het door genocide geteisterde en verscheurde land. Duizenden vluchtelingen zijn door het Hutu contra Tutsi geweld in 1994 de grens met Congo overgestoken. Onder hen bevonden zich veel daders van slachtpartijen die

20 Perspublicatie *Ugandan Times*, januari 2007.

21 WWW.EO.com

22 Zie: www.controlarms.org

FOTO GEMEENSAM FÜR AFRIKA, P. VLAŠMAN

Vrijwilligster in Goma

zich hebben verenigd in een zeer gewelddadige organisatie. Een IAG in Congo die niet aan de aandacht van MONUC mag ontsnappen.

Rwanda en de FDLR

De FDLR (*Forces Democratiques pour la Liberation du Rwanda*) is ontstaan uit de voormalige leden van de Rwandese politieke en (para-)militaire organisaties die verantwoordelijk zijn voor de genocide in Rwanda in 1994. Meer dan 800.000 mensen, Hutu's en Tutsi's, zijn daarbij in ongeveer honderd dagen afgeslacht. Na de machtsovername door Paul Kagame, een Tutsi, werden de strijders uit Rwanda naar Congo (toen Zaïre) verdreven. FDLR heeft tot doel de regering in Rwanda omver te werpen en de Hutu-dominantie te herstellen.

FDLR is een van de belangrijkste bedreigingen voor de veiligheid in het *Great Lakes* gebied omdat zij de bevolking in de Congo terroriseert en een bedreiging vormt van de regering van

Rwanda. In 2006 heeft de organisatie gebruik gemaakt van de relatieve rust om zich beter te organiseren met hulp van uitgeweken leiders in Europa. Tot op de dag van vandaag is de FDLR betrokken bij illegale mijnbouw en exploitatie, illegale belastingheffing en gruwelijke schendingen van de mensenrechten. De FDLR is actief in de beide Kivu-provincies. De FARDC is niet in staat gebleken de FDLR te neutraliseren. De inzet van MONUC heeft er toe bijgedragen dat de FDLR zich tot nu toe niet grootschalig militair manifesteert. De FDLR blijft echter voor onrust zorgen op Congolees grondgebied.

'Security Sector Reform' (SSR)

De Democratische Republiek Congo is een falende staat. Dat wil zeggen, een staat die

*niet bij machte is (grote delen van) zijn grondgebied te beheersen, noch de veiligheid van zijn burgers te garanderen, aangezien hij zijn monopolie op geweld verloren heeft; niet langer in staat is de interne rechtsorde te handhaven, zijn bevolking geen openbare diensten meer kan leveren noch de voorwaarden daartoe kan scheppen.*²³

Het falen van een staat heeft niet alleen nationale consequenties maar steeds vaker zijn de problemen grensoverschrijdend, waardoor negatieve effecten wereldwijd voelbaar zijn. Dat uit zich niet zelden in illegale wapenhandel, grove schendingen van mensenrechten en vluchtelingenstromen.

Conflicten in falende staten kunnen de regionale, nationale en uiteindelijk ook de internationale stabiliteit en veiligheid in gevaar brengen. Falende staten vormen vaak een toevluchtsoord voor criminele (oorlog-)organisaties en criminele individuen. In delen van Congo wordt de bevolking ongestraft geterroriseerd door grensoverschrijdende, staatsgevaarlijke milities en organisaties. Neem daarbij de enorme afmetingen van het land, de slechte infrastructuur, etnische verschillen en het inhagige winstbejag, en zie daar de complexiteit van factoren die veiligheid voor het overgrote deel van de bevolking in de weg staat. In deze fase

²³ Mr. drs. C.M. Homan, 'Zwarte gaten in de internationale gemeenschap en de krijgsmacht', Instituut Clingendael, Den Haag.

is het militair afdwingen van stabilisering noodzakelijk om een *safe and secure environment* te bewerkstelligen.

Aangezien het falen van staten het gevolg is van een samenstel van oorzaken is voor het bestrijden ervan een geïntegreerd beleid vereist. Elementen als ontwikkeling, politiek, diplomatie, economie en defensie dienen daarbij betrokken te zijn. Op basis van het Hoofdstuk 7 mandaat (*peace enforcing*) heeft de VN-Veilighedsraad besloten tot militair ingrijpen in Congo.

De primaire rol van militairen in falende staten is het creëren van veiligheid en stabiliteit als voorwaarden voor duurzame wederopbouw. CIMIC-projecten²⁴ staan vooral in het teken van de ondersteuning van de veiligheid en acceptatie van de vredesmacht maar maken strikt genomen geen deel uit van wederopbouw. Wel is het zo dat CIMIC als eerste aanzet kan dienen om tot wederopbouw te komen. De onlangs verschenen notitie 'Wederopbouw na gewapend conflict' van de ministeries van Buitenlandse Zaken, Defensie en Economische Zaken, stelt dat ook in het wederopbouwproces een taak is weggelegd voor Defensie. Dit geldt in het bijzonder voor hervorming van de veiligheidssector (SSR) en demobilisatie (DDR, *Disarmement, Demobilisation and Reintegration*).

Een belangrijke les van de afgelopen jaren is immers dat vrede en veiligheid voorwaarden zijn voor duurzame ontwikkeling. Hervorming van de veiligheidssector (leger en politie) moet daarom een integraal onderdeel gaan vormen van wederopbouwprocessen.²⁵

Om invulling te geven aan interdepartementaal geïntegreerd beleid op het gebied van vrede, veiligheid en ontwikkeling heeft Nederland besloten tot de opzet van een interdepartementaal SSR-Team (Buitenlandse Zaken en Defensie). Het Nederlandse beleid ten aanzien van SSR – DDR in het *Great Lakes* gebied vertaalt zich thans vooral in de financiering van het opleiden en trainen van leger en politie. De Nederlandse samenwerking met de VN, de EU en de Wereldbank komt in dit verband nog onvoldoende tot haar recht.

Conclusie

There is always a golden line around the darkest cloud...

Door de goed verlopen verkiezingen lijkt dat de relatieve rust in Oost-Congo is weergekeerd. MONUC heeft aan de veiligheid en stabiliteit bijgedragen door zorgvuldig en waar nodig hard op te treden in soms zeer complexe conflicten. Door de immense afmetingen van het land blijft het centrale gezag in de oostelijke provincies zeer zwak. Naast etnische conflicten wordt het land geregeerd door *need and greed*.

Het in potentie rijkste land van Afrika wordt geteisterd door internationaal georganiseerde plundering, waarbij de 'gewone' bevolking een humanitaire crisis doormaakt. Ondanks dat heeft de VN-missie een wezenlijke bijdrage geleverd door vooral in het oosten van het land een grotere mate van stabiliteit en veiligheid te creëren.

Congo is een 'falende' staat, die zich moet ontdoen van de huidige generatie van hebzuchtige en corrupte leiders

De FARDC moet verbeteren. Dat kost tijd. Tijd die niet verloren mag gaan door Congo nu achter te laten in een schijnveiligheid.

Nu de relatieve rust is weergekeerd moet ook de economische ontwikkeling versneld op gang gebracht worden. Met meer intensieve SSR-programma's en met behulp van de internationale gemeenschap kan de wederopbouw van Congo het gewenste effect krijgen van een veilige en stabiele omgeving. Er is nog een lange weg te gaan, maar op termijn zullen meer mensen wereldwijd kunnen profiteren van een stabiele samenleving. ■

²⁴ CIMIC: Civiel-Militaire Coöperatie.

²⁵ Mr. drs. C.M Homan, 'De krijgsman als ontwikkelingswerker?', Instituut Clingendael, Den Haag, november 2005.

Militair adviseur in Congo

Zowel de VN als de EU is actief in Afrika. Soms is er sprake van een nationale missie. Zo werd er in 2005 een Nederlands project gerealiseerd: Buitenlandse Zaken, Ontwikkelingssamenwerking en Defensie sloegen de handen ineen om een nieuw Congolees leger te helpen opbouwen. Het Zuid-Afrikaanse leger voerde de werkzaamheden ter plaatse uit. De auteur zag – als militair adviseur – toe op de besteding van de middelen en de coördinatie. Centraal staan zijn ervaringen met de Democratische Republiek Congo, met het Congolese leger en met internationale samenwerking.

*J.R. Mulder – brigade-generaal der cavalerie**

Het Afrikaanse continent staat al enige tijd in de belangstelling, niet alleen in politiek opzicht maar ook steeds meer in militaire zin. Alhoewel tot nu toe in bescheiden aantallen, zijn Nederlandse militairen in Afrika actief, variërend van Sudan tot Burundi, en ook in de Democratische Republiek Congo (kortweg: Congo).

Veelal geschiedt die militaire inzet in VN- of EU-verband, maar soms vindt ook een puur nationale missie plaats. Deze bijdrage gaat in op zo'n nationale missie, van twee jaar geleden. Allereerst komt de belangstelling van Nederland voor Congo aan de orde, daarna het land zelf en zijn geschiedenis. Vervolgens beschrijf ik enige ervaringen die zijn opgedaan en sluit af met een paar conclusies.

Nederland en Congo

Nederland is één van de grotere donoren met ontwikkelingshulp voor Congo. Maar al snel ontstond het besef dat het weinig zin heeft te investeren in ziekenhuizen en scholen als die de dag erna worden platgebrand door rondtrekkende bendes. Opbouwactiviteiten moeten plaatsvinden in een veilige omgeving.

Dit inzicht was eerder onderkend in de nota *Sterke mensen, Zwakke staten* (uit 2002)¹, die ingaan op het Nederlandse beleid ten aanzien van Afrika, ten zuiden van de Sahara, in meerjarig perspectief. Deze nota, een beleidswijziging, onderkent het toenemende belang van het bevorderen van vrede, veiligheid en stabiliteit en stelt dat er nieuwe vormen van samenwerking vereist zijn, waaronder militaire samenwerking.

De nota leidde tot de oprichting van het Stabiliteitsfonds, dat is gericht op het snijpunt van veiligheid en ontwikkelingssamenwerking, waar politieke, militaire, humanitaire en ontwikkelingsinterventies in elkaar overlopen.

In 2005 besloot het ministerie van Ontwikkelingssamenwerking om met vijf miljoen euro de levensomstandigheden van militairen in Congo te verbeteren. Dit diende een positieve stimulans te geven aan een stagnerend proces waarmee het nieuwe Congolese leger werd opgebouwd (waarover later meer).

Dit project is uitgevoerd als een samenwerking tussen Buitenlandse Zaken, Ontwikkelingssamenwerking en Defensie en betaald uit het Stabiliteitsfonds. Het Zuid-Afrikaanse leger voerde de werkzaamheden ter plaatse uit waarbij een Nederlandse brigadegeneraal toezag

* De auteur was van 1 september 2005 tot 1 maart 2006 militair adviseur *Security Sector Reform* in de Democratische Republiek Congo.

¹ Aangeboden aan de Tweede Kamer op 3 oktober 2003.

FOTO K. VANDERSCHOOT

DR Congo is net zo groot als West-Europa, heeft weinig infrastructuur en een gewelddadige geschiedenis. Jonge moeder in een kamp voor ontheemden, nabij Rutshura

op de juiste besteding van het geld en op de coördinatie met de Congolese Generale Staf.

Het land Congo

Congo is een exotisch land in sub-Sahara Afrika, gelegen op de evenaar. Het is net zo groot als West-Europa, met een tropisch klimaat, veel kostbare grondstoffen, weinig infrastructuur en een gewelddadige geschiedenis.

Congo is groot: van de hoofdstad Kinshasa, in het westen, naar de stad Goma, aan de grens met Rwanda, is circa 1500 kilometer. Het wegennet in het land is in zeer slechte staat, wat vooral komt door jaren van verwaarlozing. Verplaatsen over de weg van Kinshasa naar Goma is praktisch onmogelijk, vooral in het regenseizoen. De Congo-rivier is bevaarbaar, van Kinshasa naar Kisangani, bijna 1000 kilometer. Om die route met de boot af te leggen kost ongeveer tien dagen (althans, officieel). Dé manier van verplaatsen is door de lucht. Vliegtuigen in Congo zijn echter notoir onbetrouwbaar: in 2005 verongelukte er gemiddeld één per maand.

Kinshasa was ooit een keurige koloniale stad, maar is inmiddels in chaos en armoede vervallen. De wijk Gombe, langs de Congo-rivier, is nog redelijk intact omdat daar veel overheidsgebouwen en ambassades zijn gelegen. Daarbuiten is het één grote, onbeschrijflijke vuilnisbelt, waar zo'n acht miljoen mensen trachten te overleven.

Het straatbeeld is erg Afrikaans: heel veel mensen op straat, stalletjes waar van alles wordt verhandeld, vuil, stoffig. Het lawaai en de indringende geur blijven je heel lang bij.

Oost-Congo is heel anders dan Kinshasa: Goma ligt niet alleen aan het mooie Kivu-meer, ook aan de voet van een werkende vulkaan. Overal in Goma zie je de nasleep van de vulkaanuitbarsting uit 2003, die delen van de stad bedekte en ook een deel van de landingsbaan van het vliegveld, waardoor grote toestellen er niet meer kunnen landen. De bevolking leeft hier in net zo grote armoede als in de rest van Congo.

Geschiedenis

Tot 1960 was het land een Belgische kolonie.² Na de onafhankelijkheid werd het land, onder de naam Zaïre, drie decennia geregeerd door Mobutu. Deze maakte handig gebruik van het kat- en muisspel dat de Verenigde Staten en de Sovjet-Unie speelden, ook op het Afrikaanse continent, in het kader van de Koude Oorlog. Mobutu was jarenlang een gewaardeerde bondgenoot van de VS.

Toen die 'oorlog' rond 1990 ten einde liep, begon ook het einde van het Mobutu-bewind. In Congo brak in 1994 een periode van onlusten en burgeroorlog aan, mede als gevolg van de gewelddadige problemen in het buurland Rwanda en de vluchtelingenstromen die daarop volgden. Dit luidde uiteindelijk het einde van Mobutu in.

In 1997 trokken de troepen van Kabila Sr. de stad Kinshasa binnen. Met hem als president duurde de burgeroorlog echter onverminderd voort en verergerde zelfs in 1998, toen buurlanden Oeganda en Rwanda zich erin mengden.

² Zie bijvoorbeeld *The State of Africa, a history of fifty years of independence*, door Martin Meredith, Groot-Brittannië 2005, ISBN 07 4323 222 4.

Kabila Sr. werd in 2001 vermoord en opgevolgd door zijn zoon Joseph.

Onder buitenlandse druk kwam eind 2002 in Sun City (Zuid-Afrika) een vredesverdrag tot stand waarbij diverse rebellengroeperingen toetraden tot een overgangsregering. Met wat vertraging en onder sterke buitenlandse druk vonden in 2006 eindelijk enigszins democratische verkiezingen plaats. Om dat mogelijk te maken, moesten tussen 2002 en 2006 de diverse legertjes en strijdgroepen worden ontbonden, gehergroepeerd en getraind tot nieuwe Congolese legerbrigades, die moeten zorgen voor orde, rust en veiligheid in dit uitgestrekte land. Deze activiteit diende tevens om de macht van de *warlords* over hun eigen legertjes te breken en de centrale controle van de Generale Staf over de nieuwe brigades te vergroten.

Enige ervaringen

Een groot deel van de werkzaamheden ligt in de hoofdstad Kinshasa, vanwege de coördinatie met de Congolese Generale Staf en de Zuid-Afrikanen, maar ook met de VN-vredesmacht MONUC, de EU-missie in Congo, en met de Nederlandse ambassade. Maar er moet ook geregeld worden gereisd naar Oost-Congo: met Nederlands geld werden daar vanaf september 2005 twee legerkampen opgeknapt zodat de leefomstandigheden in die kampen verbeterde. Dat was nodig: soldaten leefden, met hun families, ten dele in strohutten.

Er is in de wijde omtrek van die kampen, nabij Goma en 250 kilometer ten noorden daarvan,

'Eén grote, onbeschrijflijke vuilnisbelt, waar zo'n 8 miljoen mensen trachten te overleven...'

FOTO COLLECTIE AUTEUR

Soldaten leefden, met hun families, deels in strohutten

geen elektriciteit, drinkbaar water, sanitair, medische hulp, vervoer of voedsel. Er wordt één maaltijd per dag verstrekt; het salaris van een soldaat is 10 dollar per maand. Omdat de VN-armoedegrens op 1 US dollar per dag is gesteld (dus 30 dollar per maand), leven Congolese soldaten permanent in armoede.

Een detachement van het Zuid-Afrikaanse leger van zestig mannen en vrouwen maakt de twee kampen leefbaar, met hulp van 200 lokaal in te huren arbeidskrachten. Elk kamp krijgt een capaciteit van 4.200 man, deels in houten barakken, deels in tenten, voorzien van veldbedden en slaapzakken. Er komen aggregaten, een medische hulppost en watervoorziening. In elk kamp kan een Congolese brigade nieuwe stijl worden gehuisvest.

De reis van Goma naar het kamp Rumangabo, 50 kilometer naar het noorden, duurt bijna twee uur. De weg is abominabel slecht. Links en rechts van die weg bevinden zich grote, uitgestrekte bananenplantages en tropisch regenwoud; een soms sprookjesachtige aanblik. Daartussen wonen tienduizenden mensen, in armzalige hutjes. Ze leven veelal van het land. Door de vulkanen in dit gebied is het van nature erg vruchtbaar. Vroeger werden hier rijke oogsten binnengehaald, maar sinds 1994 (genocide in het naburige Rwanda) wordt het gebied geteisterd door geweld, rondtrekkende bendes en burgeroorlog. Als wij in kolonne naar Rumangabo rijden, is het Congolese leger dan ook ruimschoots aanwezig (en gelukkig ook de VN) voor de beveiliging.

FOTO VN

Het tweede kamp, Nyaleke, ligt 250 kilometer noordelijker, midden in het Virunga Nationaal Park en is alleen door de lucht te bereiken. Het werk aan de kampen verloopt aanvankelijk moeizaam, door de slechte veiligheidssituatie, het ontbreken van goede wegen, slecht weer maar ook door diverse logistieke problemen. Zo voert een Zuid-Afrikaanse C-130 materieel op pallets aan, maar op het vliegveld van Goma kunnen geen pallets worden ontladen. Dus worden de pallets opengebroken en handmatig ontladen, wat heel veel kostbare tijd kost.

Het werken met de Congolezen vergt nogal wat geduld. Bijna geen enkele afspraak wordt nagekomen, geregeld gaan vergaderingen niet door omdat de Congolezen niet komen opdagen en beloftes om iets te regelen zijn een rekbaar begrip. Omdat militairen slecht worden betaald, zijn velen grote delen van de maand op zoek naar alternatieven om toch geld te verdienen. Corruptie viert hoogtij.

De samenwerking met de Zuid-Afrikanen is wél goed. Zij zijn een gedisciplineerde, betrouwbare partner gebleken. Ondanks de problemen waar het Zuid-Afrikaanse leger thuis mee kampt (zo is meer dan de helft van de soldaten niet inzetbaar voor uitzending)³, verrichten de detachementen in Congo prima werk.

Het Congolese leger

De omvang van het Congolese leger, tesamen met de diverse strijdgroepen, werd aanvankelijk geschat op bijna 350.000. Dat aantal is in 2005 en 2006 enkele malen neerwaarts bijgesteld tot circa 150.000, hetgeen reëler is.

Het Congolese leger verkeert in een erbarmelijke staat: brigades van ruim 4000 man, bewaard met een oud geweer AK-47. Velen lopen rond op badslippers, er is geen logistieke steun, er is geen vervoer, er zijn geen zware wapens en geen verbindingsmiddelen. Er is geen medische zorg, weinig veilig drinkwater, enzovoort.

Het Congolese leger verkeert in erbarmelijke staat...

Soldaten worden via de commandanten-lijn uitbetaald, hetgeen vaak niet gebeurt. Er zijn soldaten die al maanden geen franc hebben gezien en dus op strooptocht gaan, op zoek naar voedsel. Die mensen moeten tenslotte ook (over)leven.

De lokale bevolking moet het dan vaak ontgelden. Om dat probleem te verhelpen is de EU eind 2006 een separate missie gestart, EUSEC-FIN, waar ook Nederlandse militairen aan deelnemen, om het betalingssysteem aan de Congolese soldaten te verbeteren.

Omdat de brigades worden samengesteld uit diverse strijdgroepen die elkaar tot voor kort naar het leven stonden, is de cohesie in een brigade ver te zoeken. Er zijn zelfs compagnieën in een bataljon die elkaar niet verstaan: de een spreekt Lingala, de ander Swahili.

Internationale samenwerking?

De internationale gemeenschap is in Congo op versnipperde wijze actief. Naast de VN (MONUC) is de EU actief met twee verschillende missies, EUSEC en EUPOL. Daarnaast is een aantal landen actief met nationale projecten, zoals België, Frankrijk, Zuid-Afrika, Angola, China, de VS, Groot-Britannië én Nederland. De meeste landen voeren hun eigen projecten uit, maar de samenwerking laat te wensen over. Er wordt weliswaar veel overlegd en vergaderd, maar de coördinatie op de grond is vaker af- dan aanwezig.

³ Zie bijvoorbeeld 'Ambitieuze Zuid-Afrikaanse krijgsmacht worstelt met problemen', door genm b.d. C. Homan, in *Militaire Spectator*, jrg. 176, (2007) (5), pag. 211 e.v.

Zo ontmoette ik een Belgisch team militaire instructeurs en drie maanden later een Amerikaans team. Beide teams onderwezen ongeveer dezelfde thema's, aan dezelfde doelgroep, zonder enige onderlinge afstemming. Ze wisten niet eens van elkaars bestaan, totdat ik ze erop attent maakte (waarbij mijn interventie overigens niet tot enige verbetering leidde).

Conclusie

En wat is na een half jaar het effect van het project? De leefomstandigheden in de twee grote militaire kampementen in Oost-Congo zijn aanzienlijk verbeterd – die doelstelling is gehaald. De samenwerking tussen Defensie, Buitenlandse Zaken en Ontwikkelingssamenwerking verloopt bijzonder goed.

Heeft het project substantieel bijgedragen aan het herstructureren van het Congolese leger? Achteraf bezien is het een druppel op de spreekwoordelijke gloeiende plaat gebleken. Het project was te kleinschalig, in relatie tot de omvang van de gehele problematiek (150.000 soldaten, in zo'n gigantisch groot land), alhoewel het positief is dat Nederland in ieder geval iets heeft gedaan.

'De leefomstandigheden in de twee militaire kampementen is aanzienlijk verbeterd'

FOTO MINISTERIO DE DEFENSA

De internationale gemeenschap is op versnipperde wijze actief in Congo

De versnipperde en vaak ongecoördineerde inspanningen van de VN, de EU en een aantal landen dragen niet bij tot een grotere, betere output.

Na de verkiezingen van juli 2006 is de rust in Congo niet echt teruggekeerd. Jean-Pierre Bemba, de grootste tegenspeler van president Kabila, betwistte aanvankelijk de uitslag van de verkiezingen maar legde zich er uiteindelijk bij neer. In maart 2007 kwam het tot gevechten in Kinshasa tussen aanhangers van Bemba en het Congolese leger, waarbij – naar verluidt – honderden doden zijn gevallen. Bemba is sindsdien Congo ontvlucht.

In het oosten van het land, in de buurt van Goma bij de Rwandese grens, bleef ook in 2007 de rebellenleider (en oud-generaal) Laurent Nkunda met zijn legertje actief en houdt hij er bijna een eigen staatje binnen Congo op na.

Congo heeft nog een lange weg te gaan. De ontwikkelingen in het land na de verkiezingen van eind 2006 stemmen niet hoopvol. De noodzakelijke politieke hervormingen blijven achterwege. Aan de verliezers van de verkiezingen, en hun achterban, wordt onvoldoende zicht geboden op een betere toekomst. Het zwakke Congolese leger is machteloos in grote delen van het land. Helaas is de kans op een nieuwe oorlog levensgroot aanwezig. ■

FOTO COLLECTIE AUTEUR

‘Winning hearts, minds and markets’ in Afrika

China als vriend van dit continent

China is een economische grootmacht en wordt ook in andere opzichten een steeds belangrijker speler op het internationale schaakbord. De rol van China in Afrika groeit. Beijing bemoeit zich niet met interne aangelegenheden van het partnerland, waardoor het geliefd is bij Afrikaanse landen met een dubieus regime. Voor alle betrokken landen zijn diplomatieke, economische en deels ook militaire belangen in het geding. China laat zien dat ‘hearts, minds and markets’ nauw samenhangen. Het Westen heeft hierop nog geen passend antwoord.

*Drs. A.J.A. Beukering – kolonel van het dienstvak van de logistiek**

Africa is no stranger to outside interest but, for perhaps the first time in history, an interested party of significant size is willing to engage it without force of armes.¹

We horen en lezen steeds meer over de rol van China als opkomende economische en militaire grootmacht. De economie floreert al meer dan twintig jaar, met gemiddeld negen procent groei per jaar. Het handelsoverschot over 2006 is uitgekomen op een recordbedrag van 177,47 miljard US dollar.² In januari viel het bruto binnenlands product (BBP) van de Volksrepubliek hoger uit dan dat van Groot-Brittannië en Frankrijk tezamen en daarmee is China de vierde economie van de wereld geworden. De stap naar een militaire grootmacht zou wel eens de volgende kunnen zijn. Een passende reactie is in Europa – evenmin als in de Verenigde Staten – nog niet gevonden.

Het is nuttig om de rol van China in Afrika eens nader te beschouwen omdat de indruk bestaat dat in de toekomst de sleutel naar (gezaamenlijk?) succes wel eens in die relatie zou kunnen liggen. Daarmee lijkt de rol van China in het Westen relevant.

Als eerste beschrijf ik de ontwikkelingen in de relatie tussen China en Afrika. Vervolgens geef ik aan hoe dit zo heeft kunnen gebeuren en wat dit allemaal kan betekenen voor het grondstofrijke continent, hoe de Afrikanen er zelf op reageren en wat er vervolgens in China gebeurt. Ten slotte probeer ik de noodzaak aan te geven voor Nederlandse initiatieven.

Chinese principes

Begin 2006 heeft China zijn nieuwe strategie voor Afrika gepresenteerd.³ China beschrijft zichzelf daarin als het grootste ontwikkelings-

* De auteur was van september 2004 tot april 2007 militair adviseur bij het ministerie van Buitenlandse Zaken en Ontwikkelingssamenwerking. Momenteel is hij werkzaam als commandant van de bedrijfsgroep Overige Diensten, Commando Dienstencentra.

1 *African Analyst*, Third Quarter 2006.

2 *Financieel Dagblad*, januari 2007.

3 Zie: www.chinese-embassy.org.za/eng.

FOTO AVDRM

Mariniers tijdens UNMEE, Eritrea

land in de wereld, dat bereid is op een onafhankelijke wijze vriendschappelijke politieke en economische relaties aan te gaan op basis van vijf principes van vreedzame co-existentie. De principes voor de samenwerking met China zijn: *sincerity, equality, mutual benefit, solidarity and common development*.

Van belang bij het aangaan van relaties met de Volksrepubliek is dat men het land vooraf erkend als het *enige legitieme* China en daarmee expliciet Taiwan en relaties met Taiwan – in welke vorm dan ook – afwijst. Vervolgens zal China zich op zijn beurt niet bemoeien met interne zaken van het nieuwe partnerland, dit op basis van het zogeheten *non-interference* principe. Voor landen met een regime dat politiek gezien moeilijk ligt, zoals Zimbabwe, Eritrea of bijvoorbeeld Soedan, is vooral dit laatste aspect van groot belang vanwege het politieke

isolement van hun leiders en hun voortdurende behoefte aan onder meer wapenleveranties.

Andere, voor het Westen wel acceptabele regimes in landen als Angola, Nigeria, Zuid-Afrika, de Democratische Republiek Congo, Tsjaad, Niger en Mali slaken een zucht van verlichting als er bij ontwikkelingshulp of andersoortige betrekkingen niet direct allerlei voorwaarden vooraf worden gesteld op het gebied van bijvoorbeeld corruptie, mensenrechten, genderbeleid, goed bestuur of milieu. China onthoudt zich hier nadrukkelijk van en geeft de westerse wereld meer en meer het nakijken als het gaat om het bewerkstelligen van lucratieve concessies voor grondstoffen en andere samenwerkingsvormen.

Zo hebben de Chinese premier Wen Jiabao en vervolgens de president Hu Jintao in april 2006 in het Chinese 'Year of Africa', tien Afrikaanse landen bezocht waarmee ze in het kader van hun Afrikastrategie nieuwe economische en politieke relaties zijn aangegaan. Ter illustratie hiervan enkele voorbeelden:

- China's grootste olieleverancier Angola kreeg in 2006 twee miljard US dollar voor wederopbouw van onder meer de infrastructuur en voor ontwikkelingssamenwerking⁴;
- De andere oliegigant van het continent, Nigeria, tekende in oktober 2006 een overeenkomst van 8,3 miljard US dollar voor de aanleg van bijna 3000 kilometer spoorweg en verleende de Chinese National Petroleum Coöperatie zeventien boorvergunningen⁵;
- In november vorig jaar kregen 'brave' Afrikaanse staatshoofden in Beijing voor 5 miljard US dollar goedkope leningen en kwijtscheldingen van schulden. Daarbij tekenden 12 Chinese bouwondernemingen overeenkomsten voor 1,9 miljard US dollar voor constructie- en investeringsprogramma's;
- China en Zuid-Afrika tekenden 13 nieuwe samenwerkingsovereenkomsten in verschillende sectoren, inclusief een strategisch partnerschap⁶.

4 Africa: Shift from Western oil majors has limits, januari 2006.

5 China's oil diplomacy in Africa, I. Taylor in: *International affairs* – jrg. 82, nr. 5 (2006), p. 937-959.

6 Into Africa: China and Africa, E. Sidiropoulos, *The World today* – jrg. 62 (oktober 2006), p. 7-8.

Economie en politiek

De toename van alleen al de handel in 2006 was al meer dan de stijging van de voorgaande twee decennia bij elkaar. De Chinese politiek van non-interventie in interne aangelegenheden van partnerlanden werpt wel erg snel zijn vruchten af! Het werkt dan ook naar twee kanten: de 'ongewenste' Afrikaanse regimes kunnen ongestoord doorgaan met hun bedenkelijke praktijken. China op zijn beurt versterkt op deze wijze zijn positie in de Verenigde Naties ten opzichte van Taiwan en laat zo de discussie over mensenrechten en de in zijn ogen interne kwestie Tibet verstommen in New York. Hierdoor versterkt het regime ook haar interne positie en verkrijgt Beijing meer invloed als regionale en mogelijk ook wereldmacht. Weliswaar is deze macht niet direct militair maar wel diplomatiek en economisch van aard.

Als permanent lid van de Veiligheidsraad heeft China op deze wijze inmiddels een stemmersblok van 47 van de 53 Afrikaanse landen achter zich geschaard. Zelfs de 'strongholds' van francofoon Afrika, Senegal in oktober 2005 en Tjaad in augustus 2006, hebben zich tot veler verbazing – in tegenstelling tot Parijs – van Taiwan afgekeerd.

China's aanpak heeft dus duidelijk diplomatiek resultaat, om maar niet te spreken over de toegang die het land op deze manier verkrijgt tot de voor de onstuimig groeiende economie zo belangrijke grondstoffen als olie, hout, coltan, tin, zink, koper, et cetera, maar ook tot afzetgebieden. De Afrikaanse markt dus.

Hoe heeft dit zo kunnen komen?

De geschetste recente ontwikkelingen zijn vrij eenvoudig te verklaren. Ten eerste door een gewijzigde strategie van het Chinese bewind, waarbij het naar buiten toe *lijkt* of het allemaal wat democratischer en daarmee opener – het Hong Kongmodel? – wordt. De economie bloeit maar achter de schermen blijft het regime de touwtjes strak in handen houden.

De gebeurtenissen op het Plein van de Hemelse Vrede hebben wel degelijk bij het bewind de ogen geopend en de noodzaak tot meer open-

De commandant van Hr. Ms. Rotterdam ontmoet de Force Commander van UNMIL.

heid en bijbehorende economische groei duidelijk gemaakt. De opvolger van Den Xiaoping, Jiang Zemin, bezocht Afrika al in mei 1996, waarbij hij naast diplomatieke banden ook economische en militaire samenwerking zocht en vond. De Chinezen zagen snel in dat de politieke instabiliteit in het Midden-Oosten, het geweld in Irak en de discussie over het nucleaire programma van Iran geen soelaas zou bieden voor China's groeiende behoefte aan energie. Deze zal naar verwachting de komende 20 jaar vrijwel verveelvoudigen. China verbruikt 6,5 miljoen vaten olie per dag en is daarmee nu al, na de Verenigde Staten, de grootste olieconsument ter wereld.⁷

Bovendien moet niet worden vergeten dat China met deze aanpak – aardig en beleefd – ook toegang verkrijgt tot een aanzienlijke afzetmarkt voor zijn verschillende, maar vooral *goedkope* massaproducten.

Het Westen heeft hierop geen passend antwoord, behalve een morele kruistocht, verwaarloost de eigen economische kansen (het Westen investeert niet echt in Afrika) en verhoogt budgetten voor ontwikkelingssamenwerking op veelal de bekende en klassieke voorwaarden.

Wat ook niet heeft geholpen is een poging van het Westen tijdens de G8-bijeenkomst van juli

7 Afrika Studiecentrum, Ian Taylor: 'Chinese Oil Diplomacy in Africa', unpublished paper, 2006.

2006 zijn markten te openen voor Afrika, wat door kortzichtigheid en denken in termen van eigenbelang op korte termijn voor de zoveelste keer mislukte.

En dan te bedenken dat de VS nu al 15 procent van zijn olie importeert uit Afrika, een hoeveelheid die volgens velen gaat stijgen en mogelijk binnen enkele jaren zal moeten verdubbelen.⁸ In die situatie krijgt Afrika de positie die de Arabische landen nu hebben. En toch nemen we in het Westen de relaties met Afrikaanse regimes nog vaak niet echt serieus.

Kortom, het Westen blijft helaas nog te vaak gericht op eigenbelang en denken op korte termijn, is daarnaast politiek te verdeeld en traag. Als volgende oorzaak voor de recente ontwikke-

Dit leidde tot een prijsverhoging van 71,5 procent voor het jaar 1997. Bovendien stelde China's grootste leverancier, BHP Billiton, voor dat China 20 procent zonder duidelijke reden meer moest gaan betalen voor het geïmporteerde erts uit Australië! De afhankelijkheid van China van derden voor wat betreft grondstoffen heeft het Westen zelf aan de Chinezen destijds nog eens heel duidelijk gemaakt! Met andere woorden, we sturen China zelf de goede (?) kant van Afrika op.

De stelling dat het Westen nu zo langzaam een koekje van eigen deeg krijgt, lijkt steeds eenvoudiger te verdedigen. Trouwens, heeft het Westen niet gedaan met Afrika – destijds zelfs met gewapende hand – waar het de Chinezen nu van beschuldigt?

Hoe pakt China het aan?

Het bovenstaande leidde China zoals gezegd enkel nog meer en nog sneller richting Afrika, waar zich onder meer in moeilijke landen (Angola, Equatoriaal Guinee, Soedan en de DRC) enorme olie- en minerale reserves bevinden die de Volksrepubliek eenvoudig kan verkrijgen mits het zich – en dat begreep Beijing maar al te goed – vooral maar niet met de interne problemen van deze zwakke staten inlaat. Wat gij niet wilt dat u geschiedt, et cetera... *Winning the markets* gaat ook via de *hearts and minds!* Daarbij heeft Beijing goed begrepen dat China op korte termijn geen kans maakt tegen het Westen op de zogenaamde 'open, westerse' markten. Op de gesloten Afrikaanse markten, bestuurd door 'bijzondere machthebbers', des te meer.

China weet het hart van de Afrikanen en hun bewindslieden te raken met de constructie van prestigieuze overheidsgebouwen, wegen, spoorlijnen en sportstadions tegen wel heel gunstige voorwaarden. Voorbeelden daarvan kom je overal op het continent tegen. De Volksrepubliek weet hoe belangrijk een goede infrastructuur is voor economische groei, en doet er ook wat aan!⁹

Bovendien heeft de Volksrepubliek het eigen budget voor ontwikkelings samenwerking

FOTO ANDRIJ PIVAN BASTELAAR

'Het Westen neemt de relaties met Afrikaanse regimes niet echt serieus'

lingen tussen Afrika en China zie ik de onhandige en soms arrogante wijze waarop het Westen omgaat met Chinese bedrijven. Een simpel voorbeeld ter illustratie. Tijdens de mondiale prijsbesprekingen van ijzererts, geleid door Japan, kreeg China's staatsbedrijf Baosteel als representant van de grootste consument sinds 1996 slechts de status van waarnemer.

⁸ 'Oil: economic war for Africa's loyalties begins in African business.' Jrg. 40 (juli 2006), p. 20-21.

⁹ *Provinciale Zeeuwse Courant*: China en Afrika vinden elkaar, Erwin Tuil, 06-11-2006.

opgevoerd tot 950 miljoen US dollar *Official Development Assistance* in 2005, verdeeld over 50 landen. En wat te denken van een schuld-kwijtschelding van 1,27 miljard US dollar in het jaar 2003 voor 31 Afrikaanse landen op verzoek van Thabo Mbeki (Zuid-Afrika) en Olusegun Obasanjo (Nigeria)? Dit gebaar werd nog eens versterkt met de vrijstelling van 198 Afrikaanse producten van invoerheffing. De lijst van elementen van de Chinese aanpak is inmiddels te lang om hier één voor één te benoemen. Het coherente en consistente beleid is erop gericht het budget voor ontwikkelingssamenwerking de komende jaren te verdubbelen.¹⁰

Maar het Chinese beleid beperkt zich niet tot de internationaal en de door de OESO/DAC¹¹ goedgekeurde *Official Development Assistance* (ODA, 'echte' ontwikkelingshulp, die meetelt voor de 0,7 procent van het BBP), het gaat ook over wapenleveranties en harde militaire trainingsprogramma's (non-ODA, steun die niet telt als ontwikkelingshulp). Zo levert China aan Zimbabwe gevechtsvliegtuigen, helikopters aan Angola en Mali, en ga zo maar door.¹² Minder fraai, maar in deze handel schroomt de Volksrepubliek er blijkbaar niet voor om twee strijdende partijen gelijktijdig van wapens te voorzien (zoals het heeft gedaan in het Ethiopië-Eritreaconflict voor ruim 1 miljard US dollar). China heeft zelfs al een kernreactor geleverd aan Algerije.¹³

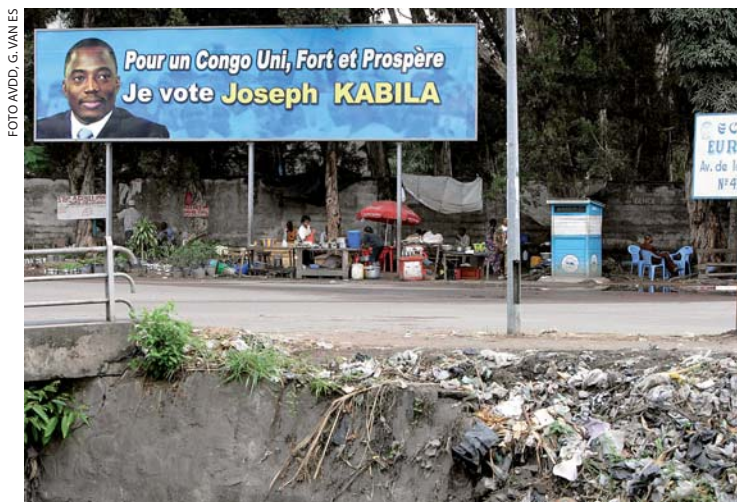
In 1998 leverde het wapens aan Laurent Kabila in de DRC in diens strijd tegen Rwanda en vorig jaar leverde het nogmaals, maar nu aan diens zoon Joseph, in de aanloop naar de presidentiële verkiezingen. Dit terwijl de westerse landen onder leiding van de Wereldbank (Nederland als grootste donor voorop...) een groot ontwapenings- en demobilisatieprogramma van 500 miljoen US dollar met wat Congolezen en westerse ontwikkelingssamenwerkers aan het uitvoeren waren.

Voor wat hoort wat, ook in de DRC. Je krijgt er wat voor terug. In dit geval: alle koper uit Katanga gaat rechtstreeks (over Angolees grondgebied) naar China. En de door het Westen gewenste ontwapening in het Grote Merengebied komt er nog steeds niet echt van...

Twee zijden van de medaille

Volgens Amnesty International is China nu ook de grootste wapenleverancier van het bewind in Soedan. China levert volgens hen helikopters, wapens, munitie en zelfs anti-personeelsmijnen aan Khartoum. In ruil voor olie, natuurlijk. Bovendien heeft China inmiddels drie wapenfabrieken gebouwd in Soedan. Aangenomen wordt dat ruim 60 procent van de Soedanese olie-export naar China vloeit¹⁴.

Deze niet glimmende zijde van de Chinese medaille heeft ook een andere en voor ons politiek correctere kant. Inmiddels neemt de Volksrepubliek met meer dan 900 *peacekeepers* deel aan acht vredesmissies in Afrika en draagt zelfs bij als ontwikkelingsland met 610.000 US dollar

Billboard verkiezingen

(2004) aan *humanitaire* hulp in Darfur! Bovendien kondigde China vorig jaar aan 3,5 miljoen US dollar te gaan bijdragen aan Afrikaanse Unie-vredesmissies. Er wordt een beetje aan imagoverbetering en zeg maar 'even-hand'

10 *Global Strategic Analysis; Is China helping Africa's development?* Augustus 2006.

11 Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling, *Development Assistance Committee*.

12 *Provinciaalse Zeeuwse Courant*, Afrikabeleid China welkom alternatief, Erwin Tuil, 4 april 2006.

13 *China's New Engagement with Africa*, Chris Aldeb, 28 september 2006.

14 'The increasing importance of Africa's oil', COMTEX, 21 maart 2006. 'Afrika rolt rode loper uit voor Hu Jintao', R. Mikkers in de *Telegraaf*, 2006.

FOTO AVDD, G. VAN ES

Markt in Kinshasa, DR Congo. De lokale bevolking profiteert nog te weinig van Chinese initiatieven

politiek (er meer balans in brengen) gedaan. De betreffende Afrikaanse landen mogen op China's kosten studenten sturen voor cursussen en opleidingen naar allerlei opleidingsinstellingen, zowel civiel als militair. Ook hier wordt veelvuldig gebruik van gemaakt en dit heeft natuurlijk aan beide kanten positieve effecten. In een Chinees actieplan voor de ontwikkeling van Afrika wordt voor 2009 aangekondigd: de oprichting van drie landbouwinstellingen, de bouw van dertig ziekenhuizen en een investering van tientallen miljoenen in de bestrijding van malaria.

China levert de landen hele kant-en-klaar pakketten. Als de Chinezen een elektriciteitscentrale of een spoorweg bouwen leveren ze tegelijk kennis, arbeiders, ingenieurs en het geld. En wie in Afrika zegt daar nou nee tegen? Angola bijvoorbeeld zeker niet. Dit land houdt er nu al rekening mee dat de komende jaren ruim vier miljoen (!) Chinezen zich binnen zijn landsgrenzen zullen vestigen.¹⁵

Wat betekent dit voor Afrika?

Velen van die vier miljoen Chinezen zullen eigen bedrijfjes vestigen in het land en daar-

door een grote invloed krijgen op de gang van zaken in Angola zelf. Maar er gebeurt op het continent natuurlijk meer. In 2006 zijn 900 Chinese staatsbedrijven gesignaleerd die actief zijn in de Afrikaanse economie. Deze bedrijven hebben daar tienduizenden werknemers in dienst en de bilaterale handel bereikte het niveau van 50 miljard US dollar. Maar in vooral de telecommunicatie – en verbazingwekkend genoeg ook de constructieprojecten – heeft China nog geen oplossing gevonden om zijn eigen werknemers te kunnen vervangen door lokale arbeiders. De arme Afrikaanse bevolking profiteert dus om allerlei redenen nog steeds (te?) weinig van de Chinese initiatieven.

In de meer gereguleerde Afrikaanse landen, bijvoorbeeld Zuid-Afrika, sluit China overeenkomsten die voldoen aan de internationale wetgeving. Een mooi voorbeeld daarvan is de deal tussen Zuid-Afrikaanse en Chinese partners waarbij kolen-tot-olie fabrieken in de Ningxia- en Shaanxi-provincie worden geplaatst. De techniek komt in dit geval van de Zuid-Afrikanen en de rest levert China zelf.

FOTO AVDD, G. VAN ES

'China houdt het zittende bewind in het zadel en beschadigt het lokale bedrijfsleven'

Een ander voorbeeld is de discussie over de dumping van goedkope textiel die daar door het goede bestuur niet meer lukt. China richt er nu zelf fabrieken op om er lokaal te gaan produceren. Dit gebeurt nu in bijvoorbeeld Lesotho en zelfs in Kenia.¹⁶ Een prima ontwikkeling voor de lokale werkgelegenheid en bovendien een beloning voor goed bestuur!

15 *America, China & the scramble for Africa's oil*, M. Klare and D. Volman.

16 'China's dominance of global clothing and textiles: is preferential trade access an answer for sub-Saharan Africa?' M. Morris in *IDS bulletin*, jrg. 37, nr. 1.

In alle landen heeft de Chinese aanwezigheid een grote impact op de verkrijgbaarheid van de goedkope consumptiegoederen die in rijkere gebieden nu ook worden aangevuld met de *higher value-added* producten (ijskasten, airco's, et cetera) en vaak zelfs met Chinese motoren en auto's. Ook stijgt het toerisme vanuit China, met soms zelfs veertig procent per jaar.¹⁷ De internationale aandacht gaat echter het meest uit naar de fragiele staten, waar een zwak, veelal corrupt regime de dienst uitmaakt. Hier houdt China het zittende bewind in het zadel, doet het schade aan het lokale bedrijfsleven omdat alle initiatief in de kiem wordt gesmoord, worden de natuurlijke hulpbronnen op een niet duurzame wijze aangewend – lees: uitgeput – en blijven de in het Westen gewenste sociale ontwikkelingen vooralsnog uit.

Een ander fenomeen dat zich nu steeds meer aandient, is dat Afrikaanse leiders op zoek gaan naar een manier waarop zij net als het Chinese leiderschap economisch en sociaal succes kunnen boeken terwijl ze zelf in het

FOTO KM, S. HILCKMANN

Een zogeheten 'sociale patrouille' tijdens UNMEE, Eritrea

China's interne situatie

Maar wat treffen de Afrikanen aan in China? De laatste jaren is het niveau van de essentiële dienstverlening voor veel Chinezen gedaald. Dit geldt vooral op het platteland. Het niveau van de gezondheidszorg is vooral in de landelijke gebieden ver beneden de maat of gewoonweg niet aanwezig. Veel plattelandsbewoners kunnen de vereiste premies niet opbrengen en als zij dit wel kunnen, blijkt vaak dat de premies geen basisvoorzieningen dekken. De landelijke gezondheidszorg was beter af voor de afschaffing van de collectieve gezondheidszorg.¹⁹

Aan de andere kant ligt het *gemiddelde* welvaartspeil een stuk hoger dan twintig jaar geleden en hoeven minder plattelandsbewoners – tenzij ze erg ziek worden – honger en dorst te lijden en hebben ze een dak boven hun hoofd. Iets wat je van Afrika helaas niet kunt zeggen. Een betere balans is in China vereist tussen de steden en het platteland. Dit lijkt haalbaar, met de bereikte economische groei. Jintao lijkt met zijn ontwikkelprojecten voor het platte-

FOTO AVDD, G. VAN ES

VN-militairen uit Uruguay

zadel en buiten schot blijven. Met andere woorden, zichzelf kunnen blijven verrijken. China is ondanks zijn schijn-democratie (of misschien wel juist daardoor) voor vele Afrikaanse leiders een baken van hoop in barre tijden van binnenlandse problemen en globalisatie. Beijing is een populaire reisbestemming geworden vanuit Afrika.¹⁸

17 *Mail and Guardian*, 24-30 september 2004, p. 18.

18 'China: greasing wheels in Africa', *Energy Compass*, 20 januari 2006

19 Volgens de Wereldgezondheidsorganisatie is de verdeling van gezondheidszorg de op twee na slechtste ter wereld. Alleen Brazilië en Myanmar doen het op dit gebied nog slechter. Deze informatie is afkomstig van directeur van het Chinaprogramma van de *Carnegie Endowment for international peace*.

land wat dit betreft op het goede spoor te zitten, maar het is wel zaak dat hij deze politiek blijft voortzetten. Een voorbeeld voor de Afrikanen?

Zijn doorzettingsvermogen is ook vereist bij het ophogen van het kennisniveau van het land; het land zou er baat bij hebben om in toenemende mate een kenniseconomie te worden. Door de één-kindpolitiek van de Chinese overheid is het behalen van economische groei met goedkope mankracht gewoonweg een steeds grotere opgave – zeker nu de grijze geboortegolf van de jaren vijftig steeds zwaarder begint te steunen op het magere nageslacht. De één-kindpolitiek heeft het land ongeveer 390 miljoen geboorten bespaard, maar brengt nu vervolgens het pensioensysteem aan het wankelen.²⁰ Dit is namelijk nog steeds gebaseerd op vier arbeiders ten opzichte van één pensioengerechtigde.

Het ziet er niet naar uit dat Jintao van plan is de één-kindpolitiek op korte termijn drastisch te versoepelen of zelfs maar aan te passen omdat dit gezichtsverlies voor de partij zou betekenen. Zelfs als Jintao de partij zou weten te overreden, dan zal China hier op zijn vroegst pas na minimaal 16 jaar de vruchten van kunnen plukken. Bovendien zou het verleggen van de focus op arbeidsintensieve productie naar kenniseconomie op de korte termijn inkomsten kunnen genereren. Vooral de modernisering van de Chinese krijgsmacht (en de ruimtevaart²¹) zouden wat dit betreft uitkomst kunnen bieden.

Voorts lijkt het een kwestie van tijd voordat China zich zal gaan realiseren dat het stevig zal moeten gaan inzetten op medische kennis en technologie om bijvoorbeeld het aanstormende Aids-gevaar het hoofd te bieden. De eerste stappen richting de onderkenning – en niet langer de ontkenning – van het steeds groter wordende probleem zijn reeds gezet. Een regime dat zich meer en meer openstelt voor buitenlanders, laat daarmee ook zien hoe het er intern voor staat en wat daaraan wordt gedaan.

De Olympische Spelen van 2008 zijn niet geheel per ongeluk aan China toebedeeld.

Mensenrechten in China

Het respecteren van mensenrechten houdt in China, door westerse bril gezien, nog steeds te wensen over. Het aanhangen van bepaalde religies en het hebben van kritiek op de staat kan al reden zijn voor een veroordeling, soms zelfs zonder enige vorm van proces. Het aantal ter dood veroordeelden ligt waarschijnlijk hoger dan de overheid zelf aangeeft. Soms duiken zelfs geruchten op over handel in organen van ter dood veroordeelden. Toch wordt dit door de Chinezen niet als schending van mensenrechten gezien, aangezien zij er een ander concept van mensenrechten op nahouden. Het algemene Chinese concept concentreert zich, zoals gezegd, vooral op stabiliteit en welvarendheid. Rechten als vrijheid van meningsuiting, vergadering en persvrijheid zijn hieraan volledig ondergeschikt. Gezien deze interne situatie zal China de laatste zijn die een moralistisch oordeel zal uitspreken over de behandeling van andersdenkenden door overheden van andere landen; iets wat het land zoals eerder gesteld geliefd maakt in Afrika.

Maar wat goed voor de één is, hoeft dat niet voor de ander te zijn. Toch zien de Afrikaanse leiders die China bezoeken dat hun eigen problemen, net als die van China, op termijn kunnen worden opgelost met een heldere, consistente strategie die wordt gefinancierd vanuit een stevige economische groei. En dat vergt natuurlijk offers. Sleutelvraag is en blijft: wie moet die brengen?

Voorbeeld voor Afrika?

Als ontwikkelingsland lijkt China aan de andere kant van de balans te zitten dan veel Afrikaanse ontwikkelingslanden; in plaats van te liberaliseren of democratiseren, houdt het bewind nog steeds de touwtjes stevig in handen. In plaats van de prioriteit bij vrije verkiezingen en andere democratische verworvenheden te leggen, legt het de nadruk op welvaart en stabiliteit; iets wat Afrikaanse leiders ook aanspreekt.

20 *China's trapped transition: the limits of developmental autocracy*, Minxin Pei, maart 2006.

21 Kritiek op China's experimenten in ruimte, Leonoor Kuij in *Trouw*, 24 januari 2007.

Vooralsnog lijkt China aardig in zijn strategie te slagen, maar er liggen gevaren op de loer. Jintao lijkt zich hiervan bewust en toont zich bereid hervormingen door te voeren om de groei van welvaart en stabiliteit te waarborgen.

Natuurlijk is dit zwart-wit gesteld en mogelijk dat er meer in grijstinten moet worden gedacht. Er zijn echter meerdere wegen die naar duurzame ontwikkeling leiden en elk land zal zijn eigen pad moeten kiezen en niet moeten worden voortgeduwd, anders zou het wel eens heel lang kunnen gaan duren. Aanpassen aan de Afrikaanse realiteit lijkt een vereiste. Beijing begrijpt dit. Terug naar China.

Allemaal Chinees gaan leren?

Moeten we nou bang zijn voor al deze ontwikkelingen en allemaal Chinees gaan leren? Ik denk van niet. China zal de komende decennia de handen vol hebben aan de eigen problemen. Zoals het aanpakken van het vrouwen tekort (25 miljoen), het bestrijden van een ernstige en wijd verbreide corruptie, de toenemende ongelijkheid tussen het platteland en de steden, met daarbij een cultuur van straffelose ambtenaren en een slecht imago in de regio. Niet te vergeten een bijna failliet banksysteem (regelmatige reddingsoperaties kosten eenderde van het BBP), de onbetrouwbare cijfers van de provincies²², de wijd verbreide vriendjespolitiek en niet te vergeten de geringe veranderingsgezindheid van de partijambtenaren.²³ Maar toch is dit allemaal niet onoverkomelijk en zal de partijstrategie om hier uit te komen op termijn denk ik wel slagen. De echte machtsdenkers zitten in Beijing, dat hebben ze de laatste vijftig jaar wel bewezen.

Voor iedereen geldt dat angst een slechte raadgever is.²⁴ Realisme en initiatief worden gevraagd.²⁵ China heeft extreem hoge dollarreserves²⁶ (meer dan 1000 miljard US dollar!) en deze kunnen een risico vormen voor een stabiele ontwikkeling van de wereldhandel. Deze buitenlandse reserves betekenen namelijk dat China een steeds grotere schuldeiser is geworden van de Verenigde Staten en dit als machtsmiddel zou kunnen gebruiken.

22 'In China zijn cijfers zelden wat ze lijken', Erwin Tuil, *Provinciaalse Zeeuwse Courant*, 2006.

23 *China's African Adventure*, James Traub, november 2006.

24 *Energy Security: The New Threats in Latin America and Africa*, David L. Goldwyn. Center for Strategic and International Studies.

25 *De Chinacode ontcijferd*, Henk Schulte Nordholt, uitgeverij Byblos april 2006.

26 *Financieel Dagblad*, 'Davos bezorgd om China', 24 januari 2007.

Chinese beurs voor landbouwwerktuigen

Ook als dit in de ogen van veel partijleden onpopulaire maatregelen betreft als *naming* en *shaming* van fraudeurs, het (kleinschalig) liberaliseren van staatsbedrijven en het openbreken van taboes zoals dat rond Aids.

Zijstapje naar ontwikkelings-samenwerking

Als je deze ontwikkeling zo beziet dan komen andere denkrichtingen naar boven. Mogelijk dat een autocratie bestuurd door een gedreven technocraat een beter uitgangspunt voor ontwikkeling is. In bijvoorbeeld Rwanda (met een sterk 'dictatoriaal' regime naar het democratische model van Singapore) lijkt dit er de laatste jaren een beetje op. Kijkend naar andere ontwikkelingslanden die Nederland steunt, de zogeheten partnerlanden, kun je je afvragen wat je liever hebt: een ondemocratisch zelfstandig regime waar stabiliteit heerst en dat als streven heeft iedereen te voeden en een dak boven zijn hoofd te geven óf een democratisch, afhankelijk regime dat zijn eigen broek niet kan ophouden en waar mensen met elkaar – door hongersnood, misère en werkloosheid gedreven – in conflict raken?

Niet voor niets zeurt Washington al jaren om een revaluatie van de yuan. Deze Chinese munteenheid is inmiddels een van de sterkste valuta geworden van de regio. De vicepremier Zeng Peiyan gaf aan tijdens het World Economic Forum in Davos in januari van dit jaar dat China meer wil gaan investeren in een voorraad van minerale grondstoffen en daarvoor een speciaal fonds van 200 miljard US dollar heeft gereserveerd. Om uw gedachten te bepalen: dat is ongeveer even zoveel geld als dat van het Nederlandse pensioenfonds ABP, één van de grootste beleggers ter wereld! Misschien toch niet geheel geruststellend.

Een westers antwoord

De Nederlandse reactie begint natuurlijk met het gezamenlijk op het niveau van de EU (tezamen met de VS?) eens worden over een duurzame aanpak en strategie op de langere termijn. In dit artikel blijft dit proces buiten beschouwing omdat het denken en de besluitvorming daarover nog wel eens jaren zou kunnen duren. Dat komt door de verschillende nationale agenda's van vooral de grote landen van de Unie en het complexe besluitvormingsproces met 27 landen.

Belangrijker is dan ook voor ons nu de vraag: wat zou Nederland kunnen doen? Defensie heeft sinds kort een attaché geplaatst op de ambassade te Beijing, maar dat is slechts een begin en wel een héél klein druppeltje in de zee, met alle respect voor de collega. De Adviesraad Internationale Vraagstukken heeft in april 2006 een helder rapport geschreven over de relatie van Nederland met China onder de titel: 'Met het oog op China, op weg naar een volwassen

relatie'.²⁷ Zeer lezenswaardig en hopelijk ook richtinggevend voor het broze Nederlandse drie D-beleid (*Diplomacy, Defence and Development*) in Afrika, en onze relatie met China. Meedenken door de beleidsmakers van Defensie maar ook die van Economische Zaken past daarin.

De Chinese minister van Buitenlandse Zaken, Li Zhaoxing, heeft eind november 2006 aangegeven niet op zoek te zijn naar monopolieposities (!) en geïnteresseerd te zijn in 'derde partij partners'. En waarom zullen we dan ook niet? Onder het motto '*If you can't beat them, join them*' en uit een gezond eigenbelang geredeneerd. Ook Nederland heeft op lange termijn een gezonde economische ontwikkeling, wereldhandel en grondstoffen nodig. Maar tegelijk ook belangrijke partners en bondgenoten tijdens militaire operaties of missies. Zoals misschien straks wel in Darfur.

Zou China passen binnen het Nederlandse Toetsingskader om als grote bondgenoot van de Nederlandse krijgsmacht te mogen deelnemen aan de VN-missie in Darfur?

Ten slotte

Natuurlijk is samenwerken met China vloeken in de kerk van de ouderwetse ontwikkelings-samenwerkers die het standpunt huldigen van: 'China te vuur en te zwaard op ons terrein (lees: Afrika) bestrijden!'²⁸ Toch meen ik dat een geïntegreerde benadering (DDD) de enige manier vooruit kan en moet zijn. Natuurlijk heeft het de voorkeur wanneer deze samenwerking kan en past binnen het kader van de Europese Unie of de Verenigde Naties gezamenlijk, maar of we daar nou op moeten wachten? In Angola wordt al gezegd dat het Westen te laat is.²⁹ Laten wij de discussie dan maar eens aanslingeren.

Afrika zal ook voor de militairen onder ons wat duidelijker op de kaart mogen. *Winning hearts and minds* lijkt voor de Nederlandse militair een bekend en beproefd concept te worden, dat bovendien steeds belangrijker wordt. Alleen al daarom moeten onze beleidsmakers er ook over nadenken. Dat *markten veroveren* daarbij mogelijk is, laat China ons in Afrika zien. ■

27 Nr. 55, april 2007.

28 Dit werd mij gezegd bij het ministerie van Buitenlandse zaken en Ontwikkelingssamenwerking terwijl China in 2006 voor 18 miljoen euro aan subsidies van het ministerie van Ontwikkelingssamenwerking voor projecten kreeg en dit programma (start 1985) loopt nog door in 2007. Zie tevens *NRC Handelsblad*, 'Nederland geeft China miljoenen', Ben Vollaard, 23 januari 2007.

29 Emilio vas de Carvalho (woordvoerder van de Angolese Spoorwegen) stelt in het *NRC Handelsblad* (2007): 'Het westen is te laat. Tegen de tijd dat Europa en Amerika beseffen hoeveel geld hier valt te verdienen, zullen de Chinezen een onoverbrugbare voorsprong hebben opgebouwd. Ze pompen al olie, ze kopen de diamanten, ze doen de logistiek. Ze zijn niet alleen efficiënt, ze werken niet alleen hard. Het belangrijkste voor ons is: ze zijn ook aardig en beleefd!'

Kruitvat Azië

De Europese studie van het Aziatische strategische landschap heeft zich de voorbije jaren quasi uitsluitend toegespitst op de verdieping van het regionale politieke overleg en de economische integratie. Dat nergens anders ter wereld de militaire uitgaven zo snel toenemen dan in Azië, hebben vele Europese onderzoekers uit het oog verloren. Toch moeten deze militaire ontwikkelingen serieus worden genomen. De samenloop van een opzienbarende (her)bewapening en politieke onzekerheid legt mogelijk een hypotheek op duurzame samenwerking en stabiliteit.

*J. Holslag**

Ieder jaar opnieuw publiceert het Amerikaanse ministerie van Defensie haar rapport over de modernisering van het Chinese leger.¹ Het meest recente verslag is een opsomming van onheilspellende observaties en strategische verwachtingen over de toekomst. Het Volksbevrijdingsleger zou een spectaculaire technologische vernieuwing doorvoeren in zijn arsenalen en zijn geografische ambities uitbreiden van het Chinese vasteland naar de rest van de wereld. Beijing zelf reageerde, zoals gewoonlijk, bits op deze aantijgingen en riposteerde dat het de les niet hoeft gelezen te worden door een land dat zelf meer dan 400 miljard dollar aan zijn krijgsmacht uitgeeft.

Het lijkt erop dat China en de Verenigde Staten naast de steeds hardere economische en diplomatieke krachtmetingen nu ook op militair vlak de degen ontbloten. In mei 2007 probeerde een indrukwekkende Chinese delegatie het Amerikaanse Congres ervan te overtuigen geen protectionistische maatregelen te nemen. Tevergeefs. Zowel binnen de Democratische als

binnen de Republikeinse Partij klinkt de roep om China af te straffen wegens 'oneerlijke concurrentie' steeds luider. Washington wil verder paal en perk stellen aan de toenemende Chinese invloed in Latijns Amerika en Afrika. In diplomatieke kringen groeit de overtuiging dat de Chinese instemming met maatregelen ten aanzien van Sudan, Iran en Noord-Korea niet meer dan een afleidingsmanoeuvre is.² De Veiligheidsraad heeft weliswaar een aantal resoluties goedgekeurd, maar door toedoen van China blijven de Verenigde Naties met handen en voeten gebonden aan het soevereiniteitsbeginsel.³ Geen waarnemers of controleurs dus zonder de expliciete toezegging van de plaatselijke regimes.

Als zich naast deze ontwikkelingen nu dus ook een militaire wedloop aftekent, dan dreigen de bilaterale betrekkingen helemaal in het slop te raken.

Vreedzame ontwikkeling

Hoe reëel is het vooruitzicht op een nieuwe wapenwedloop? De onheilspellende toonzetting van het Pentagon-rapport staat in ieder geval in contrast met de nauwere banden die de legers van beide landen sinds zes jaar hebben. Sinds 2002 zijn Amerikaanse officieren als een sterrenregen in China neergedaald. Tot op het hoogste niveau vindt er wederzijds overleg

* De auteur is als onderzoeker verbonden aan het China-instituut van de Vrije Universiteit Brussel (VUB).

1 Office of the Secretary of Defense, *Annual Report to Congress. Military Power of the People's Republic of China 2007*. (Department of Defense, Washington, D.C., 2007).

2 Ontmoeting met Amerikaanse deskundigen over de rol van China in Afrika, georganiseerd door het German Marshall Fund, Brussel, 12 juni 2007.

3 Holslag, Jonathan, *Prudence and Commerce. Revising China's Africa Policy*. BICCS Asia Paper, augustus 2007.

FOTO US DEPARTMENT OF DEFENSE, D. NAYLES CULLEN

De voorzitter van de Amerikaanse Gezamenlijke Chefs van Staven, generaal Peter Pace, bij een bezoek aan Nanjing in 2007

plaats tussen de strijdkrachten. In maart vorig jaar maakte admiraal Timothy Keating, bevelhebber van het *Pacific Command*, bekend dat het zijn prioriteit was 'het Chinese leger beter te leren kennen en de kans op conflicten te verminderen door een einde te maken aan het wederzijdse wantrouwen'.⁴ In 2006 hielden de zeemachten van beide landen voor de eerste maal gezamenlijke oefeningen.

Het lijkt er op dat China en de VS op militair vlak de degens ontbloten

Voor Beijing is dit alles een toonbeeld van China's 'vreedzame ontwikkeling'. De voormalige Chinese minister van buitenlandse zaken Quan Quichen beschouwde het bevorderen van internationale samenwerking en ontwikkeling als een 'onweerstaanbare trend' en de enige manier om de binnenlandse stabiliteit te bewaren. Zhou Wenzhong, de Chinese ambassadeur in Washington, wees recent nog op de onderlinge economische afhankelijkheid die

militaire conflicten onmogelijk maakt: '51 miljard investeringen en 270 miljard dollar handel veeg je niet zomaar van tafel'. Verschillende analisten wijzen tevens op het feit dat er reeds een grote mate van afschrikking bestaat. De huidige militaire capaciteit maakt een gewapend conflict te riskant voor beide partijen, zo luidt het. Nu reeds blijkt dus dat de verhoudingen tussen de twee grootmachten niet in één enkele strategie te vatten zijn. Samenwerking en competitie zijn beide aanwezig. Toch blijft het zaak om de verschillende standpunten kritisch door te lichten. Is China's principe van 'vreedzame ontwikkeling' wel oprecht? Maakt economische verstrengeling gewapende conflicten werkelijk onmogelijk?

Maakt de enorme vernietigingscapaciteit militaire wapenwedlopen overbodig? Deze vragen dringen door tot de kern van de Chinees-Amerikaanse betrekkingen. Maar ze leggen ook een vinger aan de pols van het wereldtoneel in zijn geheel: zijn machtsbalansen, zowel militair als tussen staten, nog van tel gezien de huidige globalisering?

Het belang van stabiliteit

'Niets is belangrijker dan stabiliteit,' zei Deng Xiaoping in 1982. Sinds de Volksrepubliek van wal stak met de ingrijpende economische herordening, heeft Beijing inderdaad steeds voorrang gegeven aan de sociale en economische stabiliteit en ontwikkeling. Daarom bleven de Chinese militaire uitgaven betrekkelijk laag. De voorbije tien jaar schommelde de officiële defensiebegroting rond twee procent van het bruto nationale product, wat opmerkelijk minder is dan de middelen die landen als India en Zuid-Korea verhoudingsgewijs besteedden. In tegenstelling tot bijvoorbeeld India en de VS opereert China doorgaans met een bescheiden profiel en probeert het opzichtige wapenaankopen binnen de perken te houden.

⁴ 'US Hopes to Enhance Military Exchanges with China' in: *People's Daily*, 11 maart 2007.

Volgens Chinese defensieanalisten is dit de reden waarom het land totnogtoe geen vliegdekschip in de vaart heeft gebracht.⁵ Beijing leverde ook succesvolle inspanningen om grensgeschillen diplomatiek op te lossen en oude rivaliteiten met buurlanden te neutraliseren door middel van een politiek charme-offensief.

Deze voorzichtige politiek betekent echter niet dat China geen aandacht besteedt aan zijn militaire capaciteit. Ten eerste bestrijkt de officiële defensiebegroting amper een fractie van de werkelijke militaire uitgaven. De ontwikkeling en productie van wapens, het militaire ruimteprogramma en de inspanningen voor terreurbestrijding dekt de defensiebegroting niet. Daarom zouden de werkelijke uitgaven wel eens kunnen oplopen van 45 tot 120 miljard dollar.

Interessant is ook vast te stellen dat China zijn herbewapening doorvoert via een uitgekende 'staalkaartpolitiek'. Van belangrijke wapensystemen zoals nucleaire onderzeeërs, strategische raketten, fregatten en onderzeebootjagers lopen doorgaans slechts enkele exemplaren van stapel, maar Beijing ontwikkelt wel de capaciteit om bij oplopende spanningen in korte tijd voldoende kopieën te assembleren. Zonder meer houden de Chinese defensieplanners het advies van de klassieke strateeg Sun Tzu in het achterhoofd: 'Veins onmacht!'⁶

Kanonnerbootdiplomatie

Evenmin weerhouden de intensieve handelsbetrekkingen China er van om te herbewapenen. Integendeel. De toenemende afhankelijkheid van overzeese grondstoffen en afzetmarkten maakt de controle van scheepvaartroutes en vooral van de strategische zee-engtes van vitaal belang. Nu reeds streeft Beijing er naar om een nationale handelsvloot uit te bouwen die de Chinese economie de toegang moet verzekeren tot alle mogelijke handelspartners. Tegen 2015 zullen er vijftien tot twintig nieuwe olietankers in de vaart komen.⁷

Chinese rederijen spelen ook een steeds prominere rol in het transport van containers.

Een moderne marinevloot zal deze koopvaardij op middellange termijn kunnen begeleiden. De voorbije jaren is immers gebleken dat de modernisering van de zeemacht niet langer

Maakt economische verstrengeling gewapende conflicten werkelijk onmogelijk?

alleen gericht is op Taiwan, maar op operaties ver buiten de kustwateren. De fregatten en onderzeebootjagers die sinds 2003 in de vaart kwamen, zijn alle in staat om lange tijd op volle zee te blijven. Ze zijn uitgerust met geavanceerde luchtverdedigingscapaciteit en raketgeleiding.

De Chinese vloot werpt tevens het anker uit in tal van strategisch gelegen havens. De maritieme samenwerking met Myanmar is de voorbije jaren verder opgevoerd en concentreert zich op de Straat van Malakka. Langs deze nauwe passage verloopt 86 procent van de Chinese olie-import. In Pakistan was de Volksrepubliek betrokken bij de bouw van de zeehaven van Gwadar. Deze aanlegplaats is slechts 400 mijl verwijderd van de Straat van Hormuz, waarlangs het Midden-Oosten zowat 95 procent van zijn olieproductie uitvoert.

De Chinese vloot werpt het anker uit in tal van strategisch gelegen havens

Naast de maritieme machtsontplooiing gaan stemmen op voor een grotere militaire aanwezigheid om de economische belangen op China's vasteland te verdedigen. Na de ontvoering van een aantal arbeiders van een Chinees oliebedrijf in 2007 in Angola en Ethiopië, hebben beleidsmakers in Beijing zich beraad op de beveiliging van dergelijke expedities. Nu reeds zijn Chinese militairen actief in Sudan, waar zij samen met Sudanese troepen Chinese

5 Storey, I. en Ji, Y., 'China's aircraft carrier ambitions' in: *Naval War College Review* (2003) (58) blz. 77-91.

6 Sun, Tzu, *The Art of War*, (Hertfordshire, Wordsworth, 1998) blz. 22.

7 Holslag, Jonathan, 'Unleash the Dragon. A New Phase in China's Economic Transition' in: *Studia Diplomatica*, (2006) (4) blz. 434-455.

FOTO US NAVY/D. RUSH

Bemanningsleden van de Chinese geleide-raketkruiser Qingdao

olieboorinstallaties beschermen tegen rebellen-groeperingen. In Zimbabwe leiden Chinese instructeurs lokale legereenheden op, onder meer om Chinese tabaksplantages en mijnbouwprojecten te bewaken. In verschillende Centraal-Aziatische landen streken Chinese militaire adviseurs neer om er plaatselijke regimenten te trainen in terrorismebestrijding, ordehandhaving en de beveiliging van pijpleidingen.

Dat de Volksrepubliek haar militaire aanwezigheid in het buitenland wil opvoeren, blijkt ook uit de aankoop van transportvliegtuigen voor lange afstanden en nieuwe landingsschepen die zich veel verder kunnen wagen dan de Taiwanese zeestraat. Verder is het Chinese leger met tientallen staten samenwerkingsprogramma's gestart die bestaan uit veiligheids-overleg, gezamenlijke trainingsprogramma's en wapenleveringen. Vredesmissies van de Verenigde Naties bieden dan weer een kans om buitenlandse ervaring op te doen. Thans heeft China meer dan 1.800 blauwhelmen ontplooid.

De twee grootste detachementen bevinden zich in Sudan en Liberia: twee landen die Beijing beschouwt als economische 'stapstenen' in Afrika. In landen als Haïti en Libanon staan de vredessoldaten vooral in dienst van de militaire diplomatie. China hoopt de Haïtiaanse overheid er van te overtuigen de diplomatieke banden met rivaal Taiwan te verbreken. De aanwezigheid in Libanon maakt dan weer deel uit van het Chinese charmeoffensief in de olierijke Arabische regio.

De overheid speelt een centrale rol in de economische transitie van China. Tot in de jaren negentig gaf de regering voorrang aan het optimaliseren van het binnenlandse investerings-

klimaat. Sinds het begin van het nieuwe decennium is de aandacht echter verschoven naar de economische belangen in het buitenland. De indrukwekkende industrialisatie maakt de toevoer van grondstoffen en de toegang tot overzeese afzetmarkten van levensbelang. China bevindt zich bijgevolg op een scharnierpunt in zijn militaire politiek. In deze fase van industrialisatie zijn alle economische grootmachten in het verleden overgegaan tot een agressief mercantilisme waarin militaire capaciteit een centrale rol speelde. Deze evolutie voltrok zich ondanks sterke handelsbetrekkingen met andere ontwikkelde landen en hevige oppositie van belangengroepen in het binnenland. Legendarisch is bijvoorbeeld de tweestrijd tussen de pacifisten in het Amerikaanse Congres en Alfred Thayer Mahan over de noodzaak van een sterke militaire aanwezigheid in de Caraïben en Oost-Azië. 'Of het nu aangenaam is of niet,' schreef Mahan in 1890, 'vanaf nu zullen de Amerikanen het oog buiten de grenzen moeten richten'.⁸

Beijing staat dus voor hetzelfde dilemma. Enerzijds heeft China belang bij verregaande economische samenwerking met andere grootmachten.

⁸ Mahan, A.T., 'The United States Looking Outward' in: *The Atlantic Monthly*, vol. 66 (issue 398) blz. 821.

Anderzijds speelt de overtuiging dat China in staat moet zijn de economische belangen te verdedigen als de huidige gunstige situatie keert. China is nog ver verwijderd van een negentiende-eeuwse kanonneerbootdiplomatie, maar onder het banier van 'vreedzame ontwikkeling' wordt het pad geëffend voor een voorzichtige militarisering van de economische diplomatie.

Meerdere dimensies

In 1999 publiceerden twee Chinese kolonels het opvallende boek *'Oorlog zonder grenzen'*.⁹ Centraal in dit werk stond de vraag hoe men het enorme conventionele overwicht van de Verenigde Staten kon neutraliseren zonder een financiële uitputtingsslag te moeten voeren zoals tijdens de Koude Oorlog. De belangrijkste aanbeveling van de auteurs was vindingrijkheid. Duikboten, raketten en gevechtsvliegtuigen blijven onmisbare elementen in de militaire planning, maar deze moesten aangevuld worden met een nieuw gamma wapens: internetvirussen, technologische expertise om communicatie te verstoren, financiële hefbomen, et cetera.

Hoewel de Chinese militaire top deze ideeën van de hand wees als onhaalbare fantasie, blijft de kern van het discours overeind. Militaire afschrikking kent meerdere dimensies en China moet daar handig op inspelen. Neem bijvoorbeeld de Chinese nucleaire strategie. China is geen partij voor de verpletterende Amerikaanse kernwapenarsenalen en het toekomstige raket-schild. Toch streeft Beijing naar een dreigings-evenwicht door de nucleaire strategie te herformuleren van een 'minimale afschrikking' naar 'nucleaire ambiguïteit'. Daardoor gaat het niet meer zozeer om het reële arsenaal, maar vooral om de optimale benutting van de onwettendheid. Over hoeveel lange-afstandsraketten beschikt de Volksrepubliek? Waar bevinden ze zich? Zijn ze uitgerust met één of met meerdere kernkoppen? Ook de vernietiging van een Chinese satelliet vorig jaar was een duidelijk signaal aan het adres van Washington.¹⁰ 'De Amerikanen mogen dan een raketschild bouwen', onderstreepte één van de vele Chinese militaire internetfora, 'wij hebben nu bewezen

dat we dit systeem probleemloos kunnen neutraliseren'.¹¹

Ook de Verenigde Staten zijn niet geneigd hun defensiebegroting verder uit te putten als gevolg van een conventionele bewapeningswedloop of een omsingelingsstrategie. Het Pentagon werkt aan een plan om de troepen gedeeltelijk terug te trekken uit Japan en Zuid-Korea. De meeste eenheden verhuizen naar verafgelegen bases in de Stille Oceaan van waaruit zij overal in de wereld kunnen worden ingezet. Washington houdt echter een slag om de arm. In plaats van zelf in te staan voor de militaire afschrikking in Azië, begeleidt de VS Aziatische staten in hun herbewapening. Japan en Taiwan zijn hiervan de meest sprekende voorbeelden.

Militaire afschrikking kent diverse dimensies en China moet daar handig op inspelen

Zowat het hele Japanse leger is uitgerust met geavanceerde Amerikaanse wapensystemen. Maar ook India geldt steeds meer als potentieel tegenwicht. Sinds 2000 houden de zee-machten van beide landen indrukwekkende vlootoefeningen en sinds 2003 is deze samenwerking verbreed naar de land- en luchtmacht. Deze politiek zet China een vervelende voet dwars.

Thans is er geen sprake van een conflict tussen China en de grote buurlanden, maar hun potentiële afschrikking beknot de Volksrepubliek aanzienlijk in haar aspiraties als regionale supermacht. In Noordoost-Azië moet China rekening houden met een assertief en modern uitgerust Japans leger. Méér nog: de voorbije jaren heeft

9 Met het nodige voorbehoud verwijs ik naar de Engelse vertaling van Liang, Qiao en Wang, Xiangsui, *Unrestricted Warfare. China's Master Plan to Destroy America*. (Washington, D.C., Pan American Publishing Company, 2002). Voor een gebalanceerde uiteenzetting over de evolutie van de Chinese krijgsoctrine refereer ik aan: Scobell, Andrew, *China's Use of Military Force. Beyond the Great Wall and the Long March* (Cambridge University Press, Cambridge/New York, 2003) en het standaardwerk Shambaugh, David, *Modernizing China's Army. Progress, Problems and Prospects* (University of California Press, Berkeley, 2004).

10 In januari 2007 onderschepte een Chinese middellange-afstandsraket een Chinese weersatelliet. Het was de eerste interceptie van dit soort sinds het einde van de Koude Oorlog.

11 Zie: www.defencepolicy.com/ (Chinees internetforum) geraadpleegd op 28 januari 2007.

FOTO US DEPARTMENT OF DEFENSE, D. NAYLES-CULLEN

Erewacht bij het ministerie van Defensie in Beijing

Tokio subtiel te kennen gegeven dat het Taiwan zal steunen in geval van een conflict met het Chinese moederland.¹² In Zuid-Azië maakt China zich zorgen om India's ambitie als poortwachter van de Indische Oceaan. Met een indrukwekkende vloot onderzeeërs, onderzeebootjagers en de komst van twee nieuwe vliegtuigschepen is dat land goed op weg om de vitale zeevaartroutes volledig onder controle te brengen.¹³

Kruitvat

Een nieuwe Koude Oorlog is niet voor morgen, maar optimisme over blijvende vreedzame betrekkingen tussen de grootmachten is voorbarig. Vooral Azië zou wel eens het kruitvat van deze eeuw kunnen worden. Nergens anders in de wereld is de herbewapening zo drastisch. Of de huidige economische samenwerking militaire spanningen zal voorkomen is twijfelachtig. Sinds 2004 is China Japan's belangrijkste handelspartner. Desondanks erkent Tokio meer dan ooit het belang van een sterk leger, onder meer om het machtsverevenwicht met China te

behouden. Ondanks de uitdijende handelsbetrekkingen met de Volksrepubliek, blijft China ook de belangrijkste potentiële vijand van India.

Daarnaast loert nergens anders het gevaar van militarisme zo sterk om de hoek. Het feit dat Japan kosten nog moeite spaart om zijn militaire spierballen te tonen heeft alles te maken met de interne politieke malaise en de onzekere economische situatie.

Voor politici is een zelfverzekerd buitenlands beleid een belangrijke hefboom geworden om in het binnenland aanzien te winnen. Ook in India blijven externe vijandbeelden een handig instrument om electorale machtsspelletjes te beslechten. In november vorig jaar nog kwam de huidige regering zwaar onder vuur voor haar 'lakse houding ten aanzien van de Chinese omsingeling'.

In Rusland heeft president Poetin het nationalisme opnieuw toegespitst op de opbouw van een sterke militaire macht. In deze context gooit de Amerikaanse verdeel-en-heers politiek olie op het vuur. 'Azië is verraderlijk als een diep meer', vat een Koreaanse diplomaat treffend samen. 'Aan het oppervlak lijkt het rimpelende water betrouwbaar, maar de strategische onderstroom blijft onvoorspelbaar en gevaarlijk.'¹⁴

12 Geeraerts, Gustaaf en Holslag, Jonathan, *Macht of mythe? Achter de schermen van het Chinese groeimirakel* (Brussel, VUB Press, 2006) blz. 139-147.

13 Holslag, Jonathan, 'India's Azië-politiek' in: *Internationale Spectator*, juli-augustus 2007.

14 Interview met Zuid-Koreaanse diplomaat, Brussel, 9 november 2006.

Swarming

Een militair toekomstconcept?

In 1997 introduceerden John Arquilla en David Ronfeldt in het kader van een studie naar de mogelijkheden van moderne informatietechnologie in de oorlogvoering het begrip *Revolution in Military Affairs*. Aanhangers van dit begrip gebruiken de term *swarming* voor een militaire netwerkorganisatie van kleine en relatief onafhankelijke eenheden die in een hoog operationeel tempo voortdurend en snel reageren op een tegenstander. *Swarming*, een concept met specifieke kenmerken en vormen, kan ook voor de Nederlandse krijgsmacht betekenis hebben.

Drs. F. van der Molen en drs. ir. M. Pot*

...wie jede Zeit ihre eigenen Kriege, ihre eigenen beschränkenden Bedingungen, ihre eigene Befangenheit hatte. Jede würde also auch ihre eigene Kriegstheorie behalten...¹
Von Clausewitz

In 1997 verscheen onder leiding van twee medewerkers van RAND, John Arquilla en David Ronfeldt, een studie naar de mogelijkheden van moderne informatietechnologie op het gebied van oorlogvoering.²

In deze studie, die later in boekvorm verscheen als *In Athena's Camp*, introduceerden zij het begrip *Revolution in Military Affairs* (RMA).³ RMA is gebaseerd op de mogelijkheden van de (beschikbare) informatietechnologie voor het militaire bedrijf waarbij gekeken wordt naar de toepassingen van netwerken in het bedrijfsleven. Het bedrijfsleven heeft de mogelijkheid gecreëerd om mondiaal, eventueel tijdelijk, samenwerkingsverbanden aan te gaan. Op die manier konden bedrijven een sterkere

marktpositie innemen dan wanneer ze ieder afzonderlijk zouden opereren. Het begrip netwerkorganisatie was geboren.

Volgens bedrijfskundigen als Peter Drucker en Richard Nolan van de Harvard Business School is een bedrijsvennetwerk een organisatievorm die goede aansluiting vindt bij het internet-tijdperk. De niet-hiërarchische structuur geeft mensen de ruimte om hun ambities te realiseren en optimaal te presteren. De flexibiliteit van de organisatie biedt de mogelijkheid om snel in te springen op actuele ontwikkelingen in de markt.

Swarming is de naam die aanhangers van RMA hebben gegeven aan een *militaire* netwerkorganisatie waarin kleine eenheden, met een relatief grote autonomie en voorzien van toereikende informatie, een hoog operationeel tempo genereren. Tevens kunnen de eenheden voortdurend en snel reageren op een tegenstander. Dit artikel gaat nader in op het begrip

* De auteurs zijn werkzaam bij de staf van het Commando Landstrijdkrachten en schrijven op persoonlijke titel.

1 C. von Clausewitz, *Vom Kriege*, blz. 500.

2 RAND Corporation is een Amerikaanse onafhankelijke non-profit organisatie die sinds 1948 als denktank met name onderzoek doet naar de Amerikaanse nationale veiligheid.

3 J. Arquilla en D. Ronfeldt, *In Athena's Camp*, blz. 80.

FOTO: AVDD, R. FRIGGE

Taks Force Uruzgan. Wapens laden om op voetpatrouille richting Tarin Kowt te gaan

Netwerkorganisaties

Globalisering is mogelijk gemaakt door de digitale revolutie en berust op het idee van wereldwijde arbeidsverdeling met de mondiale spreiding van productielijnen. Het onderliggende samenwerkingsverband van deze productielijnen is georganiseerd op basis van een netwerkorganisatie. Op deze manier ontstaat in figuurlijke zin een spinnenweb van samenwerkingsverbanden met een gemeenschappelijk doel. In dit nieuwe denken beperken individuele organisaties zich niet tot nadenken hoe zij zelf een bijdrage aan de realisatie van maatschappelijke doelen kunnen leveren, maar redeneren zij vanuit de maatschappelijke uitdagingen en problemen. Daarbij bepalen zij welke partijen met elkaar het beste deze uitdagingen kunnen aangaan. Netwerken zijn daarmee flexibele en tijdelijke werkverbanden, in tegenstelling tot rigide bestaande structuren.⁵

swarming.⁴ Het doel is de lezer bekend te maken met het onderwerp en de relevantie van swarming voor de Nederlandse krijgsmacht aan te geven. In dit artikel ligt de nadruk op het landoptreden, hoewel het concept uitgaat van het idee van samengestelde eenheden (joint). Allereerst komt swarming als vorm van een netwerkorganisatie aan bod. Daarna volgt één aspect van de netwerkorganisatie, de informatieverwerkingscyclus (OODA-loop) van Boyd. Vervolgens gaat het artikel dieper in op de kenmerken en op de vormen van swarming. Aansluitend wordt besproken onder welke omstandigheden swarming toepasbaar is en wanneer het concept zijn beperkingen heeft. Ten slotte volgen de mogelijkheden van counter-swarming en de relevantie van swarming voor de Nederlandse krijgsmacht.

De militair-technologische en doctrinaire ontwikkelingen van de jaren negentig, die culmineerden in RMA, zijn in het concept van *Network Centric Warfare* (NCW) ook gebaseerd op een netwerkorganisatie.⁶ Het doel van NCW is het oprichten van kleine militaire eenheden met relatief veel autonomie, voorzien van toereikende informatie en verbonden met elkaar in een informatienetwerk. Arquilla en Ronfeldt hebben het concept van het optreden van kleine eenheden in *In Athena's Camp* gedefinieerd als swarming:

Swarming is achieved when the dispersed nodes of a network of small (and also perhaps some large) forces can converge on an enemy from multiple directions.⁷

De huidige militaire opbouw kent een hiërarchische structuur van divisies, brigades, compagnieën, et cetera. NCW daarentegen kenmerkt zich door een niet-hiërarchische netwerkstructuur van clusters en *Pods*, waarbij drie pods een cluster vormen.

De numerieke grootte en samenstelling van de pods en daarmee de clusters zijn afhankelijk van de omstandigheden. Dit betekent dat clusters ook kunnen bestaan uit bijvoorbeeld

4 In de natuur is sprake van zwermen als de leden nog steeds als individu handelen, terwijl er tegelijkertijd een duidelijk overkoepelend groepsgedrag is (zoals mieren en wolven). Dit groepsgedrag komt tot stand doordat het handelen van het individu wordt beïnvloed door het waarnemen van elkaar, maar zonder overleg. Dit gedrag wordt niet opgelegd door een centraal gezag, maar is het resultaat van 'zelforganisatie'. In de maatschappij is dit vergelijkbaar met gedrag van anti-globalisten tijdens demonstraties.

5 Een voorbeeld van tijdelijke werkverbanden zijn de *force elements* binnen *SAP Defense*.

6 Zie ook de artikelenreeks die kolonel-vlieger F. Osinga voor de *Militaire Spectator* hierover heeft geschreven. Zie ook J. Arquilla en D. Ronfeldt, *Networks and Netwar. The Future of Terror, Crime, and Militancy*, waarin zij de uitspraak doen: 'It takes a network to fight a network', blz. 151.

7 J. Arquilla en D. Ronfeldt, *In Athena's Camp*, blz. 465.

een grond-, lucht- en zeepod (joint). Over het algemeen wordt bij de grootte van een grondpod uitgegaan van een peloton.⁸ Uiteraard zijn er diverse netwerkvormen mogelijk. De keuze voor een bepaald type netwerk hangt af van het doel en situatie.

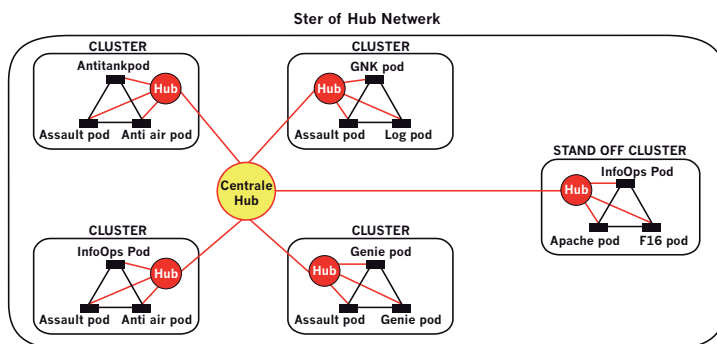
In figuur 1 is swarming als sternetwerk weergegeven. De pods zijn binnen hun cluster onderling verbonden. Daarnaast zijn de pods verbonden aan een *hub*.⁹ Deze hub coördineert en synchroniseert de acties van de pods. De hubs onderling zijn verbonden met een centrale hub die als *integrator* dienst doet. De integrator zorgt voor synchronisatie- en coördinatie tussen de verschillende hubs (clusters), het sturen op de netwerkdoelen, de samenstelling en allocatie van pods, het managen van risico's, et cetera.

De pods zijn niet alleen *shooter* (effectenbrenger), maar ook *sensor* (informatiebrenger). Door een continue stroom van informatie van het strijdtoneel is het mogelijk die gegevens meteen te verwerken naar alle andere pods, zodat elke pod van elkaars handelen op de hoogte blijft. De invulling van de rol van de hub is een zaak van besluitvorming. Zo is het denkbaar dat de hub alle shooter-activiteiten van een cluster bepaalt aan de hand van de informatie die alle pods in hun rol als sensor inbrengen. Maar het is ook denkbaar dat de centrale hub alle shooter-activiteiten van de pods bepaalt aan de hand van de informatie die de pods in hun rol als sensor inbrengen. De meest ultieme vorm van opdrachtgerichte commandovoering is dat de pods, binnen de opdracht en oogmerk van de centrale hub, zelf de activiteiten mogen bepalen. Hierbij is zelsynchronisatie tussen de diverse pods een voorwaarde om mogelijkheden die zich voordoen te kunnen uitbuiten. De cluster hub vervalt bij deze optie. De vorm van het netwerk is dus afhankelijk van de gekozen vorm van commandovoering.¹⁰

OODA-loop

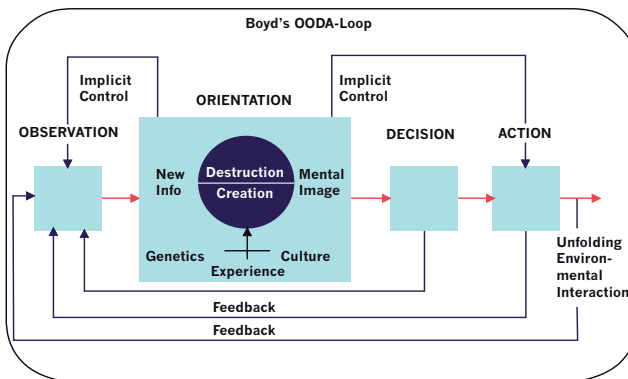
In het NCW-concept wordt direct verwezen naar de OODA-loop – *Observation, Orientation, Decision, Action* – en andere thema's uit het werk van de Amerikaanse luchtmacht officier

Figuur 1: Sternetwerk swarming

John Boyd.¹¹ Het strategische element van de OODA-loop (zie figuur 2) bestaat er in dat degene die informatie het snelst in een relevante actie om kan zetten een belangrijk militair voordeel kan bereiken. Wanneer dit voordeel in tempo van besluitvorming langdurig kan worden volgehouden, zal dit er toe leiden dat een tegenstander zijn besluiten steeds meer baseert op irrelevante en achterhaalde feiten.

Figuur 2 De OODA-loop van Boyd

De OODA-loop werkt als volgt. Het netwerk voorziet de *swarmers* van informatie. Boyd wijst er in dit verband op dat menselijke informatieverwerking nooit waardenvrij is, maar invloed ondervindt van de persoonlijke ervaring, genetische erfenis, psyche en culturele tradi-

8 J. Arquilla en D. Ronfeldt, *Swarming and the Future of Conflict*, blz. 61.
 9 Het woord hub betekent letterlijk naaf. Het wordt hier bedoeld als synchronisatie- en coördinatiecentrum.
 10 De meest gebruikte vormen van netwerk zijn *chain network*, *star network of all-channel network*.
 11 Zie voor een verhandeling over het werk van Boyd de publicatie van Osinga, *Science, Strategy and War* en G.T. Hammond, *The Mind of War*.

ties. De stroom van nieuwe informatie dwingt het individu zijn oude mentale beeld te verlaten (*destruction*) en zich een nieuw mentaal beeld te vormen (*creation*).¹²

De opzet die Boyd met zijn OODA-loop voor ogen had is om de frictie, een door von Clausewitz geïntroduceerd begrip, bij de tegenstander te maximaliseren en de eigen frictie te minimaliseren. Om de frictie bij de tegenstander te maximaliseren is het noodzakelijk een snelle besluitvorming bij het ontplooiën van gevarieerde acties te koppelen aan een hoog maar gevarieerd tempo. Dat voorkomt voorspelbaarheid en dwingt de tegenstander snel te reageren. Alles bij elkaar moet dit leiden tot een *overload* aan informatie bij de tegenstander. Het gevolg daarvan is verwarring en desoriëntatie, die zowel de nauwkeurigheid als de snelheid van verdere besluitvorming bij de tegenstander verminderen. Hij raakt daardoor langzaam in zijn eigen OODA-loop verstrikt, wat uiteindelijk tot zijn ondergang leidt. Door het initiatief te leggen bij de lage niveaus binnen de commandolijn is het mogelijk sneller te reageren dan de tegenstander, waardoor de eigen frictie wordt geminimaliseerd. Dit gedecentraliseerde niveau, dat het *hoe* bepaalt, moet onder leiding staan van een gecentraliseerd commandoniveau dat het *wat* en *waarom* bepaalt. Op die manier ontstaat een gedeelde visie van de intentie van de commandant, die zorgt voor strategische en operationele harmonie tussen de verschillende tactische acties en reacties. Een gemeenschappelijk doel met gedeelde visie over het bereiken van het oogmerk van de commandant is noodzakelijk. Ontbreekt dit, dan bestaat volgens Boyd het risico van langs elkaar heen werken, wat de frictie bij de eigen troepen juist verhoogt.

Kenmerken van swarming

De opzet van swarming is dus het verhogen van de frictie bij de tegenstander door een:

*seemingly amorphous, but deliberately structured and co-ordinated, strategic way to strike from all directions by means of a sustainable pulsing of force and/or fire, close-in as well as from stand-off positions.*¹³

Bij swarming gaat het dus om een convergerende inzet van eenheden of effecten vanuit meerdere richtingen. Daarnaast maakt de huidige technologie het mogelijk om swarming naar een hoger niveau te tillen in die zin dat 'vanuit alle richtingen' is aan te vullen met 'vanuit alle dimensies' (land, water, lucht, ruimte, informatie, politiek en ontwikkeling).¹⁴ Swarming is zowel gepland als ad hoc uit te voeren.

De volgende aspecten zijn kenmerkend voor swarming:

- Het gebruik van *beweging*. Eenheden zijn beweeglijke eenheden. Beweeglijkheid verkleint immers de kwetsbaarheid voor tegenacties van de opponent, vergroot het effect van de eigen actie en brengt psychologische voordelen met zich mee. Vanuit meerdere dimensies wordt de opponent belaagd, waardoor hij moeite heeft zijn tegenacties te coördineren. Bovendien heeft hij al snel het idee dat geen enkele actie van hem verborgen blijft, omdat hij vanuit alle dimensies wordt waargenomen. Dit laatste heet ook wel het viskom-effect;
- Inzet van *kleine zelfstandig opererende eenheden*. Eenheden zijn relatief klein van omvang. De letaliteit van wapensystemen en de effectiviteit is in de laatste decennia aanzienlijk toegenomen, waardoor kleinere eenheden een grotere uitwerking kunnen bereiken. Kleine eenheden zijn daarnaast beweeglijker en vragen minder logistieke inspanning voor instandhouding. Zelfstandigheid is van belang om in een relatief leeg gevechtveld vrijheid van handelen te houden en te kunnen anticiperen op lokale omstandigheden en kansen.

12 Een consequentie van de OODA-loop is dat inzicht moet worden verkregen hoe de opponent zijn informatie verwerkt. Naar ons idee betekent dit dat de beschikbare kennis verder moet gaan dan het verschil tussen soennieten en sjiieten en andere 'wikipedia-wetenswaardigheden'. Onze gedachtegang, die gebaseerd is op het werk van Delbrück, gaat uit van *geïntegreerde scenario's* waarbij naast tactische aspecten, ook politieke, sociale, en culturele aspecten worden meegenomen.

13 J. Arquilla en D. Ronfeldt, *Swarming and the Future of Conflict*, blz. vii.

14 In zijn *Geschichte der Kriegskunst im Rahmen der politischen Geschichte*, stelt Hans Delbrück een geïntegreerde benadering voor van militaire en diplomatieke middelen. Deze benadering wordt weerspiegeld in het huidige buitenlandse beleid van *Diplomacy, Defence and Development* (3D).

Dit vereist een groot onderling vertrouwen, gedeelde ervaringen en training, duidelijke doelstellingen en beoefende doctrine. Dat leidt er toe dat er ondanks de vergaande autonomie met een minimum aan communicatie toch coherentie zit in het handelen tussen verschillende eenheden die een groter geheel vormen. Bovendien is zelfstandigheid een voorwaarde om bij uitval of beschadiging van de centrale hub operaties succesvol te kunnen blijven voortzetten;

- *Herhaling* van een individuele actie van een eenheid (*pulsing*) ter vergroting van het uiteindelijk gewenste effect: maximale frictie bij de opponent bewerkstelligen om hem zo te verlammen.¹⁵ Aangezien swarming draait rond relatief kleine eenheden die ingezet worden tegen omvangrijkere opponenten, is herhaling van de beoogde effecten noodzakelijk. Pulsing, de gesynchroniseerde herhaling tot het gewenste resultaat is bereikt, kan zowel slaan op de herhalingsfrequentie van de effecten als op de bewegingsfrequentie van de eenheden ten opzichte van de opponent;
- Het overbrengen van het gewenste effect op de opponent vanuit *meerdere richtingen en/of dimensies* die naar elkaar toekomen. Swarming kent een multi-dimensionale benadering. Dit betekent dat effecten vanuit verschillende dimensies zijn toe te passen of dat eenheden vanuit verschillende richtingen kunnen naderen. Doordat hij zijn tegenacties bemoeilijkt ziet, stijgt de kans op verzadiging bij de opponent. Bij de swarmeenheden neemt de kans op eigen succes juist significant toe;
- Informatie-uitwisseling door middel van een *communicatie- en informatienetwerk*. Zelfstandig pulserend optredende eenheden hebben voor sturing en informatie-uitwisseling (doelinlichtingen, omgevingsinlichtingen, *effect assessments* en *after action assessments*) contact met een coördinerend orgaan nodig: de eerder genoemde hub. Hoewel zelfstandigheid en zelfsynchronisatie voorop staan, vergroot synchronisatie van het netwerkoptreden de effectiviteit van swarming sterk (de gedeelde visie bij Boyd);

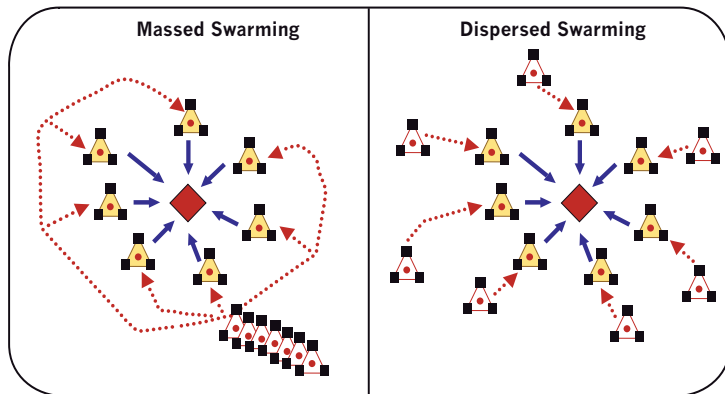
FOTO US ARMY. R. SUMMITT

Amerikaanse en Iraakse militair tijdens een inzet in Diwaniyah, Irak, 2007

- *Superior situational awareness*. Een belangrijke voorwaarde voor het succesvol toepassen van swarming-technieken is een uitstekend omgevingsbewustzijn bij de eenheden. Dit omgevingsbewustzijn is van groot belang voor het verkrijgen van doelinformatie en voor het overleven van het individu. Deze zogeheten superior situational awareness is op te bouwen met informatie vanuit pods en hubs, maar ook door onderlinge informatie-uitwisseling tussen en binnen de pods. Deze kunnen, naast shooter, immers ook als sensor optreden. Analyse van de onderling verkregen informatie is uit te voeren met technische toepassingen binnen het overkoepelende netwerk. Het tegelijkertijd gebruiken van doel- en omgevingsinformatie is van groot belang voor eenheden. Dit dualistische gebruik (sensor/shooter) van eenheden binnen een netwerk maakt flexibel en onvoorspelbaar optreden mogelijk. Hierdoor kunnen adaptieve operaties (het proces van *creation and destruction* bij Boyd) worden opgezet, om zo in te spelen op veranderende omstandigheden (*intelligence lead operations*);
- Het belang van *stand-off capability* en *ongrijpbaarheid* voor de individuele eenheden. Hoewel de bescherming van eenheden gelegen is in hun geringe omvang en hun grote beweeglijkheid, blijven ze relatief kwetsbaar voor tegenmaatregelen van de opponent. Om hun

15 Boyd en Warden noemen dit effect *strategic paralyzing*.

Figuur 3

bescherming te vergroten is een bepaalde fysieke afstand tot de opponent (door *long-range firepower*) en ongrijpbaarheid voor diens sensoren en wapensystemen van groot belang. De moderne technologie maakt invulling van beide voorwaarden mogelijk. Swarming is zowel op bewegende als op stilstaande opponenten toepasbaar. De eigen beweeglijkheid dient vanzelfsprekend groter te zijn dan die van de opponent.

Vormen van swarming

Er zijn twee vormen van swarming, namelijk *massed* en *dispersed* (zie figuur 3).¹⁶ Bij massed swarming zijn de eenheden bij het begin van een operatie geconcentreerd om zich vervolgens te verspreiden over het gevechtveld. Daarna worden de gewenste effecten vanuit alle dimensies gesynchroniseerd overgebracht op een opponent.¹⁷

Bij dispersed swarming (zie ook het voorbeeld in het kader hierna) zijn de eenheden van huis uit al verspreid over het operatiegebied.¹⁸ Bij aanvang van een operatie bewegen zij zich

Dispersed Swarming

Alleen varende U-boten waren 'in lijn uitgelegd' over de meest waarschijnlijke handelsroutes, in afwachting van hun prooi. Wanneer ze op een konvooi stuitten, vielen ze niet meteen aan, maar gebruikten de radio om de positie, de koers en de snelheid ervan door te geven aan het centrale hoofdkwartier, dat vervolgens meer U-boten naar het doelgebied dirigeerde. Pas wanneer de strijdmacht ter plekke voldoende in omvang was, waren admiraal Dönitz en zijn staf bereid de teugels te laten vieren en de afzonderlijke commandanten toe te staan naar eigen inzicht de aanval te openen. Op die manier werden de centrale aansturing en de flexibele 'roedel'-tactiek gecombineerd. De torpedo's, die nu in veel grotere aantallen werden gelanceerd dan één onderzeeboot kon meevoeren, deden de rest.¹⁹

vanuit alle dimensies naar een opponent om de gewenste effecten over te brengen, waarna zij zich weer verspreiden. Deze beweging kan zich pulserend herhalen totdat de uiteindelijke doelstelling is bereikt. Massed swarming wordt vaak toegepast bij offensief optreden, dispersed swarming vaak bij defensief optreden. Dit is echter geen wetmatigheid.

Voorwaarden voor swarming

Succesvolle toepassing van swarming is mogelijk als aan (ten minste) vijf voorwaarden wordt voldaan.²⁰ Deze voorwaarden zijn:

1. Volledige gebruikmaking van alle dimensies (*encirclement*);
2. Ongrijpbaarheid van de eenheden (*elusiveness*);
3. Een beter omgevingsbewustzijn dan de opponent (*superior situational awareness*);
4. Handhaving van afstand tussen de swarmeenheid en het doel (*stand-off capability*);
5. Gelijktijdigheid van de effecten (*simultaneity*).

Door een superieure kennis van het terrein ten opzichte van de tegenstander en het opgaan in deze omgeving zodat ze onzichtbaar worden,

16 *Massed swarming* is ook bekend als *cloud swarming* en *dispersed swarming* als *vapor swarming*.

17 Een voorbeeld van massed swarming is een bijenkorf die verstoord wordt. De bijen zwermen massaal uit, verspreiden zich en vallen dan van alle richtingen de belager aan.

18 Een voorbeeld van dispersed swarming is wat we zien in Irak, waarbij zwerfende groepjes opportunistisch de coalitie aanvallen. Zie J. Robb, *Brave New War. The Next Stage of Terrorism and the End of Globalization* (Hoboken, John Wiley & Sons, 2007), blz. 122-123.

19 Uit: M. van Creveld, *De evolutie van de oorlog*, 2007) blz. 156.

20 S.J.A. Edwards, *Swarming and the Future of Warfare*, blz. 131. In deze studie stelt Edwards dat van deze vijf voorwaarden er drie als kritische succesfactor kunnen worden beschouwd: superior situational awareness, elusiveness en stand-off capability.

kunnen eenheden ongrijpbaar bewegen. Vervolgens kunnen ze gesynchroniseerd op afstand en met gebruikmaking van alle dimensies de gewenste effecten op de opponent overbrengen.²¹ De noodzaak van een uitstekende netwerkconnectie en een goed werkend netwerksysteem is daarbij vanzelfsprekend. Tevens moeten de eenheden autonoom zijn zonder het contact met de hogere intentie van de bevelhebber te verliezen. Als aan al deze essentiële voorwaarden niet is voldaan, is het veel moeilijker om een succesvolle swarm-inzet uit te voeren.

Beperkingen van swarming

Swarming kent zijn beperkingen. Zo is voor succesvol gebruik bijvoorbeeld altijd tijd en ruimte nodig. Tijd is nodig voor synchronisatie van eenheden en pulserend optreden. Ruimte is nodig om de eenheden rondom de opponent te kunnen laten bewegen. Hoewel het terrein de synchronisatie van de inzet kan compliceren, moet de omgeving de individuele eenheden tegelijkertijd bewegingsmogelijkheden en bescherming bieden.

Doordat eenheden beperkt zijn in omvang en maar een beperkte hoeveelheid energie voor effectoverdracht mee kunnen voeren, is hun effectiviteit tegen fortificaties gering. Een opponent kan zich dus verdedigen tegen swarming door zich te bepantseren of zijn fysieke bescherming anderszins te vergroten. Door stand-off capability ter ondersteuning van de eenheden is dit nadeel te overbruggen. Een opponent die zijn militair vermogen bij een invasie massaal en geconcentreerd inzet, zal nauwelijks succesvol met swarming te bestrijden zijn. De omvang van de eigen eenheden is immers te klein en de aangrijpingsmogelijkheden zijn te gering. In de bewegingsfase is swarming wel succesvol toe te passen.²² Doordat eenheden beweeglijk optreden kunnen zij essentiële terreindelen niet langdurig succesvol verdedigen. De omvang van de eenheden is hiervoor ook te gering. Bovendien is de bevoorradings bij swarming lastig, omdat vaste depots en voorraadstations niet kunnen worden aangelegd. Swarming is daarnaast niet bruikbaar bij bepaalde vormen van stabiliserende activiteiten

zoals humanitaire hulpoperaties, steun bij de hervorming van nationale veiligheidsorganisaties of waarneming van bestuurlijke taken. Bij omcirkeling bestaat de kans op *fratricide* (broedermoord). Dit gevaar is het grootst bij het uitbrengen van kinetische effecten. Aangezien zij zich aan de andere zijde van een tegenstander binnen het vuurbereik van de eigen wapensystemen bevinden, is het gevaar van beschadiging van de eigen eenheden manifest aanwezig. Verder kan de effectiviteit van de eenheden afnemen in een sterk vijandig gezinde omgeving, waar zij immers beperkingen ondervinden in hun *Freedom of Movement* (FOM) en *Freedom of Action* (FOA).

Counterswarming

Ook een opponent kan swarming toepassen. Kennis van maatregelen om dit te verhinderen (counterswarming) is daarom van belang. Voor de hand liggend is het bestrijden van de voorwaarden voor swarming (omsingeling, ongrijpbaarheid, omgevingsbewustzijn, afstandshandhaving en gelijktijdigheid). De volgende mogelijkheden zijn denkbaar:

- Het hanteren van de 'net'-methode om de voorwaarde van *omsingeling* te bestrijden. Hierbij wordt gebruik gemaakt van terrein-conditionerende maatregelen in combinatie met lokaal versterkte posten (zoals de *platoonhouses* in de Bosnië-oorlog). Deze posten moeten elkaar wel onderling kunnen steunen en verder moeten er kleine, snelle reactie-eenheden zijn die individuele vijandelijke eenheden kunnen uitschakelen;²³
- Door infiltratie en het inzetten van *contractors*, samengesteld uit soldaten van lokale stammen, is de *ongrijpbaarheid* te bestrijden. Daarnaast kunnen plaatselijke bondgenoten nuttig zijn voor informatieverzameling. Een andere optie om van ongrijpbaarheid grijpbaarheid

21 Ongrijpbaarheid van de eenheden ligt niet alleen in beweeglijkheid, maar ook in het opgaan in de omgeving.

22 De Zwitserse majoor Von Dach beschrijft dit in zijn boek *Der totale Widerstand*. Het concept 'Gladio' is hier een ander voorbeeld van. Gladio was gebaseerd op het idee van een guerrilla na een invasie van het Warschaupact. Swarming past in dit concept.

23 Het 'vijf-ringenmodel' van J.A. Warden is hierop gebaseerd.

FOTO: NAVO

Oefening Steadfast Jaguar, NATO Response Force, 2006

te maken is de bescherming van de omgeving te verminderen (omgeving vijandiger maken voor swarm-eenheden of omgeving fysiek veranderen);²⁴

- Het storen van het data- en communicatieverkeer van de opponent voorkomt dat deze

synchroon kan optreden zodat *gelijktijdig* aanvallen wordt voorkomen. Daarnaast is de *gelijktijdigheid* te verstoren door het inzetten van *special forces* op *high value targets*;

- De *situational awareness* van de opponent is te verstoren door hem uit zijn comfortzone te halen. Dit is te bereiken door het vernietigen van de thuisbases, misleiding en door het inzetten van 'lokaas', zodat de tegenstander op onbekend terrein komt;
- *Swarming* kan alleen succesvol zijn wanneer er een fysieke afstand tot de opponent is, zodat er ruimte komt om te manoeuvreren. Deze *fysieke afstandshandhaving* is te verkleinen door de tegenstander dichterbij te lokken en/of de eigen eenheden (of bondgenoten) dichterbij de tegenstander te laten komen;
- Niet alleen de voorwaarden voor *swarming* kunnen worden verstoord, maar ook de *logistiek* van de tegenstander. Hierbij valt te denken aan het isoleren van de tegenstander door zijn aanvoerlijnen af te snijden, of de tactiek van de verschroeiende aarde toe te passen waardoor de tegenstander geen lokale bronnen meer heeft en zich niet meer kan bevoorraden. Ook is *tracking/tracing* van alle verhandelde wapens mogelijk, zodat de leverancier achterhaald kan worden en duidelijk is waar alle wapens terechtkomen. De sympathie van de bevolking is wellicht te winnen door de *hearts and minds*-benadering toe te passen, ontwikkelingsgeld te geven en voor publiciteit te zorgen. Hierdoor zal de lokale bevolking minder geneigd zijn de tegenpartij te steunen;

- Een andere mogelijkheid voor counter-swarming is het gebruik van een eigen concept om een opponent die *swarming* toepast te verstoren (*swarming against swarming*). Het voordeel hiervan is dat een opponent geen eigen zwaartepunt en dus geen aangrijppingspunt wordt geboden. Daarnaast is de kwaliteit van het netwerk (bijvoorbeeld internet of het telefoonnetwerk) van de tegenstander te beïnvloeden door verbindingen te storen en/of gebruikte data te corrumperen;

²⁴ Zowel de Sovjets als de Amerikanen hebben deze maatregel toegepast. Zo brandden de Amerikanen de jungle in Vietnam plat met napalm en speciale bommen, zoals de *daisy cutter*. Het Sovjet-leger hanteerde een soortgelijke methode in de Afghaanse oorlog door het kappen van de zogeheten 'groene zones' in de omgeving van Kandahar, waardoor de Mujaheddin hun bescherming kwijtraakten.

• Ten slotte kunnen de *Niederwerfungsstrategie* en *Ermattungsstrategie* van Delbrück worden toegepast op een wijze zoals Martin van Creveld beschrijft in zijn boek *De evolutie van de oorlog*.²⁵ Van Crevelds *Niederwerfungsstrategie* komt neer op het ontnemen van de logistieke mogelijkheden aan de opponent door de bevolking zo ver te krijgen dat zij haar steun onttrekt. Kies daarna een *center of gravity*, bereid in het geheim een genadeklap voor en voer die nietsontziend uit. Van Creveld noemt als bekend voorbeeld de vernietiging van het Syrische Hama door president Assad. Een ander voorbeeld zijn de massa-executies van Napoleon bij de bestrijding van zijn opponenten in de Spaanse stad Móstoles.

De *Ermattungsstrategie* van Delbrück is gebaseerd op een geïntegreerde benadering (*comprehensive approach*) van militaire en niet-militaire middelen, waarbij volgens Van Creveld empathie en de factor *tijd* (geduld) bepalend zijn voor de afloop van het conflict.

Voorbeeld van deze strategie is het Britse optreden in Noord-Ierland, waarbij geen bombardementen en collectieve strafmaatregelen zijn gebruikt. Britse lichtbepalende eenheden ondersteunden de lokale autoriteiten. Alleen de plaatselijke politie liep patrouilles, waardoor de superior situational awareness werd verzekerd.

Relevantie voor de Nederlandse krijgsmacht

Swarming is geen geheel nieuw concept. De toepassing van elementen van swarming tijdens conflicten is al beschreven in de Bijbel.²⁶

Onderzoek naar wat swarming is en de voortschrijdende technologie hebben het concept als onderdeel van Network Centric Warfare binnen ons bereik gebracht (een ander onderdeel van NCW vormen *information operations*).²⁷

Swarming kent grote voordelen, zoals kleinere eenheden, beweeglijkheid, multi-dimensionaliteit en onvoorspelbaarheid. Daarnaast kent het ook beperkingen. Soms ontbreekt de tijd of ruimte om swarming tot gelding te laten komen. Het is immers gericht op het verstoren van de samenhang van een opponent door (een zekere mate van) uitputting. In het concept

zijn echter wel alle sterke punten van de traditionele manoeuvreoorlogvoering aanwezig, zoals flexibiliteit, het voorkomen van aangrijpingspunten voor een opponent en optimaal beweeglijk optreden.

Daarnaast gebruiken sommige huidige opponenten elementen van swarming en alleen al dit aspect noodzaakt tot vergroting van kennis en inzicht in deze vorm van militair optreden.²⁸

Bovendien is swarming uitstekend toepasbaar voor relatief kleine en mobiele reactie-eenheden (*rapid reaction forces*), die immers directe confrontaties met sterkere tegenstanders moeten vermijden.

Aangezien swarming zowel met kinetische als non-kinetische effecten kan worden toegepast is het bij alle campagnethema's bruikbaar.

In offensieve vorm is swarming te gebruiken om vanuit een superieure technologische positie een opponent schade toe te brengen of de wil op te leggen, zonder zelf veel risico te lopen. Door het pulserend toebrengen van de effecten kan de tegenstander worden gedwongen zijn gedrag aan te passen, zonder hem fysiek te vernietigen.²⁹ Dit kan politieke voordelen bieden. Het psychologische voordeel

25 M. van Creveld, *De evolutie van de oorlog*, p. 261 e.v.

26 In het boek Jozua bij de verovering van Kanaän en in het boek Samuel het verzet tegen koning Saul onder leiding van David.

27 *Information operations* is een vorm van niet-kinetische oorlogvoering waarbij het mentale beeld van de tegenstander (zijn strijdkrachten, zijn bevolking, zijn medestanders, et cetera), maar ook dat van mogelijke coalitiegenoten, met (massa)psychologie, antropologie enz. in de gewenste richting wordt beïnvloed. Dit is af te stemmen op de mogelijkheden van moderne communicatiemiddelen; men kan hierbij denken aan het 'CNN-effect', YouTube, de videoboodschappen van al-Qaida, enz.

28 Voorbeelden zijn de inzet van Tsjetsjeense verzetstrijders in de diverse gevechten om Grozny in 1994-95 en 1999-2000, de inzet van Fehajdeen-strijders in de slag om Bagdad tijdens operatie *Iraqi Freedom* in 2003 en de inzet van Somalische strijders in Mogadishu tijdens operatie *Restore Hope* in 2003. Zie ook J. Arquilla en D. Ronfeldt, *Networks and Netwar. The Future of Terror, Crime, and Militancy*.

29 Deze vorm van swarming past in het raamwerk van Hans Delbrück. In zijn *Geschichte der Kriegskunst im Rahmen der politischen Geschichte*, stelt Delbrück dat er twee strategieën van oorlogvoeren zijn: de *Niederwerfungsstrategie* en de *Ermattungsstrategie*. De *Niederwerfungsstrategie* is gebaseerd op een snelle overrompeling van de tegenstander door deze te onderwerpen en soms politiek te vernietigen. De *Ermattungsstrategie* heeft tot doel de tegenstander uit te putten. Anders dan bij de traditionele attritie richt de *Ermattungsstrategie* zich niet op de sterke punten van de tegenstander maar kiest '... der Feldherr von Moment zu Moment ..., ob er vermöge einer Schlacht oder eines Manövers zu seinem Zwecke gelangen soll, so daß seine Entschlüsse sich so zu sagen unausgesetzt zwischen den beiden Polen des Manövers und der Schlacht bewegen, sich bald diesem, sich bald jenem Pol zuneigen (doppelpoliger Krieg)'. Zie blz. 127.

van offensieve swarming (inzet vanuit alle dimensies) is groot.³⁰ Bij kinetische effecten is het fysieke aspect eveneens groot, aangezien een opponent vanuit alle richtingen onder vuur ligt.

In defensieve vorm kan swarming een uitstekende manier zijn om de vijand te hinderen bij de inzet van zijn militair vermogen. Immers, de eigen eenheden (pods) zijn verspreid, waardoor er geen aangrijpingspunten zijn. De vijand heeft als het ware geen concreet doel om zijn aanval op te richten. Een pulserende inzet van de eigen effecten leidt vervolgens wel tot het reduceren van het militaire vermogen van de opponent. Nadeel van defensieve swarming is dat essentiële terreindelen of infrastructuur niet verdedigbaar zijn, omdat de opponent dan wel aangrijpingspunten heeft.

Gebaseerd op de historische trends van toenemende verspreiding en verkleining van militaire eenheden, grotere letaliteit van wapensystemen, toenemende non-lineariteit en 'netwerk'-optreden, zal swarming in de toekomst significant aan belang toenemen, en op termijn mogelijk zelfs de meest dominante vorm van militair optreden worden.

Literatuur

- Arquilla, J., Ronfeldt, D., *In Athena's Camp* (Santa Monica, RAND, 1997)
- Arquilla, J., Ronfeldt, D., *Swarming and the Future of Conflict* (Santa Monica, RAND, 2000)
- Arquilla, J., Ronfeldt, D., *Networks and Netwars. The Future of Terror, Crime, and Militancy* (Santa Monica, RAND, 2001)
- Clausewitz, C. von, *Vom Kriege* (Erfstadt, Area Verlag, 2003)
- Creveld, M., van, 'In Wake of Terrorism, Modern Armies Prove to be Dinosaurs of Defense' in:

- New Perspectives Quarterly*, vol. 13, no. 4, Fall 1996, blz. 58
- Creveld, M. van, *De evolutie van de oorlog* (Utrecht, Spectrum, 2007)
- Dach, H. von, *Total Resistance. Swiss Army Guide to Guerrilla Warfare and Underground Operations* (Boulder, Paladin Press, 1965)
- Delbrück, H., *Geschichte der Kriegskunst im Rahmen der politischen Geschichte* (Berlijn, De Gruyter, 2000)
- Edwards, Sean J.A., *Swarming on the Battlefield* (Santa Monica, RAND, 2000)
- Edwards, Sean J.A., *Swarming and the Future of Warfare* (Santa Monica, RAND, 2004)
- Fadok, David S., *John Boyd and John Warden. Air Power's Quest for Strategic Paralysis* (Alabama, Air University Press, 1995)
- Fuller, J.F.C., *The Foundations of the Science of War* (Londen, Hutchinson & Co, 1993)
- Hammond, Grant T., *The Mind of War. John Boyd and American Security* (Washington, D.C., Smithsonian Books, 2001)
- Hart, B.H. Liddell, *Strategy* (Londen, Meridian, 1991)
- Osinga, F., 'Netwerkend de oorlog in? Network Centric Warfare en de Europese militaire transformatie I' in: *Militaire Spectator* 172 (2003) (7/8) blz. 386-399
- Osinga, F., 'Netwerkend de oorlog in? NCW als product van de revolutie II' in: *Militaire Spectator* 172 (2003) (9) blz. 433-445
- Osinga, F., 'Netwerkend de oorlog in? 'Network Centric Warfare' als twistpunt III' in: *Militaire Spectator* 173 (2004) (1) blz. 5-24
- Osinga, F., *Science, Strategy and War. The strategic theory of John Boyd* (New York, Routledge, 2007)
- Robb J., *Brave New War. The Next Stage of Terrorism and the End of Globalization* (Hoboken, John Wiley & Sons, 2007)
- Warden, J.A., *The Air Campaign* (Washington, D.C., National Defense University Press, 1988) ■

30 Dit aspect valt direct terug te voeren op Liddell Hart, die het kernachtig verwoordt: 'A strategist should think in terms of paralyzing, not of killing. Even on the lower plane of warfare, a man killed is merely one man less, whereas a man unnerved is a highly infectious carrier of fear, capable of spreading an epidemic of panic. On a higher plane of warfare, the impression made on the mind of the opposing commander can nullify the whole fighting power his troops possess. And on a still higher plane, psychological pressure on the government of a country may suffice to cancel all the resources at its command – so that the sword drops from a paralyzed hand.' Zie *Strategy*, blz. 212.

Aflossing van de wacht

Met veel belangstelling lees ik altijd de bijdragen van kolonel drs. F. Matser, zo ook zijn artikel 'Aflossing van de wacht' in het decembernummer van dit tijdschrift.¹

Hoewel ik de strekking van zijn artikel begrijp en waardeer, moet mij toch van het hart dat hij – om zijn punt te maken – toch wel erg ruimhartig met de geschiedenisfeiten omgaat. Ik wil niets afdoen aan hetgeen collega's op het ogenblik aan taken verrichten in Afghanistan, maar kolonel Matser kan toch onmogelijk beweren dat Nederlandse militairen vanaf de acties in Korea in 1950 tot aan de inzet in Afghanistan niet noemenswaardig gevechtservaring hebben opgedaan.

Graag wil ik hem herinneren aan de acties van de Nederlandse krijgsmacht in Nieuw-Guinea in 1962, waarbij ook aan Nederlandse zijde een aanzienlijk aantal doden en gewonden te

betreuren waren als gevolg van contact met de vijand.

In 1999 hebben Nederlandse luchtmachtmilitairen van F-16 squadrons en Nederlandse militairen werkzaam bij de internationale NE-3A Component (AWACS) intensieve gevechtservaring opgedaan tijdens operatie *Allied Force* in en om Kosovo. Andere gevechtservaring dan de landmachtcollega's – dat moge duidelijk zijn – maar Matsers definitie was 'het geleerde handwerk in praktijk brengen' (onder gevechtsomstandigheden, neem ik aan) en dat hebben deze collega's wel degelijk gedaan.

Het is begrijpelijk dat er voor het verkrijgen van publieke steun veel (terechte) aandacht wordt besteed aan hetgeen de krijgsmacht op dit ogenblik verricht in den vreemde. Dit mag echter nooit ten koste gaan van hetgeen anderen in het verleden reeds meegemaakt hebben.

J. Brouwers, luitenant-kolonel van de Koninklijke Luchtmacht

¹ 'Aflossing van de wacht', drs. F. Matser. In: *Militaire Spectator* 176 (2007) (12), blz. 578 - 579.

A A N K O N D I G I N G

Thursday 3 April 2008 the Netherlands Defence Academy will hold a symposium on

EUROPE'S CONTRIBUTION TO SECURITY

Europe will reconsider its security strategy and the Headline Goal 2010 while NATO is considering rewriting its Strategic Concept after the experiences with ISAF. Therefore, it now seems to be the right moment to analyse how Europe and NATO might complement each other in addressing the future security environments we will face as Europeans.

The main goal of the symposium is to debate possible ways of defrosting the relationship between Europe and NATO by seeking answers to important questions related to policy, concept and capability developments. National points of view – in particular the Dutch angle – will be discussed, since the member states possess the ultimate decision power.

Is a convergence of the EU and NATO the strategic answer to the new challenges the security environment confronts us with?

Those interested are invited to attend and participate in the symposium.

Location : Kasteel van Breda (KMA), Kasteelplein 10
4811 XC Breda

Time : 9:00 Registration
9:30 Opening of the symposium

Organisation : Netherlands Defence Academy
Faculty of Military Sciences, department of International Security Studies
Col. S. Wulffaert, drs. S. Mengelberg,
mrs. S. Thissen

Registration : please visit our website www.nlda.nl
for registration

Soldaten zijn Super

L. Polman*

De Amerikaanse journalist Robert Kaplan, van onder meer de *Atlantic Monthly*, bracht onlangs een bliksembezoek aan Nederland om zijn nieuwste boek onder de aandacht te brengen. De Nederlandse vertaling van de titel, *Hog Pilots. Blue Water Grunts*, luidt *Voorbij de grenzen van het imperium – Reizen met soldaten over land, ter zee en in de lucht*. Het is het vervolg op *Imperial Grunts* (2005). De grunts in de titels zijn Amerikaanse soldaten. In het tweedelige epos schildert Kaplan het wereldwijde militaire landschap waardoorheen we ze in de 21ste eeuw zullen zien marcheren. Ik reisde naar Nijmegen om Kaplan te interviewen.

Amerikaanse en Europese conservatieve kringen raadplegen Kaplan graag voor analyses van internationale militaire ontwikkelingen.

Mijn vragen over Irak zet hij weg als ‘oeverloos’ en oninteressant, omdat het Amerikaanse militaire optreden daar niet het model voor de toekomst is. Middelgrote oorlogen, zoals in Irak, zijn volgens Kaplan passé. In de 21ste eeuw ziet hij steeds legere slagvelden. In plaats van grote concentraties infanterietroepen of oorlogsschepen in een afgeperkt geografisch gebied, zal de strijd steeds vaker geleverd worden door kleine groepjes *warriors* die zich in steden, oerwouden en woestijnen, of onder oceanen schuilhouden.

Vanaf vooruitgeschoven, kleine bases zullen Amerikaanse militairen in de toekomst alleen nog maar *pre-emptive* ergens binnenvallen, bijvoorbeeld om terroristen uit te schakelen. Snel en zonder sporen na te laten trekken ze zich dan weer terug.

Iedere *grunt* snakt naar een *tour of duty* in Irak

In 1993 werd hij wereldberoemd, want zijn boek *Balkan Ghosts* werd gesignaleerd op het bureau van toenmalig president Bill Clinton. Prompt vatte het gerucht post dat het Kaplans inktzwarte visie op de Balkan was die Clinton ervan weerhield te interveniëren in de Servische slachting van de Bosnische moslims. Door Kaplans analyse zou de Amerikaanse president ervan overtuigd zijn geraakt dat ingrijpen tóch geen zin zou hebben.

De enige echte oorlog, zij het een koude, zal tussen China, India en de VS gaan. Op zee. Zeventig procent van alle goederenvervoer op aarde gaat per schip. De drie grootmachten zullen hun militaire prioriteiten steeds nadrukkelijker bij het beveiligen van hun aanvoerroutes vanaf het Midden-Oosten leggen.

Om zijn serie over de grunts te kunnen schrijven reisde Kaplan met Amerikaanse militairen mee langs de randen van die routes en hij kwam juichend van het avontuur thuis. In het boek zien we hem met een peloton mariniers in een tentje in de snikhete woestijn van de oliestaat Algerije een *MRE*’tje eten.¹ Kaplan

* Mw. L. Polman is freelance journalist en auteur van *'k Zag twee beren. De 'achterkant' van de VN-vredesmissies*.

1 MRE: Meal, ready-to-eat.

deelt een stapelbed met toegewijde luitenantster-zee aan boord van een Amerikaans vliegdek-schip in de Indische Oceaan. Of hij schuurt zich langs stoere grunts in de smalle gangetjes van een atoomaangedreven onderzeeër die tussen Alaska en Thailand vaart. Iedere Amerikaanse militair die hij tegenkomt heeft een vierkante kin en brede schouders. Bolsters in het boek

geen vakantie aan het vieren en zijn kameraden ook niet.

‘Soldaten zijn super en verder wil Kaplan niets horen of zien’, schreef een geërgerde Amerikaanse recensent. Maar Kaplan ergert zich ook. Met name aan Europeanen. ‘Als militaire macht valt Europa nauwelijks nog serieus te nemen’,

'Als militaire macht valt Europa nauwelijks nog serieus te nemen'

zijn ruw, pitten blank en zielen zijn simpel, maar goudeerlijk.

Kaplan is dol op zijn hoofdpersonen, zoveel is duidelijk. Het alarmerende is alleen dat hij ze vooral lijkt te bewonderen om hun ‘sneuvelbereidheid’. Zalig ‘niet-pretentius’ noemt hij die bereidheid, die volgens hem inherent is aan het lage sociale milieu van armoede, ontberingen en achterstelling waarin de gemiddelde grunt opgroeit. ‘Politici zijn bang voor *bodybags*’, zegt hij. ‘Militairen niet. Die doen niet overal moeilijk over, zoals de elite.’

Vechten is hun lust en leven en de vijand doden vinden ze fijn. In Kaplans boeken snakt iedere grunt naar een *tour of duty* in Irak, want daar gebeurt tenminste wat. ‘Het was net vakantie, maar dan met geweren’, zegt een militair die er al geweest is in het boek.

Gezien het aantal mannen dat, misschien mét vierkante kin, maar psychisch gewond vanuit Irak naar huis vliegt, kan ik me zo’n vakantie-sfeer moeilijk voorstellen. Een militair die met afgerukte benen op een operatietafel ligt is ook

bromt hij. ‘Terwijl Aziatische legers groeien en moderniseren, is Europa alleen maar aan het beknibbelen op militaire kracht. Het ontbreekt Europeanen aan de wíl om te vechten. Jullie hebben geen *warriors*, maar ambtenaren in uniform.’

Een dropje uit de zak die rondgaat in de auto op weg terug naar zijn hotel in Amsterdam slaat hij bijna verontwaardigd af. Kaplan lust alleen maar hamburgers, denk ik. ■

Beneluxmodel

*drs. F. Matser – kolonel van de militair psychologische en sociologische dienst**

Ik heb nog nooit een stukje geschreven over materieel. De materieelhoek van de defensieorganisatie is niet mijn kennisdomein. En dan moet je natuurlijk oppassen wat je zegt. Maar het moet er toch maar eens van komen. Ik lees de laatste tijd namelijk veel goed bedoelde analyses over het afstoten van materieel die mij met verbazing vervullen. Want het verhaal rond materieel lijkt me zo simpel dat ik niet kan snappen waarom pientere mensen, zoals mevrouw Eijssink van de PvdA en andere defensiedeskundigen en Kamerleden, daar over schrijven en praten zonder simpele berekeningen te maken op de achterkant van een frisdrankviltje (u begrijpt dat ik gelet op het ontmoedigingsbeleid bij Defensie voor alcohol en tabak omstreken begrippen als bierviltjes of sigarendozen niet meer in mijn verhalen kan gebruiken).

Terug naar de grotmensenwereld: de inzet van eenheden. Die is tegenwoordig vooral expeditionair. In de afgelopen jaren heeft Nederland eenheden ontplooid in Cambodja, Bosnië, Kosovo, Macedonië, Eritrea, Irak en Afghanistan. Allemaal niet naast de deur. Allemaal pittige infrastructuur. Wat we ook geleerd hebben is dat je er met één of twee rotaties doorgaans niet bent. Vredesoperaties zijn geen *Blitzkrieg*. Repareren van infrastructuur, het creëren van een veiligheidssector, de opbouw van een nieuwe democratie. Allemaal klusjes die we niet in één jaar volbrengen.

Laten we eens voorzichtig concluderen dat de kans groot is dat we de komende tien tot vijftien jaar ook nog regelmatig voor langere tijd

in niet-naast-de-deur buitenland zullen moeten optreden. Er wordt gesproken over Sudan en Congo, maar ook de Kaukasus of een verder verblijf in Afghanistan of de Balkan is niet uitgesloten.

We hebben de afgelopen jaren met de eenheden die we ontplooiden ook steeds materieel ingezet. Tanks, houwitsers, schepen, helikopters, YPR's, ziekenhuizen, noem maar op. En als we zo'n eenheid inzetten dan betekent dat – zonder dat ik daarvoor gestudeerd heb – in mijn ogen:

- er is één eenheid in het inzetgebied (die intensief wordt gebruikt);
- er is één eenheid in Nederland die zich voorbereidt op de specifieke missie en dus intensief oefent;
- er is één eenheid in Nederland die net terug is. Het materieel van die eenheid zal een intensief onderhoudsprogramma moeten ondergaan waarbij vier tot zes maanden vaak nog (te) kort is;
- gedurende die hele fase zullen in alle drie bovengenoemde eenheden contracten aflopen en mensen moeten worden vervangen. Die vervangers moeten worden opgeleid en getraind. Dus een vierde set materieel moet in Nederland staan bij de opleidingseenheden. Die set zal daar eveneens intensief worden gebruikt;
- van de voorgaande vier 'materieelsets' worden er dus drie intensief gebruikt. Het kan niet anders of dat leidt tot schade, slijtage en verlies van (delen van) dat materieel. Daarom moet er rekening worden gehouden met modificatieprogramma's en gevechtsverliezen (er schijnen soms zelfs mensen op onze spullen te schieten). Je zult dus ook nog een ruil- en reservevoorraad achter de hand moeten houden.

* Op deze plaats vindt u afwisselend een bijdrage van kolonel (KL) Frans Matser en majoor der mariniers Marc Houben.

Iedere leek – zoals ik – op het gebied van materieel kan dus heel snel tot de conclusie komen dat je alles wat je ooit nodig denkt te hebben in het voorterrein minimaal keer vijf in je organisatie moet hebben. Dat geldt voor schepen, tanks, helikopters, aggregaten... Voor alles eigenlijk. En dat is dan het absolute minimum waarbij elke verstoring tot problemen leidt.

Het ambitieniveau van Nederland is twee bataljonsequivalenten gedurende langere tijd te kunnen uitzenden. Als we ervan uitgaan dat elk van de drie grote krijgsmacht delen dus steeds één bataljon moet kunnen leveren, dan heeft bijvoorbeeld het Commando Landstrijdkrachten vijf bataljons nodig om er één in te kunnen

rijke militaire operatie met zes brigades in Indonesië uitvoerde. Hallo, word wakker!

Bovenstaande analyse is waarschijnlijk onvolledig. Er zijn tal van zaken die ik buiten beschouwing heb gelaten. Nationale taken bijvoorbeeld. Er zijn vast veel collega's, die veel meer verstand hebben van materieel, die nog veel verder achter de komma door kunnen rekenen. Maar ik hou het hier graag simpel. Laten we nu alsjeblieft niet iedere week weer een nieuw plannetje verzinnen om de 'ijzerwinkel' van Defensie verder uit te kleden. Doek dan het leger op en laat de Amerikanen en straks de Chinezen alle problemen in de wereld alleen – en op hun eigen manier – oplossen.

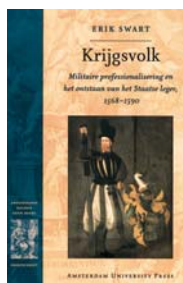
Laten we niet iedere week een nieuw plannetje verzinnen om de 'ijzerwinkel' van Defensie verder uit te kleden

zetten. Dat wil zeggen dat het langdurig inzetten van afdelingen veldartillerie, logistieke bataljons of tankbataljons voor de Nederlandse landmacht dus al lang geen optie meer is. Bij dit soort eenheden is ons ambitieniveau al gedaald tot de omvang van één compagnie. Natuurlijk kan zo'n compagnie als onderdeel van een grotere eenheid goed werk doen. Maar het is wel de grens tot waar we kunnen gaan.

Nederland, een land met ruim zestien miljoen inwoners en de zestiende wereldeconomie, kan voor expeditie in één tankeskadron of één batterij veldartillerie op de mat brengen. We hebben het dan over hetzelfde land dat met een door de oorlog totaal ontwrichte economie tussen 1945 en 1950 permanent een omvang-

Maar dan moeten we hier in Nederland ook accepteren dat we niet mee mogen praten als er een besluit tot inzet wordt genomen. En we moeten dan ook accepteren dat elke vorm van kritiek op de uitvoering van militaire operaties alleen maar hoongelach zal opleveren van het type 'de beste stuurman staan aan wal'. Sommige mensen noemden zo'n 'uitgeklede' en onmachtige krijgsmacht wel eens schertsend het 'Belgische model'. Maar we moeten geloof ik erg gaan oppassen dat het niet het 'Beneluxmodel' wordt.

Politici die werkelijk geïnteresseerd zijn in het brengen van veiligheid en stabiliteit in de wereld moeten bereid zijn te investeren in een goed uitgeruste krijgsmacht. Investeren in personeel én in materieel. ■

Krijgsvolk

Militaire professionalisering en het ontstaan van het Staatse leger, 1568-1590

Door Erik Swart

Amsterdam (Amsterdam University Press) 2006

274 blz.

ISBN 978 90 5356 876 7

€ 29,50 (paperback)

Oorlog, steden en staatsvorming

De grenssteden Gorinchem en Doesburg tijdens de geboorte-eeuw van de Republiek (1570-1680)

Door Griet Vermeesch

Amsterdam (Amsterdam University Press) 2006

330 blz.

ISBN 978 90 5356 882 8

€ 29,50 (paperback)

Een favoriet thema onder historici is de verbazingwekkende ontwikkeling van de Republiek der Verenigde Nederlanden tot een vooraanstaande staat binnen Europa. Vooral de militaire geschiedenis van de jonge Republiek tijdens de Tachtigjarige Oorlog (1568-1648) staat volop in de belangstelling. De Republiek ontwikkelde zich met name onder leiding van prins Maurits van Oranje-Nassau en graaf Willem Lodewijk (1590-1621) tot een militair gidsland met toonaangevende vernieuwingen op het gebied van wapenering, verdedigingswerken, tactiek (salvo vuur), financiën en logistiek. Veel Europese staten, Zweden voorop, volgden deze hervormingen op de voet. Dat had niet alleen grote gevolgen voor de wijze van oorlogvoering, maar ook voor de opbouw van die staten. Historici debatteren heftig over die gevolgen. Twee recent verschenen

dissertaties leveren belangwekkende bijdragen aan dat debat.

Opbouw Staatse troepen

De dissertatie van Erik Swart gaat over de opbouw van de militaire macht van de rebellen tot een georganiseerd leger in de vroegste fase van de Nederlandse opstand tegen Spanje (1568-1590). Willem van Oranje was volgens Swart in die opbouw de drijvende kracht en hij legde de fundamenten voor de latere hervormingen onder Maurits. Swart beschrijft hoe Willem van Oranje de opbouw van de Staatse troepen verbeterde door regulering. Na een schets van de politiek-militaire context behandelt hij het contracteren, rekruteren en disciplineren van de troepen. Ook de verbetering in de wapenering, de rechtspraak en de betalingsregelingen voor burgers bij wie Staatse soldaten waren ingekwartierd komen aan

bod. Al deze verbeteringen vormden een belangrijke voorwaarde voor het verkrijgen van meer steun van de bevolking voor de Opstand en kwamen de efficiency van het Staatse leger ten goede.

Discipline

Bijzondere aandacht schenkt Swart aan de formering van de compagnieën. De kapiteins volgden het voorbeeld van de in corporaties opererende Duitse landsknechten. De landsknechten hadden inspraak, waardoor hun eenheden als onafhankelijk, maar minder gedisciplineerd te boek stonden. Als regelgever wist Willem van Oranje volgens Swart te bereiken dat de landsknechten geleidelijk aan beter gedisciplineerd werden, een ontwikkeling waarop prins Maurits na 1590 voortborduurde. De troepen van de rebellen zetten daarmee een proces van professionalisering voort dat rond 1550 al in het Habsburgse leger in de Nederlanden begon.

Bij de bestudering van het professionaliseringproces laat Swart het verband tussen de regelgeving van Willem van Oranje en de ontwikkeling van de oorlogsfinanciën buiten beschouwing. Voor de soldaten was het echter belangrijk dat tegenover regels en disciplineren een meer geregelde betaling stond. Dwang alleen kan niet genoeg zijn geweest om de soldaten te disciplineren. Tevens is het jammer dat de rol van Willem van Oranje in de planning en uitvoering van militaire operaties van het rebellenleger tegen de Spaanse troepen niet aan bod komt. Het was ook interessant geweest te vermelden in hoeverre Willem van Oranje terugviel op zijn eerdere krijgsvaardigheden in het Habsburgse

leger in de jaren vijftig en zestig van de zestiende eeuw.

Perspectief van onderop

Het proefschrift van Griet Vermeesch is een vergelijkende studie van de garnizoenssteden Gorinchem en Doesburg, waarin de fiscale en financiële gevolgen van oorlogvoering op de vorming van de Republiek als staat centraal staan. Garnizoenssteden namen in alle provincies van de Republiek een belangrijke positie in. De zogeheten tuin van de Republiek werd beschermd door een gordel van garnizoenen in steden en forten aan de rivieren en de passages door de veengebieden. Ze domineerden het omringende platteland in militair en economisch opzicht. Vermeesch biedt in haar studie naar de financieel-logistieke kant van deze steden meer inzicht in de staatsopbouw van de Republiek en in de bijdrage die de lokale samenleving daar aan leverde. Zij laat ook zien in hoeverre deze samenleving van het geheel profiteerde.

Gorinchem en Doesburg bieden een mooi aanknopingspunt om, bij de noodzaak een verdediging op te bouwen, de staatsvorming van onderop te bekijken. Dit is een ander perspectief dan vanuit de centrale instellingen in Holland of de Republiek. De financiële uitdaging was tijdens de Tachtigjarige Oorlog voor beide steden groot: ze draaiden op voor de aanleg van nieuwe ster-vormige vestingstelsels en het onderhoud van de garnizoenen. De nieuwe vestingen waren tijdens belegeringen beter bestand tegen geschutsvuur dan de oude middeleeuwse stadsmuren en boden ook betere mogelijkheden om de verdedigingswallen en omgeving te bestrijken. In de vestingen lagen garnizoenssoldaten

ingekwartierd bij burgers, wat problemen kon geven.

Wat blijkt? Een nieuw systeem ontstond waarbij in de stad vergaarde belastingen en leningen zo efficiënt mogelijk werden gebruikt voor uitgaven aan plaatselijke militaire middelen (garnizoenen, vestingwerken). Vermeesch bestudeert het ontstaan van dit nieuwe stelsel systematisch voor die vier punten (garnizoenen, vestingwerken, belastingen, leningen) en legt voor beide steden de ontwikkelingen in de militaire, bestuurlijke en fiscale organisatie bloot.

Efficiënte samenwerking

De jaarlijkse bijdragen van beide garnizoenssteden aan de oorlogsbegroting leidden tot een terugkerend politiek steekspel tussen de samenwerkende centrale, provinciale en plaatselijke overheden. Aan dat steekspel nam Gorinchem intensiever deel dan Doesburg. Gorinchem had inspraak in het provinciale bestuur (staten van Holland) en dus in het opstellen van de begroting. Doesburg viel onder het kwartier Zutphen binnen het arme Gelderland, dat een meer bescheiden bijdrage aan de oorlogsbegroting leverde dan de rijke provincie Holland. Het stadsbestuur van Doesburg was afhankelijker van wat overheden op het niveau van het kwartier of de provincie voor de stad wilden doen. Toch blijkt voor beide garnizoenssteden dat de samenwerking tussen centrale, provinciale en lokale overheden, ondanks conflicten over de oorlogsbijdragen, efficiënt verliep. Vermeesch voert net als andere historici (Fritschy, 't Hart, De Jong) aan dat de gedecentraliseerde opzet van de staat de kracht van de Republiek was. Decentralisatie leidde tot een efficiënte samenwerking tussen

plaatselijke, gewestelijke en centrale overheden. Vernieuwend is dat Vermeesch dit vanuit het 'bottom-up' perspectief voor staatsvorming benadert. Bovendien streefden die overheden met de opzet van een nieuw systeem een perfecte plaatselijke allocatie van de lokale middelen na. Dat leverde lucratieve functies op voor de stedelijke elite (bij de inning van belastingen) en bood burgers geregeld betaalde vergoedingen voor het in huis nemen van garnizoenssoldaten. Dat alles kwam de verhoudingen tussen soldaten en burgers in de rivierplaatsen ten goede. De nieuwe organisatie en het defensiesysteem bleven ook na 1648 grotendeels intact. Dat was ook mogelijk doordat de belastingen na de Tachtigjarige Oorlog niet daalden. Zij bleven op hetzelfde niveau, ook al verdwenen (zoals in Doesburg) de garnizoenen en waren de burgers nu minder bereid belasting te betalen. Op lokaal niveau bleef de verhouding tussen overheid en leger en tussen civiele bevolking en militairen goed; elders in Europa werd dit pas later gerealiseerd.

Al met al komt uit Swarts studie over de rol van Willem van Oranje in het ontstaan van het Staatse leger niet zo zeer het beeld naar voren van een succesvol militair strateeg, tacticus en aanvoerder, als wel van een redelijk goed staatsman die met nieuw beleid een bijdrage leverde aan de opbouw van het Staatse leger. Vermeesch biedt meer inzicht in de kracht van de Republiek als gedecentraliseerde staat vanuit het perspectief van garnizoenssteden in een goed doordachte, heldere en fraaie vergelijkende studie.

dr. M.A.G. de Jong, NLDA

Taskforce Uruzgan

Op zoek naar het recht
Door Gijs Scholtens
Soesterberg (Uitgeverij Aspekt) 2007
306 blz.
ISBN 978 90 5911 621 4
€ 19,95

In 2005 kwam bij Sdu Uitgevers en Kluwer een alleraardigst boekje uit met de titel *Sun Tzu's krijgskunst voor advocaten*. Aanleiding was het afscheid van mr. C.G. Scholtens van de advocatuur, na een arbeidzaam leven van ruim 35 jaar bij het kantoor van NautaDutilh in Rotterdam. In dit 'handboek soldaat voor de advocaat' bracht Gijs Scholtens zijn jarenlange ervaring als advocaat samen met zijn grote belangstelling voor *wargaming* en militaire geschiedenis.

Zijn pensionering betekende niet dat de jurist achter de geraniums belandde. Scholtens stelde zich beschikbaar voor CIMIC-missies en volgde enthousiast de korte reservistenopleiding op de KMA. Hij diende van 6 februari tot en met 16 mei 2007 als functioneel specialist juridische zaken in de rang van majoor bij het Provinciaal Reconstructie Team (PRT) van Task Force Uruzgan. Tijdens zijn uitzending maakte hij in weekbrieven zijn thuisfront – inclusief een brede schare relaties – deelgenoot van zijn ervaringen. Deze weekbrieven zijn in boekvorm gebundeld, voorzien van een inleidende beschouwing over de (nagenoeg ontbrekende) rechtsorde in Uruzgan en rijkelijk gelardeerd met foto's.

Boodschap

De auteur opereerde tijdens zijn missie op de grens van twee werelden. Zijn penvoering is duidelijk die van een scherpzinnig en belesen jurist, een begenadigd waarnemer en analyticus die de dingen bij hun naam noemt. Zijn duiding van het gebied van inzet van het PRT als oorlogsgebied wordt hem door (vertrekkend) minister Kamp niet in dank afgenomen. Ook uit kleine toespelingen in latere weekbrieven blijkt hoezeer uitingen over inzet een 'politieke correctheid' ademen.

De boodschap van Scholtens is helder. De missie van TFU is het bewerkstelligen van veiligheid en stabiliteit, zodat de Afghaanse regering op den duur in staat is haar gezag zelfstandig en zonder buitenlandse hulp uit te oefenen. Deze missie kan alleen slagen als het openbaar bestuur en de Afghaanse rechtsorde worden hersteld. Dat laatste vergt een lange adem. Scholtens pleit dan ook onomwonden voor een langere Nederlandse betrokkenheid bij Uruzgan. Vooral in zijn inleiding maakt Scholtens duidelijk hoezeer de formele en feitelijke rechtsorde in Afghanistan uiteenlopen. Hij inventariseert en analyseert de problemen, maar begrijpt als oud-advocaat dat het rechtsherstel meer gebaat is met kleine

concrete verbeteringen en het winnen van vertrouwen bij de spelers in de justitiële keten dan met theoretische blauwdrukken. Als kernprobleem ziet Scholtens de volstrekt ontoereikende salariëring van alle schakels in de Afghaanse justitie.

Herinneringsliteratuur

Deze 'oudere jongere in uniform' is onder de indruk van de *can do* mentaliteit van de uitgezonden, overwegend jonge beroepsmilitairen en schrijft met aanstekelijk enthousiasme over de leef- en werkomstandigheden van het PRT in Tarin Kowt. De vele foto's versterken de laagdrempelige sfeerimpressie, waardoor dit boek volledig in het genre van de militaire herinneringsliteratuur past.

De auteur, in de ban geraakt van de pogingen tot verbetering van de Afghaanse rechtsorde, is thans voor de tweede keer op uitzending. Dat verklaart wellicht de slordige uitvoering van dit boek. De overlap van informatie in de brieven vereist dat een inleiding meer duiding van de gebeurtenissen verschaft. Daarnaast heeft de uitgever het boek op een koopje gemaakt en zijn in de tekst en foto-bijchriften veel slordigheden blijven staan. Jammer, want de auteur en zijn lezers hadden beter verdiend.

Bovenstaande kanttekeningen nemen niet weg dat ik het boek met plezier heb gelezen. Het biedt naast een prima sfeerimpressie enkele waardevolle analyses en observaties voor de fijnproever. Dat meer functioneel specialisten hun ervaringen op deze wijze – of door een bijdrage in de *Militaire Spectator* – mogen boekstaven.

drs. P.H.Kamphuis, NIMH

SUMMARIES

Th. Polet – MONUC. A Complex Mission

The author took part in the MONUC mission in 2006. Based on his experience he describes Congo, MONUC and its supporting role in realizing elections and bringing stability. He also addresses the problems this mission has to face. The main sources of instability are the creation of a new

Congolese Army, arms trade, external influences in relation to minerals and oil and Congo as a 'failing state'. In this state, *need and greed* dominate. In his view international aid is needed to realize economic development. On this development, security and stability could be built.

J.R. Mulder – Military Adviser in Congo

Dutch military are deployed in Africa. In general they act within the framework of a UN or European Union operation. Sometimes this is a pure national mission. In 2005 such an operation was realized in Congo. The author oversaw the spending of Dutch funds and coordinated with the

Congolese General Staff. He reports on his findings. His focus is on the Congolese Army and on the realities of international cooperation. The future of Congo remains rather uncertain, since conflict looms.

A.J.A. Beukering – Hearts, Minds and Markets in Africa

Early 2006 China implemented a new strategy towards Africa. The underlying principles are sincerity, equality, mutual benefits, solidarity and common development. The author describes how China applies this strategy in dealing with individual African countries. He discusses the results, and the

effects in Africa as well as in China. He proposes a synchronized response to China's strategy, which might either be European or national of character. China proves that winning hearts and minds can be combined with winning markets.

J. Holslag – Powder Keg Asia

Each year the US Department of Defense publishes a report on the modernization of the Chinese Armed Forces. The 2007 report contained ominous observations and strategic expectations for the future. The focus is on China's technological renewal and broader geographic ambitions. The US and China

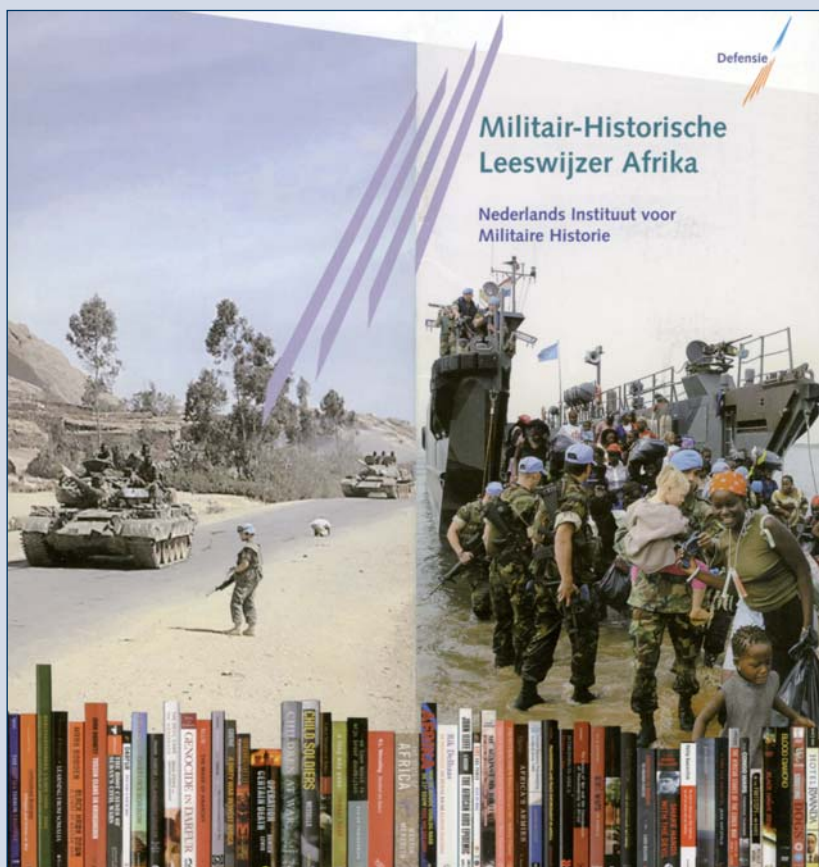
have different opinions on the economic and diplomatic level. The author reflects on the question whether or not a new arms race can be expected. A new Cold War will not originate tomorrow. In his view, however, Asia remains an unpredictable and dangerous area.

F. van der Molen and M. Pot – Swarming. A Military Concept for the Future?

In 1997, John Arquilla and David Ronfeldt, both affiliated with RAND, published a study on the use of modern information technology in warfare. They introduced the idea of 'Revolution in Military Affairs' (RMA). Adherents of RMA

use the term 'swarming' to describe a military network organization that enables small units to generate a high pace of operations. The authors introduce and clarify this concept and discuss the possible usefulness of 'swarming' for the Dutch Armed Forces.

Militair-historische leeswijzer Afrika

Het Nederlands Instituut voor Militaire Historie (NIMH) heeft een leeswijzer over Afrika samengesteld. De leeswijzer helpt u een keuze te maken uit de militair-historische literatuur over het continent. Elke in de leeswijzer genoemde titel is voorzien van een toelichting en ook de moeilijkheidsgraad is aangegeven.

De titels zijn gerangschikt in de rubrieken *Algemeen*, *Militair*, *Centraal-Afrika*, *De Hoorn van Afrika*, *West-Afrika* en *Kindsoldaten*. Daarnaast is er een rubriek *Afrika op het witte doek*.

Alle boeken zijn raadpleegbaar in de bibliotheek van het NIMH.

De leeswijzer is te downloaden via www.nimh.nl, rubriek Publicaties of gratis te bestellen bij het NIMH.*

Het NIMH bracht eerder de militair-historische leeswijzers 'Michiel de Ruyter', 'Afghanistan' en 'Landoptreden' uit.

* Nederlands Instituut voor Militaire Historie, Postbus 90701, 2509 LS Den Haag